

PL ISSN 0033-202X

P.4
Subst 1

POLSKA AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

ROCZNIK 49

zeszyt 2

1981

OSSOLINEUM

REDAKCJA

BARBARA SORDYŁOWA — redaktor naczelny
IZABELA KUCZYŃSKA — sekretarz redakcji,
MARIA LENARTOWICZ, LEON ŁOŚ

RADA REDAKCYJNA

HELENA WIĘCKOWSKA — przewodnicząca,
CZESŁAW DEJNAROWICZ, CECYLIA DUNINOWA, BARBARA EYCHLEROWA,
ZBIGNIEW JABŁOŃSKI, IZABELA KUCZYŃSKA, MARIA LENARTOWICZ,
LEON ŁOŚ, HENRYK SAWONIAK, ANNA SITARSKA, BARBARA SORDYŁOWA,
HANNA ZASADOWA

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie:

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: BARBARA EYCHLEROWA

Adres Redakcji:

Biblioteka PAN, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki,
VI p. tel. 20-33-02, teleks 815360 bpan pl

Adres Wydawnictwa:

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo PAN,
50-106 Wrocław, Rynek 9

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 49

1981

Zeszyt 2

TREŚĆ

Od Redakcji 175

MARIA RUTOWSKA: Lista strat osobowych bibliotekarstwa polskiego
w czasie II wojny światowej 177

Artykuły

ZOFIA KOLANOWSKA: Działalność informacyjna bibliotek publicznych 193

JADWIGA PRZYGOCKA, JADWIGA SCEGIELNIAK-WENDE: Działalność informacyjna w bibliotekach głównych politechnik 205

ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI: Mikrokatalogi — nowa forma informacji bibliotecznej 217

Opinie. Poglądy. Propozycje

ANDRZEJ BIAŁECKI: Znaczenie bibliotek i bibliotekarzy szkolnych
w procesie wychowania 222

Sprawozdania

Seminarium nt. Książka i biblioteka w społeczeństwie (Radziejowice,
15-21.06.1980) (*Jadwiga Kotodziejska*) 231

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Terminologia

Słownik terminologiczny informacji naukowej. Red. nac. M. Dembowska.
Wrocław 1979 (*Małgorzata Leczycka*) 239

Wörterbuch der Wissenschaftswissenschaft. Russisch-Deutsch-Englisch
Gesamttred. H. Engelbert. Berlin 1979 (*Serafin Korczak-Michalewski*) 244

Księgoznawstwo

N. M. Sikorski: *Kniga. Čitateľ. Biblioteka. Sbornik knigovedčeskich rabot.* Moskwa 1979 (*Jolanta M. Fontner*) 246

Przegląd piśmiennictwa krajowego (*Jerzy Hławiczka*) 250

Z życia SBP

Sprawozdanie z działalności ZG SBP w okresie 25.09-18.12.1980 przedstawione na posiedzeniu plenarnym ZG SBP dn. 18.12.1980 258

Sprawozdanie z działalności okręgów SBP za rok 1979 253

Stanowisko ZG SBP w sprawie ruchu związkowego	263
Protokół posiedzenia plenarnego ZG SBP (Warszawa, 18.12.1980)	264
Uchwała plenarnego posiedzenia ZG SBP podjęta dn. 18.12.1980 w War- szawie	269
Z żałobnej karty	
Anna Kotarska (1910-1980) (oprac. Alodia Kawecka-Gryczowa)	271
Helena Lipska (1892-1980) (oprac. Zofia Weisło)	276
Antoni Żabko-Potopowicz (1895-1980) (oprac. Zofia Piotrowska)	280
Kronika krajowa	285
Kronika zagraniczna	288
Wydawnictwa otrzymane	292
Autorzy	293

OD REDAKCJI

Na łamach *Przeglądu Bibliotecznego* ukazuje się *Lista strat osobowych bibliotekarstwa polskiego w czasie II wojny światowej*, będąca pierwszą tego rodzaju próbą całościowego ujęcia strat poniesionych przez polską społeczność bibliotecarską w latach 1939-1945.

Pracownicy bibliotek, jako inteligencja kulturotwórcza i upowszechniająca kulturę wśród szerokich rzesz społeczeństwa polskiego, byli poddani eksterminacji dzieląc w znacznym stopniu los polskiej książki.

Zdajemy sobie sprawę, że prezentowana obecnie *Lista* nie jest pozbawiona usterek; być może, nie jest pełna, jeśli chodzi o rejestr nazwisk, a niekiedy noty biograficzne — z braku danych — zawierają zbyt skąpe informacje. Wszelkie rejestry strat wymagają weryfikacji w oczach środowiska profesjonalnego i dlatego liczymy na odzew ze strony bibliotekarzy i prosimy o nadsyłanie do redakcji *Przeglądu Bibliotecznego* wszelkich uwag, uściśleń, uzupełnień i sprostowań, które pozwoliłyby na opracowanie możliwie jak najpełniejszej i wiarygodnej dokumentacji strat naszego środowiska.

Osobne podziękowanie należy się dr Irenie Treichel, redaktorowi *Słownika pracowników książki polskiej*, za jej wkład merytoryczny w przygotowanie *Listy*; zrecenzowała ona opracowany rejestr na podstawie bogatego warsztatu *Słownika* zweryfikowała go, dodała 1/3 ogólnej liczby nazwisk oraz zredagowała całość materiału.

MARIA RUTOWSKA

LISTA STRAT OSOBOWYCH BIBLIOTEKARSTWA POLSKIEGO W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ

Przez kilka pierwszych lat powojennych prowadzono prace badawcze poświęcone stratom osobowym kultury polskiej. Ukazywały się wówczas liczne publikacje zarówno w czasopismach o charakterze ogólnym, jak i w czasopismach specjalnych, ogłoszona została też podstawowa pozycja w tym zakresie *Lista strat kultury polskiej (1.09.1939 - 1.03.1946)* B. Olszewicza (Warszawa 1947).

W 1947 r. Biuro Odszkodowań Wojennych przy Prezydium Rady Ministrów opublikowało pierwszy rejestr strat osobowych inteligencji polskiej¹. Rejestr ten nie był pełny, ponieważ ówczesne warunki nie dawały możliwości przeprowadzenia dokładnych badań.

Podjęte ponownie po 1956 r. prace badawcze nie zostały doprowadzone do końca. Nie wystąpiono wówczas nawet z próbą nowej rekapitulacji strat osobowych inteligencji polskiej.

W latach siedemdziesiątych wznowiła prace badawcze Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. W 1975 r. powstała tam Centralna Kartoteka Strat Inteligencji Polskiej. Był to wynik współpracy z Instytutem Zachodnim w Poznaniu, z jego Zakładem Badania Dziejów Okupacji Hitlerowskiej w Polsce oraz z Biurem Historycznym Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Zespół Centralnej Kartoteki pracuje w dwóch ośrodkach — warszawskim i poznańskim. Głównym celem podjętych badań jest przygotowanie wielkiej publikacji materiałowej albo syntetycznej — jej charakter zostanie dopiero później ustalony.

Zgodnie z głównymi zamierzeniami Kierownictwo Centralnej Kartoteki postanowiło już w trakcie gromadzenia materiałów przygotować wycinkowe opracowania strat poszczególnych środowisk w celu ich opublikowania. Chodziło tu o bieżącą weryfikację i konfrontowanie wyników z ogólnym stanem wiedzy w zakresie strat osobowych inteligencji polskiej.

¹ *Zestawienia strat i szkód wojennych Polski w l. 1939-1945*. Warszawa 1947.

Dotychczas opracowano straty osobowe teatru polskiego, środowiska muzycznego i nauki polskiej². Publikacja niniejsza jest zatem czwartą z tej serii.

W pierwszych latach po wojnie również bibliotekarze dokonywali rejestracji strat osobowych swego środowiska, ogłaszając (1945 - 1947) listy strat wojennych w *Bibliotekarzu* i *Przeglądzie Bibliotecznym*³. Na tej wstępnej rejestracji jednak porzeczano, tematu tego więcej nie podjęto.

Niniejsza *Lista strat* jest więc pierwszą próbą jego opracowania. Uwzględnia bibliotekarzy, tj. pracowników bibliotek różnego typu — od naukowych do ludowych — działających w kraju (w granicach sprzed września 1939), a także za granicą, zmarłych w czasie II wojny światowej, od 1.09.1939 do 8.05.1945 r.

Obok bibliotekarzy, wykonujących ściśle zawodowe zadania, zamieszczono nazwiska osób pełniących w bibliotekach funkcje sekretarzy — ze względu na charakter tej pracy blisko związanej z podstawową działalnością bibliotek (pozostały personel administracyjny został pominięty), uwzględniono też kilku magazynierów — w nomenklaturze przedwojennej „woźnych” — których zasługi są znane (z rejestracji innych nazwisk zrezygnowano). Pominięto natomiast nazwiska kilku osób, które wprawdzie pracowały w bibliotekach, lecz na wiele lat przed wojną opuściły bibliotekarstwo, przeszły na stałe do innych zawodów i do 1939 r. były już z nimi związane⁴.

W tak ustalonych ramach przyjęto schemat opracowania poszczególnych haseł obejmujący następujące elementy: nazwisko, imię, data i miejsce urodzenia, zawód (poza bibliotekarskim), wykształcenie, praca w bibliotekarstwie (lata, miejsce, stanowisko), działalność pozabibliotekarska (czynne członkostwo w stowarzyszeniach naukowych, zawodowych i pokrewnych, pełnione funkcje, posiadane godności itp.), okoliczności, data i miejsce śmierci. Schemat ten umożliwi zamieszczenie dość obszernych informacji biograficznych o poszczególnych osobach.

Oczywiście, nie zawsze udało się pozyskać wszystkie dane i obok pełnych not biograficznych występują w *Liście strat* zapisy pozbawione

² M. Rutowska, E. Serwański: *Straty osobowe polskiego środowiska teatralnego w latach 1939-1945. (Z problematyki martyrologii i eksterminacji inteligencji w czasie II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej w Polsce)*. *Prz. Zach.* 1976 R. 32 nr 1 s. 60-114; — *Straty osobowe polskiego środowiska muzycznego w latach 1939-1945*. Warszawa 1977 Ministerstwo Sprawiedliwości, Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. — M. Walczak: *Szkolnictwo wyższe i nauka polska w latach wojny i okupacji 1939-1945*. Wrocław 1978. W pracy tej rozdz. III dotyczy martyrologii i eksterminacji nauczycieli akademickich, a rozdział IV zawiera listę strat pracowników nauki z notami biograficznymi oraz imiennym wykazem strat wg środowisk naukowych.

³ *Bibliotekarz* 1945 R. 12 s. 2-3, 1946 R. 13 s. 137-139, 233. — *Prz. Bibl.* 1946 R. 14 s. 143 (wykaz zmarłych pracowników bibliotek Poznania, Gniezna i Kórnik), 1947 R. 15 s. 74-75 (w ramach sprawozdania Zarządu Głównego ZBLAP za okres 1939-1946 — lista zmarłych bibliotekarzy i archiwistów łącznie). W *Bibliotekarzu* ogłaszano ponadto systematycznie doniesienia o losach wojennych poszczególnych bibliotek, rejestrując niekiedy ich straty osobowe. Tu opublikowano też unikalny artykuł A. Gawłnowej (z pełną listą strat) poświęcony bibliotekarzom Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (1947 R. 14 s. 183-185), w *Przeglądzie Bibliotecznym* zamieszczano liczne wspomnienia pośmiertne o bibliotekarzach zmarłych w czasie wojny.

⁴ Jak np. Stanisław Windakiewicz, zm. w 1943, profesor historii literatury polskiej UJ, w latach 1890-1903 bibliotekarz Biblioteki AU, czy Jan Nowak zm. w 1940, profesor UJ, geolog i paleontolog, w l. 1906-1918 bibliotekarz Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie.

wielu tych elementów. Niedostatek informacji dotyczy m.in. okoliczności śmierci. Dane te są podawane ściśle wg źródeł, z których zostały zaczerpnięte, nawet jeżeli zawierały sformułowania nieprecyzyjne („zmarł tragicznie”, „zginął jako ofiara wojny” itp.).

Praca została oparta na rozległej podstawie źródłowej. Punkt wyjścia stanowiły materiały Centralnej Kartoteki Strat Inteligencji Polskiej, skonfrontowane ze — wskazanymi wyżej — spisami ofiar wojny ogłoszonymi w *Bibliotekarzu* i *Przeglądzie Bibliotecznym* oraz *Listą strat kultury polskiej* B. Olszewicza. Wykorzystano również szereg słowników biograficznych i zbiorów biografii, przede wszystkim *Słownik pracowników książki polskiej* (Warszawa-Łódź 1972) i *Polski słownik biograficzny* od pierwszego tomu wydanego po wojnie (T. 5. Kraków 1939/46) do opublikowanego ostatnio (T. 24 Wrocław 1979) oraz wiele wydawnictw specjalistycznych⁶. Nadto wykorzystano materiały archiwalne *Słownika pracowników książki polskiej* zgromadzone w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi. Przy redagowaniu haseł pomocne były różnego rodzaju źródła encyklopedyczno-słownikowe nowe i przedwojenne.

List strat rejestruje ogółem 168 nazwisk bibliotekarzy — ofiar wojny i terroru hitlerowskiego. Rejestr to zapewne niepełny i nie pozbawiony usterek, pierwsze tego typu opracowania nie mogą być od nich wolne. Są w nim niewątpliwie braki w zestawie haseł, noty biograficzne są często niekompletne, mogły się w nich znaleźć błędne ustalenia.

Autorka dziękuje konsultantowi naukowemu Centralnej Kartoteki Strat Inteligencji Polskiej docentowi dr hab. Edwardowi Serwańskiemu za pomoc w opracowaniu niniejszej *Listy*.

WYKAZ SKRÓTÓW

- AU — Akademia Umiejętności
 DOK — Dowództwo Okręgu Korpusu
 GUS — Główny Urząd Statystyczny
 KUL — Katolicki Uniwersytet Lubelski

⁶ Wykorzystano m.in.: T. Oracki: *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla. Od połowy XV w. do 1945 roku*. Warszawa 1963. — *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego*. T. 1. Warszawa 1978. — *Słownik współczesnych pisarzy polskich*. T. 1-4. Warszawa 1983-1986. — *Śląski słownik biograficzny*. T. 1-2. Katowice 1977-1979. — W. Jacewicz, J. Woś: *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymsko-katolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*. Z. 1-3. Warszawa 1977-1978. — *Ludzie spod znaku Rodła. Biografie działaczy Związku Polaków w Niemczech na Śląsku Opolskim*. T. 1. Opole 1973 oraz prace dotyczące dziejów poszczególnych bibliotek lub bibliotek w poszczególnych miastach czy regionach obejmujące okres wojny, opracowania specjalnie temu okresowi w historii bibliotek poświęcone (m.in. szereg artykułów pamiętnikarskich ogłaszanych w stałej rubryce *Z teki wspomnień* w *Bibliotekarzu* od 1965 nr 9 i wiele innych zamieszczanych w różnych czasopiśmie) a także monografie i przyczynki historyczne odnoszące się do spraw oświaty, kultury i nauki w czasie okupacji. Bieżące piśmiennictwo dotyczące strat wojennych, m.in. osobowych, bibliotekarstwa rejestruje *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce* zwłaszcza 2 pierwsze roczniki powojenne (1945/1946 i 1947). Bibliografie w tym zakresie opracowali: J. Rogala: *Książka polska w okresie okupacji hitlerowskiej*. (Biblioteki, księgarnie, antykwariaty). Wybór. Inf. Bibl. na 1971 [wyd. 1970] s. 142-156 i w odniesieniu do Warszawy M. Jasńska: *Bibliografia materiałów publikowanych w drukach zwartych i periodykach dotyczących ochrony zbiorów archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych w Warszawie w okresie okupacji*. W: *Walka o dobrą kulturę*. Warszawa 1939-1945. T. 2. Warszawa 1970 s. 571-582.

Min. WRiOP — Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

PAL — Polska Akademia Literatury
 PAU — Polska Akademia Umiejętności
 PTH — Polskie Towarzystwo Historyczne
 SGH — Szkoła Główna Handlowa
 TCL — Towarzystwo Czyteln Ludowych
 TN — Towarzystwo Naukowe
 TNW — Towarzystwo Naukowe Warszawskie
 TSL — Towarzystwo Szkoły Ludowej
 UJ — Uniwersytet Jagielloński
 USB — Uniwersytet Stefana Batorego
 UW — Uniwersytet Warszawski
 WTD — Warszawskie Towarzystwo Dobroczyńności
 WWP — Wolna Wszechnica Polska
 ZBP — Związek Bibliotekarzy Polskich

d'Abancourt de Franqueville Helena, ur. 26 II 1874 w Wiedniu, historyk sztuki. Studiowała jako wolna słuchaczka na UJ. W 1903-1939 była bibliotekarką Biblioteki PAU w Krakowie. Współpracownik Komisji Historii Sztuki PAU. Członek zarządu Koła Krak. ZBP. Zm. 16 XI 1942 w Krakowie.

Achrem-Achremowicz Gracjan, ur. 31 XII 1899 w Mińsku, grafik, nauczyciel, właściciel drukarni. Ukończył USB w Wilnie. W 1936-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Wydziału Sztuk Pięknych USB, nast. Biblioteki Uniw. w Wilnie, działu grafiki. Sekretarz Tow. Bibliofilów Polskich w Wilnie. Zm. 26 III 1942 w Ufie, ZSRR.

Adalberg Samuel, ur. 1868 w Warszawie, paremiolog, wydawca tekstów staropolskich. Studiował na UW i za granicą. Był kustoszem biblioteki Ignacego Bernsteina w Warszawie. Członek Komisji Filologicznej PAU. Pełnił samobójstwo 10 XI 1939 w Warszawie.

Banaszewska Wiesława, bibliotekarka Biblioteki Publ. m.st. Warszawy, kierowniczką biblioteki dziecięcej. Zginęła w czasie nalotu 21 VIII 1942 w Warszawie.

Batory Zofia, bibliotekarka Miejskiej Biblioteki Publ. w Radomiu. Zm. w 1942.

Batowski Zygmunt, ur. 27 VII 1876 we Lwowie, historyk sztuki. W 1897-1917 pracował w Bibliotece Uniw. we Lwowie i zarazem w 1899-1907 i 1915-

-1917 w Bibliotece Fundacji W. Baworowskiego, tamże. W 1917-1939 wykładowca, nast. profesor UW, pełnił jednocześnie w 1919-1929 honorowo funkcję dyrektora Biblioteki Uniw. w Warszawie a od 1923 kierownika jej Gabinetu Rycin. Członek-korespondent PAU i członek TNW. W 1919 prezes, nast. członek władz ZBP. Odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Zginął w czasie powstania warsz., w transporcie ewakuacyjnym z Warszawy, 1 IX 1944.

Baturewicz Franciszek, bibliotekarz Biblioteki Publ. m.st. Warszawy. Zginął w 1945 w obozie koncentracyjnym.

Bąbała Jerzy, ur. 1909 (1910 ?), slawista, polonista, literat. Uzyskał stopień doktora w Pradze. Był bibliotekarzem Biblioteki Nar. w Warszawie. W czasie okupacji działacz konspiracyjny i wykładowca tajnego UW, studium slawistycznego. Aresztowany w czasie prowadzenia nauki języka czeskiego na studium, zginął w kwietniu 1943 w obozie koncent. na Majdanku.

Bednarkiewicz Feliks, ur. 1861, prezes banku ludowego. Ok. 1930 bibliotekarz biblioteki szkolnej w Nowym Kramsku, pow. Babimost (Zielonogórskie). Zm. 1944.

Bednarski Stanisław, ur. 9 IV 1896 w Nowym Sączu, jezuita, archiwista, historyk, redaktor. Uzyskał stopień doktora w Krakowie (1922). W 1928-1939 był kierownikiem Biblioteki Pi-

sarzy Prowincji Polskich w Krakowie. Aresztowany 8 VII 1941, zginął 16 VII 1942 w obozie koncentr. Dachau.

Bernacki Ludwik, ur. 12 VI 1862 w Jaworowie, historyk literatury i teatru, bibliograf, wydawca zabytków literatury średniowiecznej. Habilitowany na UJ z bibliografii i bibliotekoznawstwa (1919). Od 1906 pracował w Bibliotece Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie, w 1918-1939 jako jej dyrektor. Członek PAU i in. tow. naukowych. Założyciel i przewodniczący Koła Lwowskiego ZBP. Odnznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Srebrnym Wawrzynem Akademickim PAL. Zm. 19 IX 1939 we Lwowie.

Białokur Franciszek, ur. 29 I 1869 na Wołyniu, lekarz, generał WP. W 1938-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Tow. Lekarskiego Warszawskiego. Aresztowany przez gestapo został zamęczony w czasie śledztwa 7 V 1942 w Warszawie.

Bielowski Józef, ur. 1895, ksiądz, dr. Profesor i wicerektor Seminarium Duchownego we Włocławku, był w 1929-1931 bibliotekarzem (kierownikiem) Biblioteki Seminarium, a w 1938-1939 wicebibliotekarzem. W czasie okupacji administrator parafii Przedecz, pow. Włocławek. Zginął w „transportie inwalidów” (zagazowany) 10 VIII 1942 w obozie koncentr. Dachau.

Bigoszewski Mieczysław sekretarz Biblioteki Nar. w Warszawie. Zginął w obozie hitlerowskim.

Bury-Konewka Wanda ukończyła Szkołę Bibliotekarską przy Bibliotece Publ. m.st. Warszawy (1935). Była bibliotekarką Biblioteki Kursów dla Dorosłych m.st. Warszawy. Zginęła w czasie powstania warsz. 1944.

Cembrzyńska Aniela, bibliotekarka Biblioteki Publ. m.st. Warszawy, kierowniczką wypożyczalni. Zm. tragicznie 6 X 1939 w Warszawie.

Charewiczowa Łucja z d. Strzelecka, ur. 12 VIII 1897 w Cieszanowie, historyk. Docent Uniw. Lwowskiego, kustosz Muzeum Historycznego Miasta Lwowa. Współpracownik Komisji Historycznej PAU, członek tow. naukowych.

Od 1940 (1941?) była bibliotekarką Biblioteki Ord. Zamoyskich w Warszawie. Brała udział w tajnym nauczaniu. Aresztowana w poł. lipca 1943, zginęła 17 XII 1943 w obozie koncentr. w Oświęcimiu.

Chwałabińska Jadwiga, ur. 1905. Ukończyła studia na UJ. W 1938-1939 organizatorka i kierowniczką Centralnej Biblioteki Pedagogicznej Kuratorium Okr. Szk. Pomorskiego w Toruniu. Zm. 22 II 1944 w Krakowie.

Czarniawska Janina, bibliotekarka Biblioteki Uniw. w Warszawie. Zm. na tyfus w październiku 1939.

Czerwijowski Faustyn, ur. 27 II 1873 w Karabczyjówce k. Kamieńca Podolskiego, działacz oświatowy. Studiował w Paryżu. W 1907-37 (do przejścia na emeryturę) był bibliotekarzem Biblioteki Publ. w Warszawie, od 1913 jej dyrektorem. Założyciel oraz dyrektor i do 1939 r. wykładowca Szkoły Bibliotekarskiej przy Bibliotece Publ. oraz wykładowca bibliotekarstwa na WWP. W 1917 członek pierwszego zarządu, nast. członek władz i od 1933 członek honorowy ZBP. Odnznaczony m.in. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Wawrzynem Akademickim PAL. Zginął w czasie powstania warsz. w połowie września 1944.

Czogała Leon, ur. 22 II 1909 w Budziskach, pow. Racibórz, robotnik. Działacz polskiego ruchu młodzieżowego na Śląsku Opolskim, sekretarz Związku Polaków w Niemczech na pow. Racibórz. W 1933-1936 bibliotekarz Biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Budziskach. Aresztowany we wrześniu 1939, więziony w obozie koncentr. Buchenwald, został zastrzelony w czasie transportu do Oświęcimia w lipcu 1944.

Czołowski Aleksander, ur. 27 II 1865 w Bakończycach k. Przemyśla, historyk, archiwista. Uzyskał stopień doktora na Uniw. Lwowskim (1890). Od 1891 był dyrektorem Archiwum Akt Dawnych m. Lwowa, nast. (do 1939) naczelnym dyrektorem zbiorów miejskich. Gromadził w Archiwum (od 1891) księgozbiór, przekształcony (1917) w Biblio-

tekę Król. stoł. m. Lwowa, nast. w Bi-
bliotekę Miejską; był jej dyrektorem do
1937. Członek wielu tow. naukowych.
Zm. 17 VII 1944 we Lwowie.

Dan Aleksander zob. Weintraub
Józef

Dąbrowska Wanda zob. Kopijow-
ska-Dąbrowska Wanda

Demby Stefan, ur. 4 VI 1862 w
Łomży, historyk literatury, właściciel
księgarni. Ukończył studia na UW. Od
1907 brał udział w organizowaniu Bi-
blioteki Publ. w Warszawie. W 1918
pracował w Bibliotece Uniw. w War-
szawie, tegoż roku został referentem, a
od 1925 naczelnikiem Wydziału Biblio-
tek w Min.WRiOP. Był współtwórcą,
pierwszym (od 1928) kierownikiem, a w
1934-1937 (do przejścia na emeryturę)
dyrektorem Biblioteki Nar. w Warsza-
wie. Członek honorowy Tow. Naukowe-
go w Toruniu. Zm. 10 XI 1939 w War-
szawie.

Demetrykiewicz Mieczysław,
ur. 3 VI 1865 w Sanoku. Ukończył pra-
wo na UJ i filozofię w Wiedniu. Pra-
cownik towarzystwa ubezpieczeniowego
w Krakowie, po przejściu na emeryturę
był w 1922-1939 wolontariuszem,
nast. bibliotekarzem Biblioteki Jagiel-
ońskiej. Zm. 1 XII 1941 w Krakowie.

Derewojedówna Anna, ukoń-
czyła studia na UJ. Ok. 1924-1939 była
bibliotekarką Centralnej Biblioteki Woj-
skowej w Warszawie. W czasie okupacji
założyła wypożyczalnię książek w War-
szawie — punkt kolportażu tajnej prasy
i spotkań działaczy konspiracyjnych;
była łączniczką naczelnego dowództwa
AK. Zginęła w ostatnich dniach pow-
stania warsz. 1944.

Domańska Maria, ur. ok. 1877,
właścicielka księgarni. W 1919-1932
(1929?) kierowała Biblioteką Miejską w
Siedlcach. Zm. 19 II 1944 w Kotuniu,
pow. Siedlce.

Dorsz Mikołaj, ur. 1901. Instruk-
tor chórów śpiewaczych, działacz pol-
skiego ruchu młodzieżowego na Powiś-
lu. W 1934-1938 bibliotekarz oddziału
w Sztumie Centralnej Biblioteki Pol-
skiej w Niemczech. Aresztowany w 1939

zginął ok. 1940 w obozie koncentr.
Mauthausen-Gusen.

Dropiowski Tadeusz, ur. 1871.
Dyrektor Seminarium Nauczycielskiego
w Krakowie, działacz Polskiego Tow.
Tatrzańskiego, był długoletnim bibliote-
karzem Biblioteki PTT w Krakowie.
Zm. 4 VI 1944 tamże.

Durko Jan, ur. 12 X 1880 w Ce-
głowie k. Mińska Maz., działacz SDKPiL
i PPS. Studiował w Wiedniu. W 1919
założył i prowadził do 1934 bibliotekę
Pol. Związku Pracowników Gazowni w
Warszawie. Zginął 20 II 1943 w obozie
koncentr. na Majdanku.

Dziatlakówna Jadwiga (Felic-
ja?) b. bibliotekarka Biblioteki Wydziału
Sztuk Pięknych USB w Wilnie. Zm.
w styczniu 1945.

Fischer Adam Robert, ur. 7 VI
1889 w Przemysłu, etnolog i etnograf.
W 1908-1924 był bibliotekarzem Biblio-
teki Zakładu Nar. im. Ossolińskich we
Lwowie. Kierował też przez wiele lat
Biblioteką Tow. Ludoznawczego tamże.
Habilitowany na Uniw. Lwowskim
(1921), był od 1924 profesorem tegoż
Uniwersytetu, Członek wielu tow. nau-
kowych. Odznaczony m.in. Krzyżem
Komandorskim Orderu Odrodzenia Pol-
ski. Zm. 22 XII 1943 we Lwowie.

Fleckowa Maria z d. Cholewa,
ur. 7 I 1902 w Tarnowie. W 1920-1939
była bibliotekarką Miejskiej Biblioteki
Literacko-Naukowej TSL im. J. Słowac-
kiego w Tarnowie. Aresztowana 1 IV
1941, oskarżona m.in. o usuwanie ksią-
żek niem. z Biblioteki, zginęła 2 XI
1942 w obozie koncentr. w Oświęcimiu.

Forelle Maria, bibliotekarka, za-
mordowana w lutym (?) 1943 w Celesty-
nowie k. Warszawy.

Formanowicz Leon, ur. 26 III
1878 w Szubinie, ksiądz, archiwista. W
1928-1939 był kanonikiem metropolital-
nym oraz archiwistą i kustoszem Biblio-
teki Kapitulnej w Gnieźnie. Uporząd-
kował też zbiory Biblioteki Seminarium
Duchownego tamże. Współpracownik
Komisji Hist. PAU. Aresztowany 24 VIII
1940, więziony w obozie koncentr. Sach-
senhausen-Oranienburg, nast. w Dachau,
zginął tam w komorze gazowej 3 V (lub

zagazowany w „transporcie inwalidów” 4 V) 1942.

de Franqueville Helena zob. d'Abancourt de Franqueville Helena

Gabrysiakowa Stefania, pomocnica biblioteczna Biblioteki Publ. m. st. Warszawy. Zm. 21 III 1940 w Warszawie.

Gdański Jan, ok. 1929-1939 był kierownikiem Biblioteki Wojskowej DOK Nr II w Lublinie. Przewodniczący Koła Lubelskiego ZBP (1938-1939). Zginął w Katyniu.

Geppert Stanisław, w 1929-1933 organizator sieci bibliotecznej w pow. Biała Podlaska, nast. w 1934-1936 w pow. Łomża, od 1937 bibliotekarz Tow. Kulturalno-Oświatowego „Nasza Czytelnia” dla Górnego Śląska. Członek zarządu Koła Śląskiego ZBP (1937-1939). Zm. w 1941 w ZSRR.

Giémzówna Jadwiga, ur. 12 IX 1899 w Warszawie. Studiowała na WWP w Warszawie i jako wolna słuchaczka na UW. W 1919-1944 była bibliotekarką Biblioteki Uniw. w Warszawie, od 1925 kierowniczką Działu Opraw. Zginęła w czasie powstania warsz. we wrześniu 1944.

Girdwojniówna Maria, od 1923 bibliotekarka (dietariusz) Biblioteki Uniw. w Wilnie. Zm. w 1944.

Gliński Stanisław, ur. 1865, generał w armii ros. Od 1922 bibliotekarz (dietariusz) Biblioteki Uniw. w Wilnie. Zm. w 1943 w Rydze.

Głowiński Cyprian, ur. 29 IX 1892 na Wołyniu, kapitan WP. Studiował w Kijowie i Lwowie. W 1932-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Centrum Wyszkożenia Sanitarnego w Warszawie. Zginął w Katyniu.

Gnoińska Helena (Halina) Maria z d. Drozdowicz, ur. 13 XII 1892 w Maluszynie, pow. Nowo-Radomsk, nauczycielka, działaczka niepodległościowa. W 1925-1939 kierowała Wypożyczalnią im. S. Wyspiańskiego Towarzystwa Bibliotek Powszechnych (nast. Publicznych) w Warszawie, włączoną w 1935 do sieci Biblioteki Publ. m. st. War-

szawy. W czasie okupacji działaczka konspiracyjna. Aresztowana 18 I 1940, rozstrzelana 2 IV 1940 w Palmirach k. Warszawy.

Guzy Jan, ur. 27 VIII 1913 w Żędowicach, pow. Strzelce Opolskie. Działacz Związku Polaków w Niemczech. W 1936-1938 bibliotekarz biblioteki powiatowej Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Strzelcach Opolskich. Aresztowany 5 IX 1939, przebywał w obozach koncent. Buchenwald i Neuengamme k. Hamburga, zginął w czasie ewakuacji więźniów 3 V 1945 na zatopionym statku niem. „Cap Arcona”.

Herczkowa Maria z d. Epstein, bibliotekarka Biblioteki Akademii Handlowej w Krakowie. Zginęła jako ofiara wojny.

Hess Józef, ur. 14 II 1890 w Międzyrzeczu k. Bielska-Białej, nauczyciel, działacz społ.-polityczny. Ukończył studia na UJ. Był bibliotekarzem lub opiekował się bibliotekami: gimnazjalną, TCL (jako prezes miejscowego koła TCL) i więzienną w Mysłowicach oraz biblioteką gimnazjalną w Bielsku-Białej. Prezes Tow. Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych na okręg śląski. Zm. 26 VII 1942 w obozie koncent. w Oświęcimiu

Horniczowa Maria, bibliotekarka Biblioteki Publ. m. st. Warszawy, wieloletnia (do przejścia na emeryturę w 1935) kierowniczka Wypożyczalni Naukowej. Zginęła w czasie powstania warsz. 1944.

Hornowska Maria, ur. 19 X 1875 w Warszawie. Studiowała na UJ i w Heidelbergu. W 1928-1930 była bibliotekarką Biblioteki Ord. Krasieńskich, w 1930-1939 Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie. Zm. 27 X 1944 w Warszawie.

Idźkowski Stefan, pseud. Steva, ur. 8 III 1875 w Radomiu, inżynier chemik. Ukończył Politechnikę w Rydze. W 1924-1945 był dyrektorem Biblioteki Głównej Politechniki w Mediolanie. Zm. z ran odniesionych w czasie nalotu, 29 I 1945 w Mediolanie.

Jacek Juliusz, ur. 21 V 1881 w Dzierzgowicach, pow. Koźle (Śląsk Opol-

ski), górnik. Sekretarz Związku Polaków w Niemczech na pow. Koźle, wieloletni prezes Polsko-Katolickiego Związku Młodzieży w Dzięgowicach. W 1936-1939 bibliotekarz biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Dzięgowicach. Aresztowany we wrześniu 1939, więziony w obozie koncentr. Buchenwald, zwolniony w czerwcu 1944, został zamordowany przez gestapo 9 II 1945 w Burgu k. Magdeburga.

Jamboł Jan, ur. 26 VI 1890 w Babicach, pow. Racibórz, robotnik kolejowy. Działacz Związku Polaków w Niemczech. W 1935-1939 bibliotekarz biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Markowicach, pow. Racibórz. Aresztowany 18 IX 1939, więziony w obozie koncentr. Buchenwald, zginął 20 XI 1941 w Oświęcimiu.

Jankowski Tadeusz, ur. 24 IV 1905 w Olicie na Litwie, historyk. Ukończył studia na USB w Wilnie. Ok. 1933-1939 był kierownikiem Miejskiej Biblioteki Publ. w Grodnie. Członek PTH. Zginął w Katyniu.

Jaroszewski Tadeusz, ur. 7 XI 1897 w Ekaterynburgu. Studiował na UW. W 1930-1941 był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. w Warszawie, od 1935 kierownikiem czyteln. Zm. z ran odniesionych w czasie nalotu 11 VII 1941 w Warszawie,

Jasińska Cecylia, bibliotekarka Biblioteki Jagiell. w Krakowie. Zm. wskutek działań wojennych w 1939.

Jaworowska Felicja, bibliotekarka Biblioteki Uniw. w Warszawie. Zm. 8 III 1945.

Kaliszewski Bronisław, woźny Biblioteki Publ. m. st. Warszawy, żołnierz AK. W czasie powstania warsz. wchodził w skład grupy pracowników czuwających nad bezpieczeństwem Biblioteki, zginął 24 VIII 1944.

Kardaszewicz Kazimierz, ur. 31 I 1855 w Ostrogu, lekarz, generał WP. W 1921-1924 był bibliotekarzem Biblioteki Wojskowego Instytutu Sanitarnego w Warszawie. W 1925-1938 pracował w Bibliotece Publ. m. st. Warszawy, w Działach Rękopisów i Starych Druków, od 1931 jako ich kierownik.

Zm. 21 IV 1945 w Pruszkowie k. Warszawy.

Kirkor Jerzy, bibliotekarz Biblioteki Nar. w Warszawie. Zginął w czasie powstania warsz. 1944.

Klein Jan, ur. 21 IX 1885 w Bydgoszczy, ksiądz. W 1921-1923 kustosz Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy. Organizator i od 1923 pierwszy dyrektor Muzeum Miejskiego tamże. Aresztowany 5 XI 1939, zginął 27 V (lub 10 VI) 1940 w obozie koncentr. Sachsenhausen-Oranienburg.

Kleinederówna Elżbieta, bibliotekarka Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy. Zm. w 1940 w Kielcach.

Kobrzyński Zygmunt, ur. 18 IX 1893 w Radomsku, nauczyciel, matematyk. Uzyskał stopień doktora na UW (1930). W 1931-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Nar. w Warszawie, równocześnie w 1937-1939 kierownikiem Biblioteki Gabinetu Matematycznego TNW. Aresztowany w 1940 lub 1941 przebywał na Pawiaku, nast. w Berlinie i obozie koncentr. Sachsenhausen-Oranienburg, gdzie zginął w 1944 lub 1945.

Kochanowski Wiktor, ur. 22 IX 1882 w Brześciu n. Bugiem, bibliograf. Studiował na UW, Uniw. Lwowskim i UJ. W 1919-1939 był bibliotekarzem Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie. W czasie okupacji pracował w Bibliotece Narodowej. Zm. 23 VII 1942 w Warszawie,

Kodisowa Józefa Fabianna z d. Krzyżanowska, ur. 19 IV 1865 w Załuczu na Nowogródzczyźnie, filozof, psycholog. Uzyskała stopień doktora w Zurichu (1892). W 1925-1931 wykładała na Studium Pracy Społeczno-Oświatowej WWP w Warszawie. W 1919-1921 była bibliotekarką Biblioteki Min. Robót Publ., w 1921-1930 (do przejścia na emeryturę) pracowała w Magistracie m. st. Warszawy, po pewnym czasie jako kierowniczką Biblioteki Wydziału Statystycznego. Członek tow. naukowych. Zm. 30 XII 1940 w Warszawie.

Kołodziej Franciszek, ur. 5 XII 1911 w Wierchlesiu, pow. Strzelce Opolskie, murarz. Działacz Związku Polaków w Niemczech. Bibliotekarz biblioteki

Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Wierchlesiu. Aresztowany we wrześniu 1939 zginął 30 III 1940 w obozie koncentr. Buchenwald.

Komorek Antoni, ur. 7 I 1901 w Gamowie, pow. Racibórz, rolnik. Wiceprezes Polsko-Katolickiego Związku Młodzieży w Gamowie. W 1934-1938 bibliotekarz biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego tamże. Aresztowany we wrześniu 1939 zginął tegoż roku w obozie koncentr. Buchenwald.

Konecki Roman, ur. 24 VII 1884 w Warszawie, ksiądz. Profesor historii powszechnej KUL w Lublinie. W 1932-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Wolnej Wszecznicy Polskiej, Oddziału w Łodzi. Aresztowany w 1941, zginął 17 V 1942 w obozie koncentr. Dachau.

Konewka Wanda zob. Bury-Konewka Wanda

Konopka Kazimierz Stanisław, ur. 10 I 1879 w Tarnowie, jezuita, nauczyciel, misjonarz. Jako nauczyciel jezuickiego gimnazjum w Chyrowie był w 1923-1926 bibliotekarzem biblioteki gimnazjalnej. Zabity 26 VI 1941 w czasie walk o Lwów.

Kopijowska - Dąbrowska Wanda, ur. 11 VI 1902 w Olszance n. Narwią. Ukończyła Wyższą Szkołę Nauk Politycznych i Społecznych w Warszawie. Od 1929 pracowała w Bibliotece Min. Rolnictwa i Reform Rolnych, w 1931-1935 w Komisji Bibliotecznej Zjednoczenia Organizacji Społecznych oraz w Centrali Bibliotek Ruchomych pow. krzemienieckiego, w 1936-1939 kierowała Wypożyczalnią nr 28 Biblioteki Publ. m. st. Warszawy. W czasie okupacji (do 1943) pracowała w Bibliotece „Naszego Domu”. Zginęła jako sanitariuszka w szpitalu Dzieciątka Jezus w czasie powstania warsz. 30 IX 1944.

Korzon Tadeusz, kierownik Biblioteki Muzeum Wojska w Warszawie. Zm. 2 X 1943 w Warszawie.

Korzonowa Jadwiga z d. Busz, ur. 13 VIII 1871. W 1904-1929 (do przejścia na emeryturę) była bibliotekarką Biblioteki Ord. Zamojskich w Warszawie, od 1918 jej dyrektorem. Zm. 14 V 1942 w Warszawie.

Kotula Rudolf Gabriel, ur. 24 III 1875 we Lwowie. Uzyskał stopień doktora na Uniw. Lwowskim (1902). W 1900-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. we Lwowie, od 1923 jej dyrektorem. Jednocześnie w 1901-1940 pracował w Bibliotece Fundacji W. Baworowskiego tamże, pełniąc od 1916 funkcję jej kierownika, a od 1922 dyrektora. W 1922-1925 sprawował też pieczę nad Biblioteką Ord. Dzieduszyckich we Lwowie. Członek Tow. Naukowego i Pol. Tow. Historycznego we Lwowie. Prezes Tow. Miłośników Książki we Lwowie. Członek zarządu Koła Lwowskiego ZBP. Zm. 11 X 1940 w Kazachstanie.

Kowatschówna Janina, przed wojną i po przerwie wojennej od 1940 bibliotekarka Biblioteki PAU w Krakowie. Zm. 3 II 1943 w Krakowie.

Koziowska Bronisława, bibliotekarka Biblioteki Uniw. w Warszawie. Zm. śmiercią tragiczną w 1942 w Warszawie.

Krampera Józef Gabriel, ur. 24 III 1904 we Lwowie. Uzyskał stopień doktora na Uniw. Lwowskim (1933). W 1934-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. w Poznaniu. W 1940 aresztowany w Warszawie, był przez miesiąc więziony w Oświęcimiu. W 1942-1944 pracował w Bibliotece Uniw. w Warszawie. Zm. z ran odniesionych w czasie powstania warsz. 5 IX 1944.

Krongoldówna Tola, ur. 1900 w Warszawie. Uzyskała stopień doktora na UW (1928). W 1929-1933 była bibliotekarką Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie, 1933-1937 Biblioteki GUS tamże, 1937-1939 Biblioteki Publ. m. st. Warszawy. Zginęła w 1943 (lub 1942) w getcie w Warszawie.

Krzeczkowski Konstanty Bronisław, ur. 18 II 1879 w Guzowie, pow. Błonie, ekonomista, teoretyk polityki społecznej, działacz PPS. Profesor Wyższej Szkoły Handlowej (nast. Szkoły Głównej Handlowej) i WWP w Warszawie. W 1917-1939 był kierownikiem Biblioteki WSH (SGH). Prezes Tow. Muzeum Społecznego w Warszawie. Aresztowany na jesieni 1939 zm. wkrót-

ce po zwolnieniu z więzienia, 9 XII 1939 w Warszawie.

Kułakowa Władysława zob. Około-Kułakowa Władysława

Kupka Józef, ur. 15 IV 1888 w Stanisławowie, nauczyciel, nast. dyrektor Szkoły Handlowej w Przemyślu. Od 1922 pracował honorowo w Bibliotece Tow. Przyjaciół Nauk w Przemyślu, w 1929 objął jej kierownictwo. Zm. 2 VIII 1941 w Przemyślu.

Kurek Paweł, od 1894 woźny Biblioteki Ord. Zamoyskich w Warszawie. Uporządkował i zarejestrował rękopiśmienne materiały korespondencyjno-archiwalne z XVI-XIX w. (ok. 8 tys. jednostek). W czasie oblężenia Warszawy 7 IX 1939 uratował je częściowo z palącego się magazynu i sporządził ich spis, zginął 13 IX 1939.

Lambor August, ur. 2 I 1874 w Pradze, nauczyciel. Studiował na UJ. W 1903-1930 był nauczycielem w I Gimnazjum w Nowym Sączu i jednocześnie — w okresie międzywojennym — bibliotekarzem gimnazjalnej biblioteki nauczycielskiej. Zm. 15 IV 1943 w Nowym Sączu.

Latacz Tadeusz, ur. 2 IV 1905 w Krakowie, historyk. Uzyskał stopień doktora na UJ (1935). W 1935-1943 był bibliotekarzem Biblioteki Muzeum Czarotoryskich w Krakowie, od 1940 jej kierownikiem. Aresztowany na terenie Biblioteki 18 I 1943, zginął 25 II 1943 w obozie koncentr. w Oświęcimiu.

Lefeldowa Jadwiga, bibliotekarka Biblioteki Uniw. w Warszawie. Zm. w 1940.

Lotto Maria z d. Gutman, ur. 26 XII 1885. W 1907-1918 pracowała bezpłatnie w Bibliotece Publ. w Warszawie, w 1918-1922 kierowała Czytelnią im A. Mickiewicza Tow. Czyteln. m. Warszawy. Od 1922 była bibliotekarką Muzeum Społecznego przy Bibliotece Publ. w Warszawie, od 1931 kierowała Muzeum. Zginęła w kwietniu 1943 w getcie warszawskim.

Lutman Tadeusz Eugeniusz, ur. 27 III 1903 we Lwowie, historyk. Uzyskał stopień doktora na Uniw. Lwowskim (1930). W 1925-1942 był biblioteka-

rzem Biblioteki Zakładu Nar. im. Osolińskich we Lwowie. Aresztowany 18 X 1942 przebywał w obozach na Majdanku, w Natzweiler, Dachau i Mauthausen, gdzie zapewne zginął w czasie zbrojnego powstania więźniów w dn. 5-7 V 1945.

Mahrburg Jadwiga, przez 7 lat była bibliotekarką Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie, nast. pracowała w Polskim Radiu, gdzie m. in. prowadziła bibliotekę przy Zarządzie Głównym. Zm. na gruźlicę w 1942 (1943?) w Warszawie.

Małuszyński Marian, ur. 7 I 1903 w Suserzu, pow. Gostynin, historyk, kartograf. Uzyskał stopień doktora na UW (1928). W 1927-1939 był bibliotekarzem Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie, kierownikiem działu kartograficznego. W 1940-1944 pracował w zbiorach kartograficznych skomasyowanych przez okupanta w gmachu Biblioteki Ord. Krasieńskich w Warszawie. Zginął 23 XI 1944 w obozie koncentr. Hersbruck, filii obozu w Flossenbürgu.

Mann Zygmunt, ur. 26 XII 1908, historyk. Uzyskał stopień doktora na UW (1936). Od 1937 wolontariusz Biblioteki Nar. w Warszawie, Działu Starych Druków, w 1938 przeniesiony do Gabinetu Filologicznego TNW im. G. Korbuta. Aresztowany 22 VI 1941, zginął 28 I 1942 w obozie koncentr. w Oświęcimiu.

Markiewicz Stefan, ur. 1 IX 1861 w Krakowie, drukarz. W 1892-1922 był bibliotekarzem Biblioteki Stow. Drukarzy Krakowskich „Ognisko” w Krakowie. Zm. 22 X 1939 w Krakowie.

Mayzłowa Helena, od ok. 1909 wieloletnia kierowniczka Wypożyczalni Książek Tow. Krzewienia Oświaty w Łodzi, członek Zarządu Towarzystwa. Zginęła w getcie w Warszawie.

Maza Jan, ur. 18 X 1908 w Pile, nauczyciel. Działacz polskiego ruchu młodzieżowego na Mazurach. Kierownik szkoły polskiej w Unieszewie, pow. Olsztyn, był zarazem w 1937-1939 bibliotekarzem biblioteki szkolnej. Aresztowany w 1939 został rozstrzelany 24 II 1940 w

obozie koncentr. Hohenbruch k. Królewca.

Mącznyński Kazimierz, bibliotekarz Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie. Zginął w Starobielsku.

Mąkowski Władysław Tomasz, ur. 21 XII 1885 w Białoskórach, pow. Sierpc, ksiądz, historyk, poseł na sejm. W 1922-1939 był dyrektorem Archiwum Diecezjalnego i Biblioteki Seminarium Duchownego w Płocku. Zm. 26 III 1945 w Kielcach.

Mechowiecka Kamila, ur. 30 VIII 1884 w Łysogórcze, pow. Kamieniec Podolski. Od 1903 była bibliotekarką Biblioteki Kolejowej w Warszawie (przekształconej kolejno w Filię I Biblioteki Publ., Wypożyczalnię Centralną Tow. Bibliotek Powszechnych <nast. Publicznych>, Wypożyczalnię Centralną Biblioteki Publ. m. st. Warszawy); pozostała w niej do końca życia jako jej kierowniczką. Odnaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zm. w kwietniu 1940 w Warszawie.

Michalik Franciszek, ur. 1890, górnik, cieśla. Przewodniczący Tow. Przyjaciół Harcerzy w Gliwicach. W 1939 bibliotekarz biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Szalszy, pow. Gliwice. Więzień obozu koncentr. Buchenwald, zm. z wycieńczenia po wyzwoleniu w 1945.

Michałek Józef, ur. 24 II 1894 w Bottrop, Westfalia. Uzyskał stopień doktora w Kolonii (1922). Założyciel Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego na Śląsk Opolski i organizator bibliotek Towarzystwa tamże. Prezes Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech. W 1930-1934 był kierownikiem Centralnej Biblioteki Polskiej w Berlinie. Aresztowany latem 1941, więziony w obozach koncentr. Sachsenhausen-Oranienburg i Bergen-Belsen, zginął tam w kwietniu 1945.

Michałek Wojciech, ur. 5 VII 1897 w Bottrop, Westfalia. Sekretarz i skarbnik Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego na Śląsk Opolski, był założycielem i kierownikiem biblioteki Towarzystwa w Bytomiu. Od 1930 kierownik Towarzystwa na pow. Dobrodzień i ok. 1930-1935 bibliotekarz jego biblioteki w

Dobrodzieniu. Aresztowany 26 VIII 1939 zginął 9 IX 1944 w obozie koncentr. Buchenwald.

Mocarski Zygmunt, ur. 15 IX 1894 w Zalesiu na Litwie, historyk. Ukończył uniwersytet w Petersburgu. W 1919 pracował w Bibliotece KUL w Lublinie. W 1923-1939 był dyrektorem Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu. Członek Tow. Naukowego w Toruniu. Założyciel i prezes Tow. Bibliofilów im. Lelewela tamże. Współzałożyciel i członek zarządu Koła Poznańsko-Pomorskiego ZBP. Odnaczony Srebrnym Wawrzynem Akademickim PAL i Złotym Krzyżem Zasługi. Zm. 16 IX 1941 w Warszawie.

Modrzejewski Kazimierz Adam, w 1938-1944 kierownik Sekcji Administracyjnej Biblioteki Publ. m.st. Warszawy. Zginął 17 XII 1944 w obozie koncentr. Neuengamme k. Hamburga.

Modzelewska-Wróblewska Maria z d. Grzymała-Dzierżanowska, ur. 1864 w Radoszycach, pow. Końskie, działaczka PPS. W 1924-1939 bibliotekarka Biblioteki Tow. Wiedzy Wojskowej i Biblioteki Wojskowej DOK Nr VIII w Toruniu. Odnaczona Krzyżem Niepodległości. Zm. 17 IV 1943 w Toruniu.

Nieć Julian, ur. 13 X 1908 w Rzeszowie, historyk. Uzyskał stopień doktora na UJ (1933). W 1934-1939 był kierownikiem Biblioteki Publ. w Łucku, przekształconej w Bibliotekę Wołyńskiego Tow. Przyjaciół Nauk. Członek tego Towarzystwa. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939, ranny w bitwie pod Zwolą, zm. 1 X 1939 w Szczepieszynie.

Niżyński Marian Ludwik, ur. 29 I 1910 w Krakowie, poeta, dramaturg, malarz, grafik. Studiował w Akad. Sztuk Pięknych w Krakowie. W 1935-1939 (?) był bibliotekarzem Biblioteki Polskiej Akademii Literatury (PAL) w Warszawie. Zginął przejechany przez samochód niemiecki 10 IV 1943 w Krakowie.

Nowacka zob. Szl a p k ó w n a-Nowacka

Nowak Ludwik Szczepan, ur. 26 XII 1905 w Nowym Sączu. Studiował na UJ. W 1927-1944 był bibliotekarzem Ri-

biłoteki Muzeum Czartoryskich w Krakowie. Zm. 28 IV 1944 w Krakowie.

Nowakowa Halina zob. Tabul-ska - Nowakowa Halina

Nycz Michał Adam, ur. 2 VI 1909 w Krakowie. Uzyskał stopień doktora na UJ (1938). W 1935-1938 pracował w Bibliotece i Ekspedycji Wydawnictw PAU w Krakowie. W 1938-1939 kustosz i zastępca dyrektora Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy. Aresztowany 17 X 1939, wywieziony z Bydgoszczy 1 XI tegoż roku został wkrótce rozstrzelany.

Około-Kuliakowa Władysława Anna z d. Kulińska, ur. 17 XII 1907 we Lwowie. Ukończyła studia na UW. W 1930-1931 była bibliotekarką Biblioteki Publ. m.st. Warszawy, w 1931-1939 Biblioteki Nar. w Warszawie, p.o. kierownika Działu Kartograficznego. Zginęła jako żołnierz AK w powstaniu warsz. 29 IX 1944.

Oleksiński Stanisław, ur. 1865, historyk sztuki, kolekcjoner. Wieloletni sekretarz Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie, od 1940 pracownik jej gabinetu sztuki. Zm. 13 VIII 1941 we Lwowie.

Olszewska Helena, ur. 7 III 1872 w Radownicy na Pomorzu. Ukończyła studia na Sorbonie. W 1935-1939 była bibliotekarką Biblioteki Kórnickiej w Kórniku k. Poznania. Zabita przez nieznanego sprawcę 4 II 1945 w Dworzyskach k. Kórnika.

Ostrowski Stanisław, Rawita, w zakonie Jozafat, ur. 16 VIII 1890 w Ujeździe k. Tomaszowa Maz., benedyktyn. W 1924-1939 był kierownikiem biblioteki klasztoru benedyktynów w Lubiniu, pow. Kościan. Zainicjował Muzeum Ziemi Kościańskiej w Lubiniu. Zginął w czasie oblężenia Warszawy 25 IX (24 IX?) 1939.

Papée Fryderyk, ur. 4 VI 1856 w Złoczowie, historyk. W 1880-1883 pracował w Bibliotece Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie, 1883-1905 w Bibliotece Uniw. tamże, od 1893 jako kustosz. W 1905-1926 (do przejścia na emeryturę) był dyrektorem Biblioteki Jagiell. w Krakowie. W 1927-1931 inspektor Biblioteki PAU, 1929-1930 kierownik

Biblioteki Muzeum Czartoryskich w Krakowie. Honorowy profesor UJ. Członek PAU, pierwszy prezes Oddziału Krak. PTH. Prezes Koła Krak. ZBP, od 1927 członek honorowy Związku. Odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Zm. 20 X 1940 w Krakowie.

Paszkiewicz Stanisław Marian, ur. 15 VII 1877 w Szczuczynie Maz., paulin. W 1929-1939 bibliotekarz biblioteki klasztoru paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie. Zm. 15 VI 1942 w Częstochowie.

Patkowski Aleksander Kazimierz ur. 4 III 1890 w Ożarowie, pow. Opatów. nauczyciel, krajoznawca. Ukończył Uniw. Lwowski i UJ. W 1916-1921 przewodniczący Tow. Biblioteki Publ. w Sandomierzu. Od 1928 pracował w Min.WRiOP, gdzie przez kilka lat był dyrektorem biblioteki. Odznaczony m.in. Złotym Wawrzynem Akademickim PAL. Zginął 22 III 1942 w obozie koncentr. w Oświęcimiu.

Pendelski Feliks, długoletni zaśluzony starszy woźny Biblioteki Publ. m.st. Warszawy. W czasie powstania warsz. 1944 wchodził w skład grupy pracowników czuwających nad bezpieczeństwem Biblioteki. Zm. 30 IV 1945.

Pękalski Józef, ur. 20 III 1908 w Jędrzejowie. Ukończył bibliotekarstwo na Studium Pracy Społ.-Oświatowej WWP w Warszawie i filologię polską tamże. W 1927-1944 (z przerwą w 1930-1931) był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. w Warszawie. Zm. 2 XII 1944 w Warszawie.

Piękarski Kazimierz Stanisław Irydion, ur. 30 III 1893 w Tîrgu-Jiu, Rumunia, historyk książki, bibliograf. Habilitowany na UW z bibliologii i bibliografii (1937). W 1917-1920 pracował w Bibliotece PAU w Krakowie, 1920-1921 w Bibliotece Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie, 1925-1930 w Bibliotece Jagiell. w Krakowie jako kierownik działu starych druków i 1931-1943 w Bibliotece Nar. w Warszawie na tym samym stanowisku. Przewodniczący Komisji dla Centralnego Katalogu Inkunabułów w Polsce. Członek-korespondent

Wydziału I TNW i Wydziału Filologicznego PAU. Członek Tow. Miłośników Książki w Krakowie. Odnaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Wawryzmem Akademickim PAL i bibliofilską Wielką Wstęgą Orderu Białego Kruka. Zm. 7 II 1944 w Łowiczu.

Piękarski Witold, najstarszy syn Kazimierza, od 1941 wolontariusz Biblioteki Nar. w Warszawie, Działu Starych Druków. Zginął w czasie powstania warsz. 1944, w obronie Starówki.

Piętowska Maria, działaczka niepodległościowa. Była kierowniczką Wypożyczalni im. St. Staszica Tow. Bibliotek Powszechnych (nast. Publicznych) w Warszawie, włączonej w 1935 do sieci Biblioteki Publ. m.st. Warszawy, gdzie pełniła tę funkcję nadal. Odnaczona orderem Virtuti Militari. Zm. 2 XI 1942.

Piotrowicz Karol, ur. 23 X 1901 w Bochni, historyk. Uzyskał stopień doktora na UJ (1925). W 1923-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Jagiell., jednocześnie w 1930-1939 dyrektorem Biblioteki PAU w Krakowie. Członek zarządu Koła Krak. ZBP i Rady Związku. Zginął w Katyniu.

Planetorz Damian, ur. 1914. Działacz polskiego ruchu młodzieżowego na Śląsku Opolskim. W 1938 bibliotekarz biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Cisku, pow. Koźle (Śląsk Opolski). Aresztowany we wrześniu 1939 zginął w 1945 w obozie koncentr. Buchenwald, już po wyzwoleniu obozu.

Pniewski Władysław, ur. 3 II 1893 w Gostyniu, nauczyciel-polonista, bibliograf. Uzyskał stopień doktora na Uniw. Poznańskim (1925). W 1924-1939 nauczyciel języka polskiego w Gimnazjum Polskim w Gdańsku, założył bibliotekę gimnazjalną i był przez 15 lat jej kierownikiem. Członek zarządu Tow. Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku. Aresztowany po wybuchu wojny został stracony 22 III 1940 w obozie koncentr. Stutthof.

Placzkówna Helena, ur. 24 II 1884 we Lwowie, historyk, heraldyk. Docent Uniw. Poznańskiego, kustosz Archiwum Ziemińskiego we Lwowie. Czło-

nek Komisji Historycznej PAU i in. tow. naukowych. Od 1941 była bibliotekarką Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie. Prowadziła działalność konspiracyjną. Aresztowana przez gestapo w sierpniu 1942, została stracona na jeńsieni t.r. w więzieniu we Lwowie.

Pomorska Anna Ludwika z d. Sobańska, ur. 1880 w Sorokach, Besarabia. Po I wojnie świat. pracowała honorowo w Bibliotece Publ. w Warszawie, nast. objęła tam funkcję kierowniczką Działu Klasyfikacji. Zamordowana przez nacjonalistów ukraińskich w czasie powstania warsz. 7 VIII 1944.

Poniałowski Stanisław, ur. 6 X 1884 w Ceranowie, pow. Sokołów, etnolog i etnograf. Od 1916 wykładowca i docent WWP i dn. szkół wyższych, od 1934 profesor UW. W 1915-1919 był kierownikiem Biblioteki Uniw. w Warszawie. Członek TNW. Zginął 5 I 1945 w obozie hitlerowskim w Litomierzycach.

Ponikowska Anna, bibliotekarka Biblioteki Uniw. w Warszawie. Zm. w sierpniu 1942 w Warszawie.

Posadzy Ludwik, ur. 3 VIII 1878 w Szymborzu k. Inowrocławia, nauczyciel. Uzyskał stopień doktora w Monasterze (1906). W 1923-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. w Poznaniu, z czasem kierownikiem Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Pracował także w TCL. Był wykładowcą Uniw. Poznańskiego. Aresztowany 4 XI 1939 zginął w listopadzie t. r. w Forcie VII w Poznaniu.

Przeclawski Kazimierz, ur. 1866 w Mentonie, Francja. W 1896-1938 był bibliotekarzem i zarządcą zbiorów muzealnych pałacu w Wilanowie. Zm. 3 IV 1943 w Warszawie.

Radzińska Róża z d. Cymerman, ur. 25 VIII 1880 w Warszawie. W 1902-1918 była bibliotekarką Wydziału Czytelni Bezpłatnych WTD, od 1919 Tow. Czytelni m. Warszawy, gdzie została kierowniczką Czytelni Naukowej dla Młodzieży, przekształconej w 1923 w Wypożyczalnię Naukową Tow. Bibliotek Powszechnych (nast. Publicznych), włączoną w 1935 do sieci Biblioteki Publ. m.st. Warszawy; prowadziła tę placówkę

do 1936 bezpłatnie. Aresztowana w lipcu 1943, została stracona t. r. w getcie w Warszawie.

Radziszewska Janina, sekretarka Biblioteki Nar. w Warszawie. Zm. po ewakuacji z Warszawy, jesienią 1944.

Retz Zofia, ur. 30 III 1890 w Damasławiu, pow. Wągrowiec. W 1919-1939 sekretarka Biblioteki Uniw. w Poznaniu. Odznaczona Medalem Niepodległości. Zm. 29 XII 1940 w Poznaniu.

Rodziwiczówna Irena, bibliotekarka Biblioteki Państw. im. Wróblewskich w Wilnie. Zm. w sierpniu 1944.

Rolny Wilhelm Adolf Władysław, ur. 11 V 1872 we Lwowie. Uzyskał stopień doktora na Uniw. Lwowskim (1896). W 1893-1925 (do przejścia na emeryturę) był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. we Lwowie, od 1920 jej wicedyrektorem. Był też bibliotekarzem Tow. Prawniczego tamże. Zm. 15 V 1941 we Lwowie.

Romanowska Irena z d. Pawluć, studiowała bibliotekarstwo na Studium Pracy Społeczno-Oświatowej WWP w Warszawie. Była bibliotekarką Biblioteki Publ. m.st. Warszawy, bibliotek dziecięcych. Zm. na gruźlicę w 1945.

Rozenblum Estera, ur. 11 IV 1901 w Tomaszowie Mazowieckim. W 1928-1939 była bibliotekarką Miejskiej Biblioteki Publ. w Tomaszowie, od 1935 jej kierowniczką. Rozstrzelana 30 III 1942 w Tomaszowie.

Rygiel Stefan Henryk, ur. 1 IV 1887 w Warszawie, historyk literatury. Uzyskał stopień doktora w Berlinie (1913). W 1915-1921 był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. w Warszawie, 1924-1929 dyrektorem Biblioteki Uniw. w Wilnie, jednocześnie 1926-1932 kierownikiem Biblioteki Państw. im. Wróblewskich tamże, a w 1929-1936 dyrektorem Biblioteki Uniw. w Warszawie. Przewodniczący Koła Wileńskiego i długoletni prezes Koła Warsz. ZBP, członek Rady Związku. Przewodniczący Tow. Bibliofilów Polskich w Wilnie, członek Rady Bibliofilów. Zginął w lutym 1945 w obozie koncentr. Bergen-Belsen.

Rytlówna Kazimiera, bibliotekarka Biblioteki Publ. m.st. Warszawy. Wykładowca w Szkole Bibliotekarskiej przy Bibliotece. Zm. 31 XII 1939.

Rześny Antoni, ur. w Boczkach k. Łowicza, długoletni zasłużony magazynier Biblioteki Warsz. Tow. Lekarskiego. Zaginął bez wieści w czasie powstania warsz. 1944, zapewne zamordowany przez Niemców.

Sadowski Teofil, ur. 7 XII 1911 w Nowej Wsi, pow. Sztum. Działacz polskiego ruchu młodzieżowego na Powiślu. Woźny w gimnazjum polskim w Kwidzynie, był zarazem w 1938-1939 bibliotekarzem biblioteki gimnazjalnej. Aresztowany w 1939, więziony w różnych obozach koncentr., zginął w grudniu 1941 w Gusen.

Sawicka Irena, bibliotekarka Biblioteki Państw. Instytutu Geologicznego w Warszawie. Zginęła w czasie powstania warsz. 1944.

Seruga Józef, ur. 9 I 1886 w Łapczycy, pow. Bochnia, historyk, archiwista. Uzyskał stopień doktora na UJ (1917). W 1909-1914 był bibliotekarzem biblioteki AU w Krakowie, 1931-1939 kustoszem zbiorów biblioteczno-muzealnych hr. Juliusza Tarnowskiego w Suchej. Zm. w 1940 w ZSRR.

Siedlecki Franciszek, ur. 6 VI 1906 w Kamieńcu Podolskim, teoretyk literatury, tłumacz. Ukończył studia na UW. W 1938-1939 był bibliotekarzem Biblioteki Nar. w Warszawie, Działu Starych Druków. Zm. na gruźlicę 18 II 1942 w Warszawie.

Siemieńska Halina z d. Zawadzka, historyk. Członek zarządu Polskiego Stow. Kobiet z Wyższym Wykształceniem. B. bibliotekarka Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie. Zginęła przypadkowo w czasie odbijania więźniów na ul. Długiej w Warszawie w 1943.

Sierz Aleksander, ur. 30 III 1868 w Bronowicach k. Krakowa. W 1903-1935 zasłużony magazynier Biblioteki Jagiell. w Krakowie. Zm. 24 XII 1940 w Bronowicach.

Skarżyński Jan, ur. 1916, student. Od 1936 praktykant Biblioteki Uniw. w Poznaniu. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939. W czasie wojny pracował w Bibliotece Fundacji W. Baworowskiego we Lwowie. Zm. pod-

czas podróży do organizowanej w ZSRR armii polskiej, w 1941 w Kazachstanie.

Smażenie wicz Aleksander, bibliotekarz Biblioteki Państw. im. Wróblewskich w Wilnie. Zginął w 1941 w getcie.

Sokołowski Tadeusz, ur. 16 VIII 1910 w Charkowie. W 1931-1937 był bibliotekarzem Biblioteki Uniw. w Warszawie, 1937-1939 Biblioteki Centrum Wyszkolenia Sanitarnego tamże. Członek zarządu Koła Warsz. ZBP. W 1942 więziony na Pawiaku. Oficer AK, brał udział w dostarczaniu broni powstańcom getta. W czasie powstania warsz. zabrany 4 VIII 1944 do gestapo zapewne został tam rozstrzelany.

Stolarski Antoni, ur. 22 VI 1904 w Krakowie. Ukończył studia na UW. W 1927-1936 był bibliotekarzem Biblioteki Nar. w Warszawie, 1936-1939 kierownikiem Biblioteki Min. WRiOP. W czasie okupacji, 1940-1941 pracował ponownie w Bibliotece Nar. Działacz konspiracyjny, zorganizował rozprowadzanie książek zakazanych. Przewodniczący Koła Warsz. ZBP (1937-1939), od 1939 wiceprzewodniczący Rady Związku, w 1940 i 1941 zwołał dwa jej posiedzenia. Aresztowany 6 XI 1942, zginął 2 IV 1943 w obozie koncentr. na Majdanku.

Stopczyńska Daniela, bibliotekarka Biblioteki Publ. m.st. Warszawy. Zm. 5 XII 1942 w Warszawie.

Straszyn Izaak, kierownik Biblioteki im. M. Straszyna przy zarządzie Synagogi Głównej w Wilnie. Zm. w 1940.

Szczepaniak Bronisław, ur. 1912 Ok. 1937-1939 bibliotekarz w Herne, Westfalia. Zginął w 1940 w obozie koncentr. Sachsenhausen-Oranienburg.

Szlapkówna-Nowacka, bibliotekarka Miejskiej Biblioteki Publ. w Radomiu. Zginęła na posterunku w szpitalu wojskowym w 1939 w Warszawie.

Szymberski Tadeusz, poeta, dramaturg, ok. 1931-1939 bibliotekarz Biblioteki Polskiej w Paryżu. Zm. jesienią 1943 w Aix-les-Bains, Francja.

Świtalska Helena, wieloletnia kierowniczka admin. Wydziału Czytelni WTD, nast. Tow. Czytelni m. Warszawy,

członek zarządu Tow. Bibliotek Powszecznych i, jako delegat ZBP, Komitetu Zarządzającego Biblioteką Publ. m.st. Warszawy. Wykładała na kursach bibliotekarskich oraz w Szkole Bibliotekarskiej przy warsz. Bibliotece Publicznej. Rozstrzelana w Warszawie na Woli.

Tabulska-Nowakowa Halina, ur. 20 IX 1913 w Charlottenburgu. Ukończyła studia na Uniw. Poznańskim. W 1937-1939 praktykantka Biblioteki Uniw. w Poznaniu. Zm. w 1942 w Radomsku.

Tarnański Aleksander, historyk, dr. Był bibliotekarzem Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie, Oddziału Rękopisów. Aresztowany 18 X 1942, więziony we Lwowie, nast. na Majdanku i w obozach koncentr. w Niemczech, zapewne tam zginął.

Toporowska Janina, bibliotekarka Biblioteki Nar. w Warszawie. Zginęła w czasie powstania warsz. 1944.

Tyszkowski Kazimierz, ur. 3 VII 1894 w Kozówce, pow. Brzeżany, historyk. W 1913-1914 i od 1922 do śmierci pracował w Bibliotece Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie jako stypendysta, od 1922 kierownik Oddziału Rękopisów, od 1924 kustosz i od 1939 wicedyrektor. W 1932-1939 docent Uniw. Lwowskiego. Członek Komisji Hist. PAU, Tow. Naukowego we Lwowie, sekretarz PTH. Członek zarządu Koła Lwowskiego ZBP. Zm. 25 IV 1940 we Lwowie.

Urbańska Halina, ur. 1890 w Toruniu. Od 1917 kierowniczka biblioteki pn. Zjednoczone Czytelnie TCL w Toruniu, a w 1922-1939 — Biblioteki Tow. Wiedzy Wojskowej i Biblioteki Wojskowej DOK Nr VIII tamże. Zm. 16 IX 1942 w Warszawie.

Wajsberg Mojżesz, dr, dyrektor Głównej Biblioteki Judaistycznej przy Wielkiej Synagodze w Warszawie. Zginął w czasie wojny.

Weintraub Józef (Aleksander?) pseud. liter. Aleksander Dan, ur. 6 I 1897 we Lwowie, dziennikarz, literat, działacz komunistyczny. W 1925 (1926? lub później), ukończył międzynarod. szkołę bibliotekarską w Paryżu. W 1934 aresztowany za działalność polityczną w Warszawie, po zwolnieniu z więzienia praco-

wał w Bibliotece GUS tamże. Po wybuchu wojny przebywał we Lwowie. Zamordowany w 1943 w obozie hitlerowskim (w Bełżcu lub we Lwowie).

Wędrychowska Zofia Antonina, ur. 5 VII 1904 w Mińsku Mazowieckim. Studiowała bibliotekarstwo na Studium Pracy Społ.-Oświatowej WWP w Warszawie. W 1935-1942 była bibliotekarką Biblioteki Wzorowej dla Dzieci na Ochocie, będącej placówką Biblioteki Publ. m. st. Warszawy. Działaczka konspiracyjna, aresztowana 21 II 1944 za ukrywanie rannych harcerzy, została rozstrzelana 26 IV 1944 na Pawiaku w Warszawie.

Wisiołcki Władysław Tadeusz, ur. 27 VII 1887 w Łące k. Sambora, bibliograf, redaktor, słowianofil. Ukończył studia na Uniw. Lwowskim. W 1907-1941 był bibliotekarzem Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie, od 1920 kustoszem. Jednocześnie był kierownikiem Publ. Książnicy TSL (1912-1914) i bibliotekarzem Biblioteki Fundacji W. Baworowskiego tamże (1917-1920). Przewodniczący Koła Lwowskiego ZBP (1930-1939), członek Rady Związku. Odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi i czechosłowackim Orderem Białego Lwa. Aresztowany 11 VII 1941, został zamordowany przez nacjonalistów ukraińskich.

Wiśniewska Władysława, bibliotekarka Biblioteki Publ. m.st. Warszawy, Wypożyczalni im. St. Staszica. Aresztowana 18 X 1940 zginęła w obozie koncentracyjnym.

Wodzińska Wanda, praktykantka Biblioteki Nar. w Warszawie. Zginęła w czasie powstania warsz. 1944.

Wolff Stanisław, ur. 1876 w Warszawie. Ukończył studia w Paryżu. W 1930-1936 (do przejścia na emeryturę) był kierownikiem Biblioteki Min. Komunikacji, 1938-1939 Biblioteki Państw. Zakładów Inżynierii w Warszawie. Zm. jesienią 1943.

Woyniłłowiczowa Halina, od

1938 bibliotekarka Biblioteki Nar. w Warszawie. Zm. tragicznie w 1945 w Warszawie.

Wróbel Michał, ur. 28 IX 1912 w Błotnicy, pow. Strzelce Opolskie. Działacz polskiego ruchu młodzieżowego na Śląsku. Studiował w Krakowie. W 1938 bibliotekarz biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Toszku, pow. Gliwice. Aresztowany w październiku 1939 zginął 2 III 1945 w obozie koncentr. Flossenbürg.

Wróblewska Maria zob. Modzelewska-Wróblewska Maria

Wycisk Józef, ur. 24 I 1881 w Grzegorzowicach, pow. Racibórz, sołtys. W 1934-1938 bibliotekarz biblioteki Polsko-Katolickiego Tow. Szkolnego w Grzegorzowicach. Zginął 19 III 1940 w obozie koncentr. Buchenwald.

Zawistowska Janina, bibliotekarka Biblioteki Nar. w Warszawie. Zginęła tragicznie ok. 1942.

Zieleniewski Leon, ur. 9 X 1899 w Odessie. Ukończył studia na UW. W 1924-1940 był bibliotekarzem Biblioteki Sejmowej w Warszawie (od 1931 pn. Biblioteka i Archiwum Sejmu i Senatu RP). Zm. 30 XII 1940 w Warszawie.

Zweygbaum Maksymilian Marek, ur. 24 II 1854 w Warszawie, lekarz. W 1911-1938 był kierownikiem Biblioteki Tow. Lekarskiego Warszawskiego. Zm. w październiku 1943 w Warszawie.

Zabka Tadeusz, magazynier Biblioteki Uniw. w Warszawie. W czasie oblężenia Warszawy we wrześniu 1939 wchodził w skład grupy pracowników czuwających nad bezpieczeństwem Biblioteki. Zginął w czasie powstania warsz. 1944.

Zurawski Stanisław, ur. 14 XII 1868 w Kajnach, pow. Olsztyn. Działacz ruchu polskiego na Warmii. Ok. 1920-1926 bibliotekarz założonej w okresie plebiscytowym biblioteki w Kajnach. Zm. pobity przez gestapo we własnym domu w 1943.

ZOFIA KOLANOWSKA

DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Nie rozwiązany problem obsługi informacyjnej indywidualnego czytelnika. Informacyjna funkcja bibliotek publicznych nie w pełni uświadomiona. Inicjatywy Zakładu Informacji Naukowej BN w zakresie rozwoju działalności informacyjnej wojewódzkich bibliotek publicznych. Informacja o regionie. Informacja o źródłach i zasobach informacji. Bieżąca obsługa informacyjna w zakresie uniwersalnym. Propaganda zbiorów i usług informacyjnych. Służba informacyjna w bibliotekach publicznych niższego szczebla. Współpraca regionalna bibliotek. Doskonalenie zawodowe pracowników informacji w sieci bibliotek publicznych.

Wraz z rozwojem nauki i techniki zaczęła się również szybko rozwijać działalność informacyjna bibliotek. Zmieniał się jej zakres, doskonaliły formy. W chwili obecnej wciąż trwają dyskusje, wciąż całe zespoły ludzi pracują nad rozwiązaniem dwu problemów — jak opanować zalew informacji oraz jak zaspokoić niedosyt i niedobór informacji. Problemy te tylko pozornie są sprzeczne. Tam, gdzie jest nadmiar informacji, jej użytkownik jest tak samo bezradny, jak w sytuacji, gdy informacja w ogóle do niego nie dociera. A mimo bardzo rozbudowanych obecnie sieci informacyjnych i coraz doskonalszych metod opracowywania i przekazywania informacji takich właśnie użytkowników wcale nie jest mało. Przyjrzyjmy się choćby obowiązującym w naszym kraju przepisom prawnym dotyczącym informacji. Uchwały, zarządzenia, wytyczne mówią o „obowiązku informacyjnym” instytucji powołanych do prac bibliotecznych i informacyjnych. Po dokładniejszym przyjrzeniu się tym dokumentom okazuje się jednak, że obowiązek ten dotyczy przekazywania informacji między jednostkami społecznymi, a głównym jego punktem jest współpraca wszystkich instytucji z Centrum INTE¹. Nie ma w całej tej machinie miejsca dla indywidualnego użytkownika poszukującego informacji do celów nie związanych z działalnością i pracami żadnej instytucji. Dotyczy to nie tylko osób uczestniczących w bardzo u nas rozwiniętym systemie szkolenia i doskonalenia zawodowego oraz w studiach zaocznych, ale także

¹ J. Góralski: O problemie tzw. „obowiązku informacyjnego”. „Aktual. Probl. Inf. Dok. 1979 R. 24 nr 3 s. 4-10.

tych, którzy rozwijają zainteresowania w kierunkach nie związanych bezpośrednio ze swoim zawodem. Wśród całej tej armii hobbystów znajdzie się nie tak mała grupa osób, które prowadzą poważne nieraz prace naukowe i borykają się z dużymi trudnościami w dotarciu do informacji i dokumentów. Przyczyną tych trudności jest brak formalnych więzi z jakąkolwiek instytucją, która by firmowała ich prace.

Rozważania te wynikają z obserwacji prowadzonych podczas codziennej pracy z czytelnikami i kontaktów z różnymi bibliotekami. Coraz więcej bibliotek odmawia wykonywania kwerend dla indywidualnych użytkowników, pracując tylko dla instytucji macierzystej i pokrewnych. Nawet wśród bibliotek publicznych są takie, które przygotowują informacje tylko dla instytucji. Zakład Informacji Naukowej Biblioteki Narodowej przeprowadził badania ankietowe w ok. 300 bibliotekach warszawskich dotyczące obsługi ich czytelników. Odpowiedzi nie są jeszcze szczegółowo opracowane, ale ze wstępnych analiz wynika, że spośród dotychczas opracowanych odpowiedzi ze 100 bibliotek cztery nie prowadzą w ogóle działalności informacyjnej dla osób nie związanych z instytucją macierzystą biblioteki. Na kwerendy pisemne indywidualnych użytkowników odpowiada 51 bibliotek i ośrodków informacji, a tylko 25 wykonuje dla nich większe zestawienia bibliograficzne (w tym 2 odpłatnie). Należy przypuszczać, że w innych miastach sytuacja nie przedstawia się lepiej.

Program SINTO nie zmienia sytuacji w tym zakresie. Wychodząc z założenia powszechnej dostępności do wszystkich materiałów informacyjnych, postuluje on zobowiązanie ośrodków informacji do świadczenia usług informacyjnych na rzecz innych jednostek organizacyjnych. Na obecnym etapie prac sprawą pierwszoplanową jest ustalenie podstaw prawnych i organizacyjnych, a także uściwienie terminologii, umożliwiające realizację tych założeń. Obsługa indywidualnych odbiorców informacji jest w tej chwili problemem drugoplanowym. Ze względu na ograniczone środki prace nad systemem nie przebiegają zgodnie z przewidywaniami. Coraz rzadziej podejmowane są nowe zadania, większą uwagę zwraca się obecnie na rozwijanie i doskonalenie prac już prowadzonych. Zresztą wprowadzanie w życie systemu nawet w ograniczonym zakresie nie może odbywać się z uszczerbkiem dla czytelników. Pamiętajmy, że większość bibliotek centralnych to przede wszystkim biblioteki uczelniane, które — obciążone obowiązkami organizacyjnymi dla systemu, dysponujące tymi samymi co dotychczas środkami — muszą ograniczyć zakres usług świadczonych na rzecz odbiorców nie związanych bezpośrednio z systemem. Przewidziane w programie SINTO systemy terytorialne miały m.in. spełniać taką właśnie rolę. Brak jest jednak, jak dotąd koncepcji tych systemów. Nie wiadomo, jaka ma być ich organizacja, kogo i w jakim zakresie będą obsługiwać, jak ma się odbywać przepływ informacji z systemów dziedzi-

wych i specjalistycznych². W prasie fachowej pojawiają się od czasu do czasu artykuły na ten temat, nie mniej jednak do zwartej koncepcji jeszcze daleko, zwłaszcza że ze wspomnianych już przyczyn nie należy spodziewać się energiczniejszych prac w tym zakresie. Należałoby raczej zastanowić się nad tym, w jaki sposób wykorzystać istniejące biblioteki i ośrodki informacji powołane do powszechnej obsługi czytelników. Do takich właśnie instytucji należą biblioteki publiczne.

Informacyjna funkcja bibliotek publicznych była niejednokrotnie podkreślana w dokumentach organizacji międzynarodowych, a zwłaszcza w *Manifeście UNESCO o bibliotekach publicznych*³. Dokument ten podkreśla informacyjne zadania bibliotek publicznych wobec osób studiujących. Sformułowania te mają szczególną wymowę w naszym kraju, gdzie liczba osób studiujących jest bardzo wysoka, a ok. 37% tej liczby studiuje systemem zaocznym i wieczorowym. W niewiele lepszej sytuacji znajdują się studenci nowych szkół wyższych w ośrodkach, które były dotychczas pozbawione uczelni lub nowych kierunków studiów w uczelniach już istniejących. Biblioteki nowych instytutów i wydziałów nie dysponują dostateczną liczbą podręczników i innych materiałów naukowych, nie mają też rozwiniętych warsztatów informacyjnych. W tej sytuacji studenci zaoczní szukają pomocy właśnie w bibliotece publicznej. Biblioteka ta, jako najbardziej otwarta na potrzeby szerokich kręgów społecznych, przyjmuje na siebie obowiązek służenia pomocą wszystkim którzy nie mogą liczyć na pomoc w żadnym innym miejscu⁴.

Funkcje informacyjne tych bibliotek nie są jednak w pełni uświadomione nawet w środowisku bibliotekarskim. Warunki, w jakich się rozwijały, zadania, jakie miały do wypełnienia w początkach XX wieku i w pierwszym okresie powojennym, tak dalece zaważyły na ich współczesnym kształcie, że trudno jest przekonać czytelników i samych bibliotekarzy o tym, iż tu również zaszły poważne zmiany. Konferencja Krynicka znacznie ożywiła środowisko bibliotekarskie, również w bibliotekach publicznych zaczęły powstawać wyodrębnione komórki informacyjne, ramowy statut biblioteki wojewódzkiej przewidywał powołanie takich działów⁵. W ślad za tymi administracyjnymi decyzjami nie poszły jednak próby określenia, czym ma być dla środowiska biblioteka publiczna jako ośrodek informacji. W dalszym ciągu kładziono największy nacisk na upowszechnianie czytelnictwa i prace oświatowe. Pierwszą próbą był wydany w 1966 r. podręcznik W. Baszyńskiej, S. Ja-

² J.L. Kulikowski: *Zarys koncepcji systemu informacji naukowej, technicznej i organizacyjnej SINTO*. Warszawa 1976.

³ Deklaracja UNESCO o bibliotekach publicznych. Przeł. J. Wierzbicki. „Bibliotekarz” 1972 R. 39 nr 11/12 s. 321-322

⁴ Pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki — Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek z dn. 21.2.1964. (Nr KOB-IV-6-7/64) wprowadzające w życie Wytyczne w sprawie pomocy publicznych bibliotek powszechnych dla studiujących zaocznie. W: L. Biliński, E. Gruberska, K. Podhorski: *Zbiór przepisów prawnych dla bibliotek publicznych*. Warszawa 1974 s. 160-163.

⁵ Zarządzenie nr 109 ministra kultury i sztuki z dnia 2.11.1972 w sprawie nadania ramowych statutów bibliotekom publicznym stopnia wojewódzkiego oraz bibliotekom publicznym stopnia powiatowego, „Dz. Urz. Min. Kult.” 1972 nr 8 poz. 83.

rzebowski, J. Kołatajowej *Stażba informacyjna w działalności oświatowej bibliotek powszechnych*⁶. Był to jednak tylko podręcznik i z tego tytułu poruszono w nim więcej spraw technicznych niż programowych.

Sytuacja ta spowodowała bardzo różnorodny rozwój służby informacyjnej w bibliotekach publicznych. Każda z istniejących do 1975 r. bibliotek wojewódzkich wypracowała własny model działu informacyjnego. Funkcje bibliotek niższego szczebla, miejskich i powiatowych określane były jeszcze bardziej enigmatycznie, a główną troską bibliotekarzy było tworzenie różnego rodzaju kartotek bez bliższego określenia, czemu mają one służyć.

W takiej sytuacji zastała biblioteki reforma administracji kraju, podnosząca do roli biblioteki wojewódzkiej aż 32 dawne biblioteki powiatowe lub miejskie. W tej liczbie 15 bibliotek nie miało wyodrębnionych działów informacyjnych, w kilku nie było nawet osób odpowiedzialnych za służbę informacyjną, która była prowadzona obok innych obowiązków w czytelni i wypożyczalni. W bibliotekach, które powołały w tamtym okresie działy informacyjne, uważano, że prowadzenie wyłącznie działalności informacyjnej to stanowczo za mało dla samodzielnego działu, dodawano im więc inne obowiązki, m.in. ewidencję i katalogowanie czasopism, prowadzenie katalogów, wypożyczeń międzybibliotecznych itp.⁷.

Biorąc pod uwagę wszystkie te sprawy Zakład Informacji Naukowej BN skierował do Departamentu Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej MKiS opracowanie zawierające analizę stanu służby informacyjnej w bibliotekach publicznych i propozycje podjęcia prac zmierzających do poprawy sytuacji. W celu konsultowania prowadzonych prac powołano Komisję ds. Informacji, w skład której, oprócz pracowników Zakładu Informacji Naukowej BN i Departamentu, weszli: S. Krzywicki (WiMBP w Szczecinie), Z. Daraż (WiMBP w Rzeszowie), G. Chmielewski (WiMBP w Zielonej Górze), W. Szczepkowski (WBP w Gdańsku) i H. Zaborska (Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy).

Wychodząc z założenia, że przy ciągle postępującej specjalizacji służb informacyjnych musi istnieć w każdym województwie sieć placówek umożliwiająca swobodny dopływ wszelkich informacji do wszystkich zainteresowanych, przyjęto, że takie zadania w pełni mogą realizować tylko biblioteki publiczne. Następną sprawą, która zdecydowała o kierunku podjętych prac, jest duże rozproszenie informacji o określonych regionach (terytoriach) w systemach dziedzicznych i specjalistycznych. Przy tym wiele problemów związanych bezpośrednio z tematyką regionalną pozostaje ze względu na ich specyfikę i ograniczony zasięg poza zainteresowaniem tych systemów. Konieczne jest więc istnienie ko-

⁶ W. Baszyńska, S. Jarzębowska, J. Kołatajowa: *Stażba informacyjna w pracy oświatowej bibliotek powszechnych*. Warszawa 1966.

⁷ Informacja na podstawie badań przeprowadzonych przez E. Pigoń (IKICz), których wyniki nie są opublikowane.

mórki, która mogłaby te sprawy skupić, dokumentować i udostępniać informację o nich wszystkim zainteresowanym⁸.

W wyniku dwa lata trwających prac, polegających na analizie sprawozdań bibliotek publicznych, publikowanych przez nie czasopism, pomocy metodycznych i bibliograficznych oraz indywidualnych prac badawczych, wizytach w wielu placówkach a także konsultacjach z Komisją, Zakład Informacji Naukowej BN przedstawił *Program rozwoju informacji w wojewódzkich bibliotekach publicznych*⁹. Program ten został zatwierdzony podczas ogólnopolskiej konferencji kierowników działów informacyjno-bibliograficznych WBP w Rzeszowie (19.1.1979). Dotyczy on tylko bibliotek wojewódzkich jako pierwszego ogniwa terytorialnej sieci informacyjnej.

W *Programie* wiele uwagi poświęcono sprawom planowania działalności informacyjnej. Dotychczas plany prac opierane były na ogół na przeświadczeniu, że tak powinno być, przy czym przeświadczenie to tylko w minimalnym stopniu poparte było dokumentacją wewnętrzną biblioteki (karty czytelników w wypożyczalni, zeszyty ewidencji informacji, zeszyty odwiedzin w czytelní). Wynikiem takiego stanu rzeczy był bierny stosunek bibliotek publicznych do potrzeb informacyjnych środowiska. Bibliotekarze potrafili w przybliżeniu określić bieżące zainteresowania użytkowników, natomiast wszystkie nowe tematy z reguły ich zaskakiwały, musieli je więc „doganiać” z wciąż niedoskonale i niewystarczającym warształem informacyjnym. Niektóre tylko biblioteki potrafiły określić swoje miejsce w systemie obsługi informacyjnej środowiska. Program zakłada, że podstawą szczegółowego planu działalności informacyjnej każdej biblioteki jest charakterystyka terenu objętego jej działaniem. Charakterystyka powinna uwzględniać zarówno prognozę rozwoju województwa, jak i jego stan aktualny, a podstawowymi dokumentami umożliwiającymi jej opracowanie są plany przestrzennego zagospodarowania województwa oraz programy resortowe, plany prac naukowych i badawczych prowadzonych przez działające w województwie ośrodki badawcze, programy różnych typów szkół itp. Przewidziano, że następnym elementem charakterystyki będzie kartoteka wszelkiego rodzaju instytucji, towarzystw, zespołów osobowych o różnym charakterze, obiektów zabytkowych itp. działających lub znajdujących się w województwie¹⁰.

Kartoteka taka, prowadzona w dwu układach — wg nazw miejscowości i wg działów bibliografii regionalnej — spełnia w bibliotece wiele funkcji. Przede wszystkim daje pełną aktualną informację o kierunkach rozwoju gospodarczego województwa, o zakresie prowadzonych

⁸ Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r. Warszawa 1975. — J.L. Kulikowski: *Zarys koncepcji systemu informacji ...*

⁹ Program rozwoju informacji w wojewódzkich bibliotekach publicznych. Warszawa 1979. powiel.

¹⁰ W. Baszyńska: *Wojewódzka biblioteka publiczna centralnym ośrodkiem władzy i informacji o regionie*. Warszawa 1980, powiel.

prac naukowych, o szkolnictwie na różnych poziomach, co pozwala wnioskować o potencjalnych zainteresowaniach środowiska. Znajdą się w niej także dane o bibliotekach i ośrodkach informacji działających na terenie województwa, o ich zbiorach i zakresie świadczonych usług informacyjnych, co wskazuje m.in., w jakich dziedzinach brakuje obsługi informacyjnej, a więc w czym powinna specjalizować się biblioteka wojewódzka. Kartoteka ta informuje jednocześnie o instytucjach „produkcujących dokumenty regionalne”, ma więc wielkie znaczenie dla gromadzenia zbiorów regionalnych. I trzecia wreszcie, choć nie najmniej ważna jej funkcja, to bezpośrednia informacja faktograficzna o regionie.

Następnym elementem, jaki należy brać pod uwagę planując działalność biblioteki — a jest to element decydujący — są jej użytkownicy, nie tylko aktualnie z niej korzystający, ale również ci, którzy z niej nie korzystają, przy czym powody niekorzystania są równie istotne jak motywy korzystania z biblioteki.

Program zakłada, że każda biblioteka publiczna powinna wypełniać pewne funkcje informacyjne w różnym stopniu zdeterminowane przez potrzeby jej aktualnych i potencjalnych użytkowników oraz przez działalność innych bibliotek i ośrodków informacji. Funkcje te można określić następująco: informacja o regionie, informacja o źródłach i zasobach informacji, bieżąca obsługa informacyjna użytkowników w zakresie uniwersalnym, propaganda zbiorów i usług biblioteki, prace dla bibliotek niższego szczebla, współpraca z bibliotekami innych sieci.

Sprawą najbardziej obecnie dyskusyjną i najtrudniejszą do rozwiązania jest informacja o regionie¹¹. Biblioteki publiczne zawsze gromadziły zbiory o tematyce regionalnej. Znalazło to odbicie w podstawowych aktach prawnych dotyczących działalności tych bibliotek. Ze względu jednak na to, że nigdy dotychczas funkcje biblioteki publicznej jako ośrodka informacji o regionie nie zostały określone, panuje w tym względzie wielka różnorodność. Dawne biblioteki wojewódzkie przyjęły różne rozwiązania organizacyjne. W jednych istnieją wyodrębnione samodzielne komórki, które gromadzą i opracowują dokumenty regionalne oraz udzielają informacji na temat regionu, w innych zbiory regionalne są rozproszone w poszczególnych działach biblioteki, natomiast działy informacyjne prowadzą kartoteki i katalogi regionalne. Większość tych bibliotek redaguje i publikuje bibliografię regionalną, przy czym dość często bibliografie te żyją w bibliotece życiem samodzielnym, ogromny zgromadzony tu zasób informacji nie jest wykorzystywany w bieżącej pracy.

Sprawami regionu zajmują się oprócz bibliotek publicznych również inne instytucje, towarzystwa naukowe, ośrodki badań naukowych, muzea a często także biblioteki innych sieci. Nie są odosobnione sytuacje, że

¹¹ A. Majorek: *Biblioteka publiczna — źródłem informacji i propagandy o swoim regionie*. „Bibl. Zach.-Pom.” 1972 R. 14 nr 4 s. 139-158.

żadna z tych instytucji nie wie, co dzieje się u sąsiada i stara się robić wszystko. Zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi i tradycją biblioteki publiczne są najbardziej predestynowane do tego, aby stać się ośrodkami wiedzy o regionie, nie mogą jednak nie uwzględniać działalności innych instytucji. Plan prac w zakresie dokumentowania i upowszechniania wiedzy o regionie musi przede wszystkim przewidywać ścisłą współpracę z tymi ośrodkami w zakresie gromadzenia zbiorów i opracowywania informacji. Dokładny podział kompetencji pozwoli uniknąć z jednej strony dublowania prac, z drugiej zaś — powstawania mimowolnych luk w zbiorach i dokumentacji. W samej bibliotece najsłuszniejsze wydaje się wyodrębnienie w ramach działu informacyjno-bibliograficznego samodzielnej komórki, a tam, gdzie to nie jest możliwe, zespołu osób związanych z różnymi działami a zajmujących się sprawami regionu¹².

Wyodrębnienie z całości księgozbioru wszystkich dokumentów związanych z regionem pozwoli na uaktywnienie tych zbiorów i stworzenie, przy ich odpowiednim opracowaniu, poważnych warsztatów pracy dla naukowców, publicystów, studentów, uczniów i wszystkich innych osób zainteresowanych regionem. Umożliwia to również, wraz z informacją o pracach innych ośrodków, pełny przepływ informacji do innych systemów i osób spoza obsługiwanego terytorium. Informacja o regionie jest zatem jednym z najpoważniejszych atutów w dyskusjach nad miejscem bibliotek publicznych w krajowym systemie informacji naukowej.

Informacja o regionie jest jednym z ważniejszych, ale nie jedynym zadaniem bibliotek publicznych. Powinny one umożliwić każdemu czytelnikowi uzyskanie informacji na interesujący go temat lub też informacji o tym, gdzie najpełniej może swoje potrzeby zaspokoić. Dla osiągnięcia tego celu biblioteki muszą jednak w większym niż dotychczas stopniu rozwinąć informację o źródłach i zasobach informacji. Podstawową pomocą będzie znowu kartoteka charakterystyki środowiska w części dotyczącej bibliotek i ośrodków informacji, muzeów i archiwów. Poza tym biblioteki publiczne muszą orientować się doskonale w całej krajowej sieci bibliotecznej i informacyjnej, znać zasoby i zakres działania bibliotek centralnych, mieć informacje o istniejących i tworzących się systemach specjalistycznych i regionalnych, umieć skierować czytelnika do odpowiedniej placówki informacyjnej, a w razie potrzeby pośredniczyć w kontaktach między bibliotekami i ośrodkami informacji a użytkownikami. Aby zadania te wykonywać, biblioteki publiczne powinny stworzyć warsztat, na który złożą się wykazy bibliotek i ośrodków informacji, informatory o działalności poszczególnych placówek informacyjnych, katalogi centralne, drukowane katalogi zbiorów itp. Materiały te można w miarę potrzeby uzupełniać prowadząc kartote-

¹² W. Baszyńska: *Wojewódzka biblioteka publiczna...*

kę bibliograficzną lub faktograficzną, dotyczącą bibliotek i placówek informacyjnych krajowych i ważniejszych zagranicznych.

Podstawowym zadaniem biblioteki publicznej mimo położenia większego nacisku na omówione wyżej funkcje będzie zawsze prowadzenie bieżącej obsługi informacyjnej użytkowników w zakresie uniwersalnym. Przy tym uniwersalność w przypadku biblioteki publicznej dotyczyć będzie tylko wiedzy objętej programem nauczania w szkole średniej. Pogłębienie gromadzenia zbiorów i informacji będzie odbywać się w niektórych dziedzinach i musi być bardzo starannie przemyślane. Jest to dziedzina działalności biblioteki najbardziej uzależniona od jej otoczenia systemowego. Wybór dziedziny wiedzy, w której biblioteka będzie się specjalizować, zależy z jednej strony od potrzeb aktualnych i potencjalnych użytkowników biblioteki, z drugiej zaś — od zaplecza w postaci zasobów informacji zgromadzonych w placówkach informacyjnych regionu. Im dokładniejsza będzie analiza faktycznych potrzeb informacyjnych środowiska, tym łatwiejszy będzie wybór specjalizacji, a co za tym idzie, większa szansa na to, że biblioteka publiczna stanie się równorzędnym partnerem w obsłudze informacyjnej środowiska i jednocześnie sprawnym ogniwem przepływu informacji.

Innym problemem związanym z pracą informacyjną bibliotek jest propaganda zbiorów i usług tych placówek¹⁹. Wprawdzie na te sprawy zwraca się w bibliotekach publicznych dużo uwagi, w niektórych przypadkach przysyłają one nawet inne zadania, ale formy pracy są na ogół mało atrakcyjne. Wystawka, plakat — wykonane często po amatorsku — nie spotykają się z żywszym zainteresowaniem czytelników. Spotkania autorskie, odczyty bez odpowiedniej „oprawy” informacyjnej rzadko przyciągają nowych czytelników. Stałe kontakty biblioteki z regionalnymi i lokalnymi środkami masowego przekazu należą do rzadkości, a jeszcze rzadziej inicjowane są przez bibliotekarzy. W *Programie* sprawom propagandy poświęcono wiele uwagi. Propozycje w nim zawarte dotyczą rozszerzenia form pracy, ich uatrakcyjnienia, z tym jednak zastrzeżeniem, że propaganda jest jednym ze środków pokazania biblioteki w środowisku, nie może więc stać się celem.

Następny problem do rozwiązania to sprawy informacji w bibliotekach publicznych niższego szczebla. Zostały one w *Programie* tylko zasygnalizowane przy czym zwrócono uwagę jedynie na zagadnienia pomocy biblioteki wojewódzkiej dla bibliotek sieci w opracowaniu programu działalności informacyjnej i w bieżącej pracy, nie podano natomiast propozycji rozwiązania problemu służby informacyjnej w placówkach terenowych. Opracowanie takiego programu wymagać będzie przeprowadzenia wielu prac badawczych i analitycznych,

¹⁹ C. Duninowa: *Stan, metody i potrzeby aktywnej propagandy bibliotecznej*. „Bibliotekarz” 1974 R. 41 nr 1-2 s. 26-34.

jest więc przewidziane jako następne zadanie Zakładu Informacji Naukowej BN. Wiadomo już jednak, że nie będzie możliwe zaproponowanie jednego modelowego rozwiązania, jak w przypadku bibliotek wojewódzkich, gdyż zbyt duże jest zróżnicowanie bibliotek miejskich i gminnych. Należałoby opracować kilka wariantów rozwiązań modelowych, co przekracza możliwości zespołu obecnie zajmującego się tymi sprawami. Rozwiązania takie mogą powstać jedynie w zespołach pracowników bibliotek wojewódzkich lub też jako indywidualne opracowania pracowników naukowych. Natomiast Zakład Informacji Naukowej BN przewiduje, iż — korzystając z doświadczeń bibliotek wojewódzkich w zakresie programowania działalności informacyjnej w bibliotekach miejskich i gminnych — będzie mógł opracować założenia programowe określające kierunki służb informacyjnych w środowiskach małomiastekowych i wiejskich, zależności i powiązania funkcjonalne poszczególnych ogniw sieci oraz zasady i zakres współpracy ze środowiskiem. Dotyczyć to będzie zarówno ogólnej informacji tematycznej, jak i informacji o regionie oraz informacji o informacji.

Sprawy współpracy regionalnej bibliotek dość często pojawiają się podczas omawiania zagadnień informacji w bibliotekach w ogóle, a w bibliotekach publicznych w szczególności. Współpraca bibliotek różnych typów ma u nas dobrą tradycję. Opiera się ona jednak głównie na osobistych kontaktach bibliotekarzy i jest dość powierzchowna. Zinstytucjonalizowane formy współpracy należą u nas wciąż, niestety, do wyjątków. O ile między bibliotekami specjalnymi istniały jeszcze przed ukazaniem się zarządzenia o bibliotekach centralnych rozwinięte formy współpracy (np. bibliotek ekonomicznych, rolniczych, medycznych), o tyle w regionie sprawy te układały się znacznie trudniej i mają skromny zakres. Najbardziej konkretny jest przykład Szczecina, gdzie zostało podpisane porozumienie między dyrektorami 8 największych bibliotek miasta określające ściśle zakres współpracy i obowiązki każdego z uczestników¹⁴. Nie budzi natomiast wątpliwości fakt, że skoncentrowanie wszystkich sił i środków znajdujących się na terenie województwa jest najpewniejszą podstawą sprawnej obsługi wszystkich grup użytkowników i pełnego zaspokojenia ich potrzeb informacyjnych. Współpraca bibliotek, a nawet koordynacja ich działalności powinna dotyczyć gromadzenia materiałów informacyjnych, obsługi poszczególnych grup użytkowników w ramach specjalizacji tematycznej oraz wypożyczeń międzybibliotecznych.

Aby ułatwić bibliotekom wojewódzkim, a zwłaszcza tym, które dopiero po 1975 r. zaczęły organizować działy informacyjne i tworzyć warsztaty, podjęcie nowych, trudnych zadań Zakład Informacji Naukowej BN opracował program doskonalenia pracowników

¹⁴ S. Krzywicki: *Regionalna sieć bibliotek i ośrodków informacji województwa szczecińskiego*. „Bibl. Zach.-Pom.” 1975 R. 17 nr 2 s. 19-29.

informacji. Program ten po przekonsultowaniu z Komisją ds. Informacji i zatwierdzeniu przez Departament Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej jest realizowany od 2 lat. Przewiduje on dwa rodzaje zajęć. Podstawową formą doskonalenia są seminaria przywarsztatowe organizowane dla niewielkich zespołów w bibliotekach, które mają dobrze zorganizowany warsztat informacyjny i prowadzą ciekawe formy pracy. Zasadą rekrutacji jest wysyłanie tych samych osób do coraz innej biblioteki, aby uczestnicy całego cyklu seminariów mogli poznać jak najwięcej bibliotek i mieli możliwość wyboru rozwiązania w ich warunkach najlepszego.

Pierwsze seminaria przywarsztatowe, które odbyły się w okresie marzec-kwiecień 1979 r. (w Zielonej Górze, Szczecinie, Rzeszowie, Wrocławiu, Białymstoku i Warszawie) i marzec-kwiecień 1980 r. (w Bydgoszczy, Toruniu, Koszalinie, Poznaniu, Łodzi i Krakowie) poświęcone były sprawom księgozbiorów podręcznych i kartotek informacyjnych. Przedmiotem dwu kolejnych cykli seminariów są sprawy informacji o regionie. Podczas pierwszych, które odbyły się we wrześniu i październiku 1980 r. (w Olsztynie, Lublinie, Gdańsku, Szczecinie, Zielonej Górze i Rzeszowie) omawiana była problematyka dokumentowania wiedzy o regionie — gromadzenia i opracowania zbiorów regionalnych, kartotek bibliograficznych, tekstowych i faktograficznych. Kolejne seminarium na ten temat, przewidziane na wiosnę 1981 r., poświęcone będzie formom informacji o regionie.

Drugą formą spotkań są ogólnokrajowe konferencje poświęcone podsumowaniu seminariów przywarsztatowych i omówieniu ogólnych, najważniejszych w danym momencie spraw. Wychodząc z założenia, że obok planowania działalności informacyjnej najważniejsze są sprawy warsztatu informacyjnego, na dwu pierwszych konferencjach nt. informacji w styczniu 1979 r. w Rzeszowie i w listopadzie 1979 r. w Jarocinie najwięcej uwagi poświęcono sprawom organizacji i planowania prac informacyjnych.

Patrząc z perspektywy 5 lat, które minęły od zwiększenia liczby bibliotek wojewódzkich z 17 do 49, ostatnie dwa lata, dzięki systematycznym spotkaniom pracowników służby informacyjnej, wymianie doświadczeń i nawiązywaniu osobistych kontaktów między pracownikami poszczególnych ośrodków, ogromnie ożywiły zainteresowanie tą dziedziną działalności bibliotek. Zmieniła się atmosfera wokół zagadnień informacji w samych bibliotekach. Bibliotekarze są coraz bardziej przekonani, że jest to jedna z ważniejszych form działalności biblioteki i że dzięki wzrostowi poziomu usług informacyjnych podnosi się ranga biblioteki w środowisku.

ZOFIA KOLANKOWSKA

INFORMATION ACTIVITIES OF PUBLIC LIBRARIES

The unsolved problem of information service of the individual reader. The incomplete awareness of public libraries' information function. The initiatives of the Information Department of the National Library as to the development of voivodeship public libraries' information activities. Information about the region. Information about the sources of information. Current information service in a general scope. The information sources and service's propaganda. Information services in public libraries' of lower levels. Regional libraries' co-operation. Professional perfecting of information officers librarians in the public library network.

JADWIGA PRZYGOCKA
JADWIGA SCEGIELNIAK-WENDE

DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA W BIBLIOTEKACH GŁÓWNYCH POLITECHNIK*

Zadania oddziałów informacji naukowej w bibliotekach głównych szkół wyższych. Analiza działalności oddziałów informacji naukowej w bibliotekach głównych politechnik (warunki lokalowe, wyposażenie techniczne, automatyzacja procesów informacyjnych, kadra i jej wykształcenie, księgozbiory podręczne, wydawnictwa informacyjne, narzędzia informacji). Usługi informacyjne innych agend biblioteki głównej. Ocena działalności informacyjnej w bibliotekach głównych politechnik w świetle odpowiedzi na ankiety skierowane do użytkowników.

W 1961 r. w modelu organizacyjnym bibliotek szkół wyższych wyodrębniono oddziały informacyjno-bibliograficzne. Było to zrealizowanie postulatów wysuniętych na Konferencjach Krynickiej i Rogowskiej [15]. W trzy lata później następne zarządzenie resortowe powołało w bibliotekach głównych oddziały informacji naukowej [16]. Według intencji prawodawcy, co potwierdza także literatura na temat modelu organizacyjnego biblioteki szkoły wyższej, szczególnie nacisk położono na rozwój informacji z zakresu nauk technicznych.

Zmiana nazwy z oddziału informacyjno-bibliograficznego na oddział informacji naukowej nie była przypadkowa. Pojęcie informacji naukowej było bowiem odczuwane jako termin o wiele szerszy, zawierający obok informacji bibliograficznej informację dokumentacyjną. Rozumiano wówczas pod tym terminem umiejętność dokumentowania, posługiwania się przeglądami dokumentacyjnymi, prowadzenie dokumentacji, wyjazdów zagranicznych, opracowywanie zestawień tematycznych oraz dokumentowanie własnych zbiorów. W kompetencji oddziałów informacji mieści się też prowadzenie działalności dydaktycznej.

W niektórych bibliotekach uniwersyteckich przewidziano w oddziałach informacji naukowej sekcje bibliotekoznawstwa, które miały za zadanie prowadzenie prac naukowych. Niekiedy przy oddziałach infor-

* W artykule wykorzystano materiały zebrane przy opracowywaniu problemu resortowego Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki nr IV-5 „Aktualne i przyszłe potrzeby poszczególnych grup użytkowników informacji w politechnikach w Polsce”.

macji naukowej przewidywano sekcję bibliotek zakładowych. O nowym, szerszym zakresie działania świadczyło wyodrębnienie w oddziałach informacji naukowej sekcji informacji i sekcji dokumentacji [13]. Sekcje te uznał także za typowe w modelu oddziału informacji naukowej J. Czerni [3]. Rozwojowo przewidywano dla tych małych, często jedno- lub dwuosobowych komórek ten zakres czynności, który dziś stał się rzeczywistością.

Wydaje się także, że prognozy Czerniego co do usamodzielnienia się referatów reprograficznych okazały się słuszne. W erze panowania dokumentu wtórnego ośrodki reprograficzne muszą stać się prężnymi samodzielnyimi komórkami w bibliotece głównej. W przeciwnym wypadku trudno będzie wyjść z regresu wypożyczeń międzybibliotecznych.

Obecnie, po niemal 16-letnim funkcjonowaniu oddziałów informacji naukowej wiadomo, że zakres kompetencyjny tych komórek organizacyjnych niezwykle się rozwinął. Obok działalności usługowej w zakresie bieżącej i retrospektywnej informacji dla bardzo zróżnicowanego gremium użytkowników oddziały informacji przejęły w wielu bibliotekach szereg dodatkowych ważnych zadań i obowiązków. Z reguły prowadzą one dokumentację działalności naukowej uczelni. Często obok systematycznego opracowywania kart dokumentacyjnych z prac naukowo-badawczych dla systemu „SYNABA” (System Informacyjny o Pracach NAukowo-BADawczych) oddziały opracowują bieżąco kartotekę publikacji pracowników naukowych szkoły, wydając zazwyczaj roczniki bądź kumulacje prezentujące dorobek piśmienniczy uczelni. Prowadzą również dokumentację służbowych wyjazdów zagranicznych.

W wielu uczelniach oddziały informacji naukowej są ośrodkami kierującymi działalnością dydaktyczną biblioteki głównej [4,11]. Tu powstały programy przysposobienia bibliotecznego i szkolenia w zakresie informacji naukowej. Kadra z oddziału informacji z reguły stanowi najaktywniejszy zespół nauczający. Wszystkie uczelnie prowadzą przysposobienie biblioteczne studentów I roku, 8 politechnik — szkolenie w zakresie informacji naukowej. Szkolenie to jest nieobligatoryjne i odbywa się w wymiarach od 2 do 8 godzin (jednorazowo). Słuchaczami są przeważnie dyplomanci w okresie przygotowania pracy magisterskiej, doktoranci, młodzi pracownicy naukowci. Pracownicy oddziałów informacji naukowej oprowadzają wycieczki, a także poświęcają znaczną część czasu na praktyki wakacyjne studentów kierunku bibliotekoznawczego.

Do kompetencji oddziałów informacji naukowej należy organizowanie wystaw nowych nabytków oraz ekspozycji okolicznościowych a także akcji związanych z propagandą działalności bibliotecznej.

Niekiedy oddziały te prowadzą opiekę instruktażową nad bibliotekami zakładowymi, jeśli w strukturze biblioteki głównej nie wyodrębniono komórki zajmującej się tym poważnym odcinkiem działalności bi-

bliotecznej. O ile biblioteki główne nie posiadają sekcji prac naukowych, często również i ta dziedzina działalności bibliotecznej jest przypisana oddziałom informacji naukowej.

Gdy do tego rozbudowanego zakresu czynności doda się troskę o właściwe kompletowanie księgozbioru podręcznego i pracę nad uzupełnianiem warsztatu informacyjnego, zakres kompetencyjny oddziałów informacji naukowej należy uznać za bardzo rozbudowany.

Na podstawie odpowiedzi na ankietę nadesłanych z ośrodków informacji można wyciągnąć następujące wnioski dotyczące aktualnego stanu oddziałów informacji naukowej w politechnikach.

Na 13 bibliotek głównych politechnik w 12-tu działają zorganizowane oddziały informacji naukowej. Tylko Biblioteka Główna Politechniki Rzeszowskiej nie posiada wyodrębnionej komórki zajmującej się działalnością informacyjną. W Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej powołano Uczelniany Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej oraz sieć współpracujących z nim instytutowych ośrodków informacji. W Politechnice Warszawskiej obok Oddziału Informacji Naukowej działa Ośrodek Informacji Chemicznej, znany z rozpowszechniania Selekttywnej Dystrybucji Informacji na podstawie bazy Chemical Abstracts Search (CAS). Ośrodek ten w swych nowoczesnych poczynaniach informacyjnych współdziała z Ośrodkiem Informacji przy Instytucie Chemii Przemysłowej Ministerstwa Przemysłu Chemicznego [2].

Należałoby dodać, że wszystkie działania zmierzające do automatyzacji procesu informacyjnego są realizowane w politechnikach w łączności z oddziałem informacji naukowej.

Oddział ten jest miejscem kontaktu użytkownika informacji z informatorem. Tutaj są zgromadzone wszelkie tradycyjne narzędzia informacji, które automatyzacja jedynie ma udoskonalić i tym samym przyspieszyć proces wyszukiwania informacji. Tutaj wreszcie pracuje wysoko wykwalifikowana kadra bibliotekarska.

Ogółem w ośrodkach informacji na politechnikach zatrudnione są 122 osoby. Największą liczbę zatrudnionych osób mają: ośrodek wrocławski (47 osób) i ośrodek warszawski (13 osób). Najmniejszy, dwuosobowy oddział informacji naukowej ma Politechnika Białostocka. Przeciętnie w komórkach tych zatrudnionych jest 5-8 osób.

Większość pracowników oddziałów informacji (95 osób) posiada wykształcenie wyższe, w tym 4 osoby mają ukończone studia podyplomowe w zakresie informacji naukowej, jedna jest bibliotekarzem dyplomowanym. Wyższe studia w zakresie nauk ścisłych (fizycy) i technicznych posiada 29 osób. Najwięcej osób z wyższym technicznym wykształceniem zatrudnia Politechnika Wroclawska (10 osób) oraz Warszawska (7 osób). Pozostałe 66 osób posiada dyplomy magisterskie, tzn. ukończone kierunki bibliotekoznawcze bądź inne humanistyczne.

Srednie wykształcenie w oddziałach informacji naukowej ma 27 osób. Z ogółu zatrudnionych (122 osoby) 58 osób ukończyło kursy doskonalące w zakresie informacji naukowej. Są to przede wszystkim kursy I i II stopnia organizowane przez OIN PAN, kursy Centrum INTE oraz kursy IPKIR-u (Instytut Powyszenia Kwalifikacji Informacyjnych Robotników — Instytut Podnoszenia Kwalifikacji Pracowników Informacji) w Moskwie.

Znaczny procent pracowników oddziałów informacji naukowej posiada staż w granicach 5–10 lat (46 osób). Powyżej 10 lat pracują w oddziałach informacji 34 osoby. Tak więc 80 osób to pracownicy nie tylko z odpowiednimi kwalifikacjami, ale również ludzie legitymujący się praktyczną znajomością pracy informacyjnej. Należy także dodać, że są to pracownicy oddani swemu zawodowi. Tylko tacy bowiem zostają w bibliotekach mimo niekorzystnych warunków pracy. Pasja pracy, żywy, codzienny kontakt z wyrobionym użytkownikiem zatrzymuje ich w bibliotekach naukowych.

Powyższy przegląd kadry pozwala wysnuć wnioski optymistyczne. Pracownicy oddziałów informacji naukowej posiadają odpowiednie przygotowanie zawodowe do pracy informacyjnej. Większość z nich ma wyższe wykształcenie uzupełnione przez kursy doskonalące. Znaczna część osób z wykształceniem technicznym zapewnia poprawność merytoryczną w zakresie opracowywanej bądź udzielanej informacji. Należy nadmienić, że tylko nieliczne uczelnie zatrudniają w oddziałach informacji naukowej pracowników z wyższym wykształceniem technicznym. Za zadowolający należy także uznać stan doskonalenia zawodowego, który obejmuje 50% ogółu pracowników.

Kilka informacji na temat warunków pracy oraz wyposażenia ośrodków informacji w politechnikach: na 12 oddziałów informacji naukowej 8 posiada czytelnie wydawnictw informacyjnych. Z reguły w czytelniach tych — obok bieżących bibliografii narodowych, wydawnictw Centrum INTE (np. *Informator o zakończonych pracach naukowych*, *Informator o sprawozdaniach z zagranicznych podróży służbowych*), informatorów o czasopiśmie (np. *Ulrich's International Periodicals Directory*), centralnych katalogów, informatorów o skrótach tytułów czasopism i innych — znajdują się bieżące czasopisma referujące literaturę naukową, a więc wszelkiego typu abstrakty i przeglądy dokumentacyjne z *Science Abstracts* i *Riefieratiwnym Żurnalom* na czele. Największą liczbę tytułów referujących wykazuje Ośrodek Informacji Naukowej we Wrocławiu (300 tyt.). Ogółem księgozbiory podręczne oddziałów informacji naukowej liczą 29 338 wol. Największy księgozbiór mają Politechniki: Poznańska (6681 wol.) oraz Łódzka (5000 wol.).

Najczęściej opracowywanymi i wykorzystywanymi kartotekami są: kartoteka prac naukowo-badawczych, wyjazdów zagranicznych, dorobku

piśmienniczego pracowników uczelni macierzystej, kart dokumentacyjnych Centrum INTE, bieżących przepisów prawnych dotyczących nauki, kartoteka wykonanych zestawień tematycznych literatury firmowej, prac doktorskich i magisterskich. Poza wymienionymi kartotekami, które prowadzone są w większości oddziałów informacji naukowej, można wymienić charakterystyczne dla niektórych tylko uczelni, jak np. kartoteka czasopism z terenu Trójmiasta (Politechnika Gdańska), kartoteka odpowiedzi teleksowych dotyczących lokalizacji dokumentów (Politechnika Łódzka) itp.

Niezbyt dobrze przedstawia się wyposażenie ośrodków informacji w aparaturę reprograficzną, a więc różnego rodzaju powielacze, przede wszystkim kserografy. Dziewięć uczelni posiada taką aparaturę. Tylko 3 biblioteki wykonują usługi kserograficzne na zewnątrz, tzn. udostępniają swoje zbiory w postaci dokumentów wtórnych użytkownikom spoza uczelni macierzystej.

Aparaturę umożliwiającą korzystanie z mikroform (czytniki) posiadają wszystkie uczelnie. Politechnika Wroclawska i Warszawska mogą się poszczycić urządzeniem mikrofilmowym PENTAKTA.

Biblioteka we Wrocławiu jest wyposażona w aparaturę informatyczną. Końcówki do Odry 1305 będą w najbliższym czasie zainstalowane w Bibliotece Politechniki Łódzkiej w celu bezpośredniego wykorzystania systemu wyszukiwania informacji SINFO w zakresie materiałów z konferencji naukowych. Należy także dodać, że z systemu KONFERENCJE korzystają również użytkownicy informacji w Bibliotekach Politechniki Warszawskiej i Poznańskiej.

Powyższe informacje dotyczące warunków pracy oraz wyposażenia oddziałów informacji w politechnikach wskazują, że mają one bardzo skromne zaplecze lokalowe. Kilka z nich nie ma nawet czytelnicy wydawnictw informacyjnych.

Księgozbiory oddziałów informacji należy uznać za bardzo starannie prowadzone i przedkładające do dyspozycji użytkowników właściwe wydawnictwa. Te same uwagi dotyczą warsztatu informacyjnego, głównie kartotek. Prowadzone są one metodą tradycyjną. Niemniej nowoczesność w zakresie wyszukiwania informacji wkracza do ośrodków politechnicznych. Przeraduje Ośrodek Informacji Politechniki Wroclawskiej i Oddział Informacji Naukowej Politechniki Warszawskiej. Podążają za nimi uczelnie w Poznaniu i Łodzi.

Z naciskiem trzeba podkreślić, że rozwój automatyzacji procesu informacyjnego w bibliotekach politechnik jest uwarunkowany przede wszystkim względami ekonomicznymi. Kadra ośrodków informacji jest już w znacznym stopniu przygotowana do podjęcia tych nowoczesnych form pracy.

Oddziały informacji naukowej to bez wątpienia ośrodki sterujące usłu-

gami informacyjnymi bibliotek głównych. Stanowią one najczęściej kanał przekazujący dezyderaty czytelników dotyczące zakupu, oceny księgozbioru, organizacji wewnętrznej biblioteki bądź organizacji uczelnianej sieci bibliotecznej. Oddziały informacji naukowej wraz z wypożyczalnią to agendy, które z tytułu świadczonych usług są najczęściej poddawane ocenom użytkowników.

Usługi informacyjne dla użytkowników biblioteki świadczą także pracownicy pozostałych oddziałów. Tak np. oddziały gromadzenia zbiorów prowadzą bieżącą i prospektywną informację księgarską. Tylko dzięki starannie skompletowanym katalogom wydawniczym polskim i zagranicznym, które sprowadza i porządkuje ten oddział, można mieć orientację w światowym rynku wydawniczym.

Oddziały opracowania zbiorów, z reguły sprawujące opiekę nad katalogami bibliotecznymi, często współuczestniczą w udzielaniu informacji katalogowych, podobnie jak pracownicy oddziałów udostępniania zbiorów.

Bardzo specjalistycznej informacji dotyczącej czasopism naukowych udzielają pracownicy oddziałów wydawnictw ciągłych. Tylko ta grupa bibliotekarzy może bowiem przekazać naprawdę wyczerpujące informacje o periodykach. W swojej codziennej pracy, realizując politykę gromadzenia czasopism, bibliotekarze muszą zetknąć się z wszelkimi informatorami i katalogami centralnymi wydawnictw ciągłych. Pracownicy ci mają także doskonałą orientację o lokalizacji periodyków w uczelni, regionie i kraju. Znana im jest również specyfika dodatków do czasopism, scalanie bądź tworzenie nowych serii itd. Są to bibliotekarze dobrze przygotowani przez praktykę do udzielania informacji o periodykach. Ostatnio w modelach organizacyjnych niektórych bibliotek (Politechnika Warszawska, Łódzka) czytelnicy czasopism bieżących są organizowane przy oddziałach wydawnictw ciągłych i obsługiwane przez pracowników tych oddziałów.

Biblioteka jako instytucja bez wątpienia pełni rolę placówki informacji. Na pewno jednak oddziały informacji naukowej wywierają stymulujący wpływ na całokształt działalności informacyjnej. Dlatego też oceny użytkowników częstokroć kryją w sobie nie tylko ocenę usług świadczonych przez oddziały informacji, ale także poglądy na działalność informacyjną całej biblioteki. Użytkownicy wyrazili swoje poglądy w dwu ankietach: A i B. Respondenci ankiety A to pracownicy naukowci uczelni macierzystej, pracownicy naukowci spoza uczelni oraz pracownicy inne uczelni macierzystej i spoza szkoły. Respondenci ankiety B to przede wszystkim studenci uczelni własnej oraz innych szkół wyższych, pracownicy zakładów przemysłowych, nauczyciele, uczniowie, pracownicy resortu kultury i inni użytkownicy.

Respondenci ankiety B, a więc głównie młodzież akademicka w 97,9% utrzymuje kontakt z biblioteką uczelni macierzystej; 12,3% studentów

korzysta z usług oddziałów informacji naukowej, 7,4% z usług ośrodków informacji inte. Dwie ostatnie grupy to młodzież starszych lat studiów, przygotowująca prace przejściowe i magisterskie.

W odpowiedziach na obie ankiety brak jest ocen dotyczących poziomu usług informacyjnych. Częstokroć oceny te docierają do bibliotekarzy, przy okazji zajęć dydaktycznych. Jest zdumiewające, że znaczny procent młodzieży kępuje się korzystać z usług oddziału informacji. Niejednokrotnie dopiero seminarium z informacji naukowej przełamuje opory studentów, którzy stają się później bywalcami czytelnicy wydawnictw informacyjnych. Zbyt mało znają źródła informacji i wydawnictwa pochodne. Ich warsztat pracy naukowej jest jeszcze niedoskonały. Stąd też trudno wydobyc ocenę działalności informacyjnej biblioteki od tak niewyrobionego jeszcze użytkownika.

W pełnym wykorzystaniu zbiorów przeszkadza im brak wolnego dostępu do całego księgozbioru biblioteki. Odczuwają brak kserografów-automatów. Uważają, że nie ma szybkiej informacji o nowych nabytkach wpływających do biblioteki. Wielu studentów twierdzi, że katalogi biblioteczne są nienowoczesne i trudne w korzystaniu. Narzekają także na brak w księgozbiorach politechnik dobrej literatury firmowej.

Niepełny jest również w opinii studentów zbiór dokumentów źródłowych, głównie czasopism. Młodzież podkreśla, że zbyt długo czeka się na realizację zakupu wydawnictw zagranicznych. Przewijają się próby o tłumaczenia ciekawych artykułów. Studenci są zdania, że powinno się ich dokonywać w bibliotece.

W zakresie wydawnictw referujących pragną abstraktów w języku polskim. Większość młodzieży uważa, że wyszukiwanie informacji winno odbywać się automatycznie. Postulują umożliwienie bezpośredniego dostępu do końcówki, usytuowanej w bibliotece.

O wiele bardziej rozbudowaną ocenę działalności informacyjnej bibliotek udało się wydobyc od respondentów ankiety A (tabela).

Pozytywną ocenę działalności informacyjnej w bibliotekach politechnik wydała większość (60,0%) użytkowników informacji, negatywnie oceniło tę działalność 15,1%, natomiast 24,9% nie udzieliło odpowiedzi.

Bardzo przychylnie ocenili działalność informacyjną bibliotek nauczyciele akademicy i pracownicy naukowo-badawczy [8]. Podkreślali oni, że bez udziału pracowników informacji nie wyobrażają sobie realizowania pracy naukowej, którą zawsze zaczyna się od studiów nad literaturą przedmiotu [8]. Stwierdzają, że usługi oddziału informacji naukowej wywierają znaczący wpływ na tempo pracy naukowej. Szczególnie doceniają pośrednictwo oddziałów informacji w sprowadzaniu materiałów bibliecznych z innych bibliotek oraz możliwość szybkiego dotarcia do źródeł. Pracownicy naukowcy uważają, że dzięki tym komórkom uaktualniają swoje wiadomości w zakresie tematów badawczych. Potwierdzają ten pogląd dane statystyczne. Faktycznie większość

Ocena działalności informacyjnej w bibliotekach politechnik przez użytkowników

Kategorie użytkowników	Kontakty z placówkami informacyjnej naukowej										Ocena działalności placówek informacyjnej naukowej					
	2	3	4	5	6	7	8	9	w zakresie przydatności wyd. inf.		w zakresie kom-pletności zbiorów		13	14	15	
									pozy-tyw-nie	negatyw-nie	brak odp.	brak odp.				pozy-tyw-nie
1																
Kadra kierownicza	28	23	4	1	2	39	9	10	42	11	5	36	21	1		
Nauczyciele akad.	281	373	99	15	38	466	130	201	429	127	241	309	444	44		
Pracownicy nauk.-bad.	70	107	22	4	10	141	23	46	131	18	61	112	89	9		
Pracownicy inte uczelni macierz.	27	8	9	2	8	30	9	15	11	8	35	17	21	16		
Pracownicy inte spoza uczelni	1	3	—	—	—	4	—	—	4	—	—	1	13	—		
Inni użytkownicy	29	24	13	6	5	40	10	27	42	6	29	19	37	21		
Razem { w l. bezwzgl.	436	538	147	28	63	720	181	299	659	170	371	494	615	91		
{ w %	36,3	44,8	12,2	2,3	5,2	60,0	15,1	24,9	54,9	14,2	30,9	41,2	51,2	7,6		

nauczycieli akademickich oraz pracowników naukowo-badawczych korzysta systematycznie z usług oddziałów informacji i biblioteki. Kontakt ten jeszcze bardziej aktywny w okresach realizacji prac naukowo-badawczych bądź dysertacji.

Jest zdumiewające, że niezwykle mało piszą pracownicy o pomocy oddziałów informacji przy rozwiązywaniu skrótów cytowanych w literaturze naukowej oraz o możliwości korzystania z wybranych pomocy w zakresie metodyki pracy naukowej. Dzienniki odwiedzin a także codzienna obserwacja użytkowników informacji z grupy pracowników naukowych unoczniają, że tego typu informacji udziela się najwięcej. Należy przypuszczać, że te kwestie umieszczają użytkownicy w „studiach literaturowych”, pod którymi rozumieją poszukiwanie literatury do prac naukowych.

Ta kategoria użytkowników uważa, że księgozbiory dokumentów źródłowych są niewystarczające i niekompletne. Głównie podnosi się sprawę niepełnego serwisu czasopism z krajów kapitalistycznych.

Za bardzo przydatne uznano wydawnictwa referujące literaturę naukową. Z obserwacji wiadomo, że szczególnie boleśnie odczuwa środowisko chemiczne opóźnienia w dostarczaniu *Chemical Abstracts*. Użytkownicy ci dostrzegali trudne warunki lokalowe i etatowe bibliotek i wskazali je jako czynniki hamujące postęp w procesie informacyjnym. Pragną również widzieć w obsłudze informacyjnej pracowników z wykształceniem technicznym, uzupełnionym studiami bibliotekoznawczymi i informacyjnymi. Większość użytkowników tej grupy jest zdania, że właściwy obieg informacji naukowej mogą zapewnić automatyczne systemy wyszukiwania informacji.

Pracownicy zaplecza naukowo-badawczego i przemysłu cenią kontakt z biblioteką główną wyższej uczelni technicznej ze względu na dostęp do źródeł informacji, przede wszystkim do takich dokumentów jak literatura firmowa, normy, zbiory opisów patentowych oraz czasopisma. Interesują ich również opracowania statystyczne dotyczące problemów przemysłu w skali światowej.

W tej grupie użytkowników znaczny procent podnosi swoje kwalifikacje na studiach wieczorowych. Dlatego też korzystają oni przede wszystkim z księgozbioru dydaktycznego (podręczników i skryptów). Użytkownicy ci dostrzegają braki w zasobach dokumentów źródłowych i bardziej niż pracownicy naukowcy cenią wydawnictwa referujące literaturę źródłową oraz inne wydawnictwa informacyjne. Jak wiadomo, użytkownicy tej grupy wykorzystują przede wszystkim informację faktograficzną.

Za niedostateczne uznają oni usługi kserograficzne bibliotek głównych dla użytkowników spoza uczelni macierzystej.

Pracownicy informacji politechnik oraz pracownicy inte zatrudnieni w ośrodkach przemysłowych pozytywnie wypowiadają się na temat

kontaktów z bibliotekami i ośrodkami informacji w wyższych uczelniach technicznych. Głównymi powodami korzystania z usług tych placówek jest ustawiczne doskonalenie zawodowe tej grupy pracowników. Pracownicy inte wykorzystują także bogate zasoby informacji wydawniczo-księgarskiej.

Szczególnie uważnie przyjrano się odpowiedziom zawierającym negatywną ocenę działalności informacji w bibliotekach. Narzeka się na to, że informacje nie są przekazywane dostatecznie szybko. Jako remedium podaje się automatyczny system wyszukiwania informacji. Stwierdza się również brak ważnych wydawnictw informacyjnych. Są też spostrzeżenia, że niektóre wydawnictwa referujące zawierają niekiedy nieprecyzyjne bądź mylne informacje. Wiele krytycznych uwag skierowano pod adresem wypożyczeń międzybibliotecznych, których cykl uważa się za zbyt długi.

Wśród uwag znalazły się wypowiedzi nt. katalogów rzeczowych. Uniwersalną klasyfikację dziesiętną uważa się za niedoskonały język informacyjny.

Nie brak również oceny kadry oddziałów informacji. Optymalnym rozwiązaniem wg użytkowników byłoby zatrudnienie w oddziałach informacji naukowej wyspecjalizowanej kadry technicznej z przeszkoleniem w zakresie informacji naukowej. Jeden z krytycznych głosów dotyczył organizacji oddziałów informacji. Uważa się, że są to ośrodki jeszcze bardzo mało przygotowane do udzielania ścisłych informacji rzeczowych.

Reasumując, ocena działalności informacyjnej bibliotek politechnicznych przez użytkowników jest pozytywna. Niedostatki tej działalności zostały przez użytkowników informacji zauważone i wytknięte. Należy również stwierdzić, że czytelnicy dostrzegli przyszłe drogi organizacyjnego rozwoju ośrodków informacji w politechnikach.

LITERATURA PRZEDMIOTU

1. J. Baumgart: Biblioteka i informacja naukowa w procesie dydaktycznym szkoły wyższej. *Rocz. Bibl.* 1971 R. 15 z. 1-2 s. 151-172.
2. G. Bogdan, E. Domański: Współpraca z użytkownikami w zakresie dziedzino-gałęziowego systemu informacji chemicznej SINTO. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1979 R. 24 nr 2 s. 34-37 bibliogr.
3. J. Czerni: Model oddziału informacji naukowej w bibliotece szkoły wyższej. *Prz. Bibl.* 1965 R. 33 z. 4 s. 204-215.
4. M. Czujowa: Szkolenie studentów jako użytkowników informacji naukowej w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. *Zag. Inf. Nauk.* 1977 nr 2 s. 136-145.
5. C. Daniłowicz: O potrzebie i kierunkach reformy bibliotek uczelni technicznych. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1973, R. 18 nr 1 s. 9-16.
6. C. Daniłowicz: Selektywna dystrybucja informacji w obsłudze badań naukowych. *Zycie Szk. Wyż.* 1979 R. 23 nr 5 s. 35-43.

7. D. Gwiazdowska, M.S. Wielopolska, S. Wróblewska: Stan oraz perspektywy działalności informacyjnej na tle sieci bibliotek Politechniki Szczecińskiej. *Rocz. Bibl.* 1970 R. 14 z. 1-2 s. 401-422.
8. A.S. Kleczkowski: Warsztat pracy naukowca a służba informacyjna w bibliotece szkoły wyższej. Kraków: AGH 1967, 22 s.
9. M. Kocięcka: Służba informacyjna w bibliotekach. Zarys zagadnień metodyczno-organizacyjnych. Warszawa: Bibl. Narod. 1972, 111 s. bibliogr.
10. J. Marcinkowska: Działalność informacyjna biblioteki na rzecz studentów zaocznych. *Rocz. Bibl.* 1969 R. 13 z. 1-2 s. 248-259.
11. J. Przygocka: Szkolenie dyplomantów uczelni technicznych w zakresie informacji naukowej. *Życie Szk. Wyż.* 1973 R. 21 nr 10 s. 40-47.
12. H. Sawoniak, A. Sitarska: Potrzeby polskich bibliotek w zakresie automatycznego przetwarzania informacji (API). *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1971 R. 16 nr 3 s. 17-25.
13. B. Sordylowa: Struktura organizacyjna bibliotek głównych szkół wyższych w świetle aktów prawnych. *Prz. Bibl.* 1965 R. 33 z. 4 s. 193-203.
14. S. Wróblewska: O metodach badań potrzeb informacyjnych pracowników naukowych. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* 1978 R. 23 nr 1 s. 16-20.
15. Zarządzenie Min. Szkolnictwa Wyższego w sprawie struktury organizacyjnej i zawodowej działalności biblioteki głównej szkoły wyższej... z dn. 18. 03. 1961. *Dz. Urz. Min. Szk. Wyż.* 1961 nr 3 poz. 1.
16. Zarządzenie Min. Szkolnictwa Wyższego z dn. 20.01.1964 w sprawie zatwierdzenia struktury organizacyjnej bibliotek głównych szkół wyższych... *Dz. Urz. Min. Szk. Wyż.* 1964 nr 1 poz. 6.
17. Z. Zmigrodzki: Miejsce i rola biblioteki w ogólnym systemie informacji. *Prz. Bibl.* 1973 R. 41 z. 1/2 s. 9-26.

JADWIGA PRZYGOCKA, JADWIGA SCEGIELNIAK-WENDE

INFORMATION ACTIVITIES IN THE MAIN TECHNICAL UNIVERSITIES' LIBRARIES

The tasks of information departments in academic libraries. An analysis of the activities of information departments in the main technical universities' libraries (technical equipment, local conditions, automation of the information processes, the staff and its education, reference collection, reference publications and other tools). Information services of other departments of the main library. An evaluation of information activities of the main technical universities' libraries in the light of the answers given users to an inquiry.

ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

MIKROKATALOGI — NOWA FORMA INFORMACJI BIBLIOTECZNEJ

Pojęcie mikrokatalogu i jego rola w informacji bibliotecznej; wytwarzanie i obsługa. Zastosowanie mikrokatalogów w bibliotekach zagranicznych. Badania nad użytecznością mikrokatalogów w obsłudze czytelników i analiza napotykanymi trudnościami w korzystaniu z nich. Przechowywanie mikrofilmów. Koszty wprowadzenia mikrokatalogu. Bilans zalet i wad.

Nie ustają poszukiwania nowych środków usprawniających pracę bibliotek: współczesna technika, szczególnie elektroniczne maszyny cyfrowe i udoskonalana wciąż aparatura reprograficzna, stanowi źródło wielu wartościowych innowacji. Jedną z nich jest katalog nowego typu, w którym nośnikiem informacji, zamiast dotychczas powszechnie używanej karty kartonowej 75×125 mm, stała się płaska błona filmowa formatu A 6 (105×148 mm) — mikrofilm, na którą w zmniejszeniu 1:24, 1:42 lub 1:48, dającym możliwość pomieszczenia od kilku do 16 tysięcy i więcej linii wierszowych, przenosi się reprodukcje opisów katalogowych w liczbie od 1 do 6 tysięcy, np. 29 rzędów po 35 opisów = 1015 opisów¹. W ten sposób na 1 mikrofilmie mieści się zawartość 1 szufladki katalogowej. Przyjmując, że 1 książka wymaga przeciętnie 4 kart katalogowych, możemy ustalić orientacyjnie liczbę mikrofilmów tworzących katalog półmilionowych zbiorów bibliotecznych na 2000; w przypadku mikrofilmów o pojemności 4000 opisów — 500. Założywszy, że obrotowy stojak z tablicami kieszeniowymi na mikrofilmy mieści ich od 2000 do 5000, łatwo można wyliczyć, jak wielką oszczędność miejsca oznacza zastosowanie mikrokatalogu — zastępuje on w tej sytuacji bloki o kilku tysiącach szufladek.

Nie jest to jedyna jego zaleta. Katalog mikrofilmowy może być powielony w dowolnej liczbie egzemplarzy i ustawiony w różnych miejscach: w poszczególnych działach biblioteki, innych bibliotekach sieci, placówkach współpracujących, agendach instytucji macierzystej itp. Do

¹ Mikrokatalog w postaci błony zwojowej 16 mm wprowadzono już w 1966 r. w bibliotece zakładów Lockheed w Sunnyvale (Stany Zjedn.). Za twórcę katalogu mikrofilmowego uchodzi H.G. Cooper, założyciel instytucji pod nazwą „National Microfilm Library”, oferującej m.in. mikrofilmowe zestawy katalogowe dla bibliotek.

korzystania z niego niezbędne są odpowiednie czytniki, przy czym uwzględnia się zasadę instalowania 1 czytnika na każdym 150-200 zapisanych do biblioteki czytelników² oraz liczbę 20 czytników (górną granicę) w jednym pomieszczeniu katalogowym. Stosuje się również czytniki-kopiarki, zwłaszcza do katalogów rzeczowych, gdzie użytkownik może uzyskać tą drogą łatwo i szybko zestawienie tematyczne, a także do celów roboczych, wewnątrzbibliotecznych. Trzeba jednak pamiętać, że przeważająca większość czytników-kopiarek kopiuje techniką odwracalną, chcąc więc uzyskać normalny obraz tekstu na papierze, należy korzystać z mikrofisz negatywowych; nie jest to problem, gdyż ten właśnie rodzaj błon, ze względu na większą łatwość czytania, preferuje mikrokatalog.

Możliwe jest użycie do obsługi mikrokatalogu czytników automatycznych z oddzielną klawiaturą, połączoną z czytnikiem przewodem elektrycznym. Klawiatura pozwala na wybór współrzędnych poszukiwanego obrazu, który pojawia się na ekranie w niecałą sekundę po wciśnięciu klawiszy. Wyższy stopień automatyzacji pozwala korzystać z kaset mieszczących 30 względnie 700 mikrofisz, wybieranych z kasety przez specjalny system sterowany za pomocą przycisków lub dodatkowej klawiatury. Czytniki te nie nadają się jednak, ze względu na dość skomplikowany tryb użycia, dla ogółu użytkowników. Niebagatelną rolę odgrywa też ich wysoki koszt, przewyższający od 4 do 40 razy (zależy to od stopnia automatyzacji) cenę zwykłego sprzętu, oraz trudność w szybkim usuwaniu awarii i zakłóceń działania.

Wytwarzanie mikrokatalogów jest procesem kosztownym i wymagającym specjalnej aparatury. Odbywa się on albo poprzez mikrofilmowanie kart katalogowych za pomocą specjalnej kamery, szeregującej klatki w pionowych kolumnach od góry do dołu (większość kamer do mikrofisz dokonuje zdjęć w kierunku poziomym — od strony lewej do prawej), albo też tzw. metodą COM (Computer Output Microfilm = mikrofilm sporządzany na wyjściu z komputera), zakładającą uprzednie wprowadzenie pełnego zasobu informacji o zbiorach do pamięci elektronicznej maszyny cyfrowej³. Najnowsze osiągnięcia techniczne umożliwiają również dokonanie tego z pominięciem ręcznych operacji przenoszenia danych za pomocą rejestratorów klawiaturowych lub innych stereotypowych urządzeń wejścia-wyjścia: do tego celu służy metoda CIM (Computer Input Microfilm = mikrofilm na wejściu do kompu-

² Jest to wskaźnik optymalny; badania M. Steinhagena (zob. Literatura, poz. 9) doprowadziły do rozwinięcia tych kryteriów. Zdaniem Steinhagena, 1 czytnik potrzebny jest w bibliotece szkoły wyższej dla 150-200 studentów względnie 200-250 innych aktywnych użytkowników, ewentualnie na każde 4000-5500 wypożyczeń w roku, jeżeli nie ma innego katalogu, a czas otwarcia biblioteki wynosi przynajmniej 40 godz. tygodniowo. W bibliotekach publicznych 1 czytnik powinien przypaść na 400-500 czynnych czytelników.

³ Trudności w mikrofilmowaniu katalogów powoduje niejednakowa wielkość znaków tekstu na kartach, a także różne nasilenie ich zaczerpnienia. Dla wyrównania stosuje się specjalne materiały filmowe o odpowiednio przystosowanej emulsji; dalsze badania w tym kierunku są w toku. (Zob. Literatura, poz. 2, 7).

tera), jeżeli dysponujemy zmikrofilmowanym już katalogiem⁴. Otwiera ona szczególnie pomyślne perspektywy dla rozwoju katalogów centralnych.

W ciągu niespełna dziesięciu lat mikrokatalogi znalazły zastosowanie w bibliotekach Stanów Zjednoczonych i niektórych krajów zachodniej Europy [4]: głównie Anglii, Szwajcarii i RFN, gdzie w połowie 1978 r. używało ich 35 dużych bibliotek (przeważnie szkół wyższych), przeznaczając dla korzystających z nich osób 1074 czytelniki. Znaczna liczba bibliotek zachodniemieckich była ponadto w trakcie przygotowań do zmiany systemu katalogów. Nową formę projektowano zarówno dla katalogu ogólnego, jak i dla katalogów części zbiorów (np. czasopism, dysertacji), a także dla regionalnych katalogów centralnych [9].

Ze względu na to, że mikrokatalog jako nowy rodzaj bibliotecznego urządzenia informacyjnego wymaga dalszych badań i udoskonaleń, prowadzi się obserwację jego skuteczności w obsłudze czytelników, biorąc pod uwagę takie czynniki jak: nastawienie i przygotowanie użytkownika, jego psychiczne i fizyczne reakcje (przyzwyczajenie, zmęczenie, higiena wzroku, postawa), sprawność operacji, ukształtowanie przestrzenne miejsca pracy przy katalogu, dobór aparatu (czytnika) i sprzętu do przechowywania mikrofilmów, liczba czytników, intensywność ich wykorzystania, czas odnalezienia informacji, błędy przy włączaniu mikrofilmów itp. Na tej podstawie dąży się do ustalenia odpowiednich wskaźników, doboru optymalnych warunków, określenia ogólnych prawidłowości. Dotyczy to również zastosowania mikrokatalogu do celów roboczych w bibliotece.

Czytelnik, który nie miał dotąd do czynienia z katalogiem na mikrofilmach, napotyka istotnie szereg trudności. Pierwszą i główną z nich jest układ treści mikrofilmów, na którą zwykle składa się hasło, pole indeksowe oraz zbiór opisów katalogowych. Hasło, umieszczone w pierwszej górnej linii poziomej, stanowi jedyny element czytelny gołym okiem; służy jako czynnik porządkujący — oznacza kolejność w szeregu, prezentując zarazem pierwszy opis występujący w danej karcie mikrokatalogu. W szczegółowej orientacji pomaga położone najczęściej po prawej stronie u dołu jako ostatnia klatka pole indeksowe, w którym zestawione są hasła występujące na mikrofilmach, wraz z symbolami alfanumerycznymi oznaczającymi współrzędne siatki na przedniej płytce dociskowej czytnika. Współrzędne te wyznaczają położenie opisów na mikrofilmach. Jeżeli poszukiwane hasło nie znajduje się na polu indeksowym, można je odnaleźć, odczytując tam współrzędne hasła najbliższego przed nim w porządku alfabetycznym i wybierając je na czytniku poprzez ustawienie wskaźnika na właściwych współrzędnych. Biblio-

⁴Prace nad rozwojem techniki CIM, przewyższającej sprawnością optyczne czytniki pisma (OCR = Optical Character Recognition), prowadzi się nieprzerwanie. Na tej zasadzie działa m.in. aparatura amerykańska „Grafix 1”.

teki stosują zresztą różne formy układu treści mikrofisz, zależne skądinąd od typu katalogu⁵ — wobec tego, przy korzystaniu po raz pierwszy z danego systemu mikrokatalogowego, niezbędne jest staranne przestudowanie instrukcji dla użytkowników.

Linia nagłówkowa mikrofiszy, przeznaczona na hasło, pozwala na umieszczenie na niej do 32 znaków czytelnych z odległości 1 m. Biorąc pod uwagę, że w metodzie COM znaki te formowane są przez komputer ze specyficznych elementów, właściwe ich zaprogramowanie, tak by były zaczerpnięte w sposób ciągły, stanowiło wymagający rozwiązania problem techniczny. Najczęściej 15 znaków przeznacza się na hasło autorskie lub przedmiotowe, 8 znaków na datę sporządzenia katalogu, 2 znaki określają jego rodzaj, zaś 3 — numer kolejny mikrofiszy. Hasła, mające więcej niż 15 znaków, są przerywane. Na mikrofiszach katalogu Biblioteki Uniwersyteckiej w Bielefeld pole indeksowe zawiera 3 szpalty po 69 linii wierszowych, z których każda obejmuje nazwisko i imię autora lub hasło tytułowe, rozpoczynające stronę katalogu off-line (jego układ jest podstawą składu mikrofisz), a ponadto — alfanumeryczne oznaczenie współrzędnych jako znak miejsca opisu. Mikrofisz ma mieści 207 stron katalogu (około 2 tysięcy opisów) [8]. Dla poręcznego manipulowania mikrofiszami muszą one mieć określoną grubość: najkorzystniej ustalić jej wielkość na 4 jednostki mil⁶, co zapewnia wymaganą sztywność.

Istotnym zagadnieniem w systemie mikrokatalogu jest sposób przechowywania mikrofisz. Winien on spełniać kilka warunków, umożliwiając:

- szybki dostęp do potrzebnej mikrofiszy;
- wyjęcie mikrofiszy z pojemnika w pozycji siedzącej przed czytnikiem;
- wybranie mikrofiszy i włączenie jej po wykorzystaniu za pomocą jednej ręki;
- łatwą orientację przy wyborze i odłożeniu mikrofiszy;
- równoczesny dostęp do zestawu mikrofisz dla więcej niż jednego użytkownika.

Stosuje się kilka form pojemników do mikrofisz katalogowych: szufladki względnie pudła kartotekowe; tablice kieszeniowe naścienne; tablice kieszeniowe w tekach; tablice kieszeniowe na pulpitych; tablice kieszeniowe na stojakach obrotowych.

Te ostatnie zostały uznane za najdogodniejsze. Mieszczą od 2 do 5 tysięcy mikrofisz, a więc z reguły cały mikrokatalog dużej biblioteki.

Wprowadzenie mikrokatalogu związane jest z dość poważnymi kosztami. Składają się na nie:

⁵ Wskazane byłoby ujednoczenie przyjętych rozwiązań, choć normalizacja wydaje się tu trudna do przeprowadzenia.

⁶ 1 mil = 0,026 mm.

- koszt zmikrofilmowania katalogu, względnie sporządzenia go metodą COM;
- koszt zakupu czytników w liczbie 2 na każdy egzemplarz katalogu (okres użytkowania czytnika wynosi przeciętnie 10 lat).

Mikrokatalog jest jednak tańszy o ok. 90% w stosunku do katalogów zwartych, wydrukowanych w trybie off-line, których duża objętość powoduje przeznaczenie na ten cel wielkiej masy papieru. Jego entuzjaści widzą w perspektywie wiele dalszych korzyści, jakie niesie ze sobą, a mianowicie możliwość uruchomienia serwisu wypożyczeń egzemplarzy katalogu ze składanym czytnikiem poza bibliotekę, posługiwanie się mikrokatalogiem w różnych miejscach przez pracowników biblioteki oszczędzających w ten sposób czas niezbędny na dojsie do pomieszczeń katalogowych, umożliwienie pracownikom bibliotek, opiekującym się małymi dziećmi, wykonywania pewnych prac z katalogiem w domu itp.

Nie sposób jednak, chcąc uzyskać obiektywną ocenę mikrokatalogu jako narzędzia usprawniającego pracę biblioteczną, lekceważyć jego strony ujemne, których nie brak. Najbardziej zwraca uwagę i budzi zastrzeżenia krytyków „zamknięcie” katalogu, który nie nadaje się — tak jak kartkowy — do bieżącego uzupełniania; wymaga prowadzenia kartoteki uzupełnień w tradycyjnej formie (lub również na mikrofiszach), a co pewien okres trzeba go sporządzać na nowo. Trudno pominąć też fakt, że wymaga on sporo wysiłku od użytkowników, tak niechętnych wszelkim utrudnieniom i instrukcjom, nawet gdy służą pożytecznym celom. Konserwacja większej liczby czytników może okazać się kłopotliwa, nawet w krajach technicznie wysoko rozwiniętych.

Zalety urządzenia mogą rzeczywiście być w praktyce większe, niż związane z nim kłopoty — świadczy o tym szybka kariera mikrokatalogu w bibliotekach, które mają za sobą próg automatyzacji, stanowiącej punkt wyjścia do wielu inicjatyw otwierających nowe drogi udoskonalenia pracy bibliotecznej.

LITERATURA PRZEDMIOTU

1. B.J.E. Williams: *Microform applications in library catalogues*. 2 ed. Hatfield 1972.
2. M. Steinhagen: *Erfahrungen mit Mikrokatalogen, insbesondere in der Universitätsbibliothek Bielefeld*. *Zeitschrift für Bibliotheks- und Bibliographie* 1975 Jg 22 H. 2 s. 101-119.
3. N. Gärtner: *Mikrofisches von Zettelkatalogen*. W: *Mikroformen und Bibliothek*. 1977 s. 236-237.
4. M. Steinhagen: *Mikrokataloge in aller Welt. Trenduntersuchung und Literaturbericht*. W: *Mikroformen und Bibliothek...* s. 240-260.
5. M. Steinhagen: *Der COM-Mikrofiche-Katalog der Universitätsbibliothek Bielefeld*. W: *Mikroformen und Bibliothek...* s. 271-282.
6. *COM systems in libraries. Current British practice*. Guilford 1978.
7. G. Preuss: *Erstellung von COM-Katalogen in der Universitätsbibliothek Regensburg*. W: *Mikrofilmtechnik in Bibliotheken*. Berlin 1978 s. 49-56.

8. H. Hüttermann: Die Verfilmung eines Teiles des Hessischen Zentralkataloges. W: Mikrofilmtechnik in Bibliotheken... s. 83-90.
9. M. Steinhausen: Mikrokatalog-Leseplätze. Berlin 1979.
10. S.J. Teague: Microform librarianship. 2 ed. 1979.

ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

MICROCATALOGUES — A NEW FORME OF LIBRARY INFORMATION

Microcatalogues — catalogues on microfiches size A6, are being introduced more and more often by libraries in USA, England, Switzerland and Germany. Their values are as follows; small size, the possibility of making any amount of copies, which can be used in various places, relatively small costs of copy and the short time of its making, especially when information about the collections is in the computer's memory. The use of microcatalogues demands a certain amount of readers, also the users must become acquainted with this new form of catalogue searching, which is still being tested in order to learn the conditions under which it is most efficient.

ANDRZEJ BIAŁECKI

ZNACZENIE BIBLIOTEK I BIBLIOTEKARZY SZKOLNYCH
W PROCESIE WYCHOWANIA

Okres przygotowania człowieka do samodzielnego życia w społeczeństwie, do działalności na rzecz społeczeństwa, a także do prawidłowego rozumienia i akceptacji działania tegoż społeczeństwa, trwa ponad dwadzieścia lat¹. W stosunku do okresu pełnej dojrzałości i samodzielności społecznej oraz zawodowej człowieka jest okresem przygotowania niewspółmiernie długi i ekonomicznie niekorzystny. Pamiętać jednak należy, że rozwój człowieka przebiega w trzech zasadniczych płaszczyznach, odpowiadających naturze ludzkiej, a więc dotyczy równocześnie rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego każdej osobowości. Ten rozwój ze swej natury postępuje w niejednakowym tempie, stąd też działanie w kierunku skrócenia okresu przygotowania człowieka do pełnej dojrzałości i samodzielności natrafia na trudności wynikające z różnic w metodach pobudzania i utrwalania rozwoju każdej z wymienionych sfer natury człowieka.

Problematyka nagromadzona wokół wychowania człowieka—obywatela jest ogromnie złożona. Odmienność patrzenia na te sprawy przez socjologów, pedagogów czy filozofów kultury podkreśla tylko rozległość i ważkość każdego zagadnienia wychowawczego. W dziedzinie tej, jak sądzę, coraz większą rolę odgrywać powinna metoda samokształcenia i samowychowania, wdrażana już w bardzo młodym wieku a towarzysząca każdemu człowiekowi do końca jego dni. Niebagatelny środek praktycznego realizowania tej metody stanowi wciąż jeszcze czytelnictwo niedoceniane, nie stanowiące jeszcze u nas trwałego nawyku, a więc prowadzone, niestety, okazjonalnie i dorywczo.

Na wielu konferencjach pedagogicznych zastanawiamy się, dlaczego mimo wdrażania nowych metod realizowanej reformy edukacji, mimo lepszego wyposażenia gabinetów przedmiotowych, mimo coraz staran-

---

¹ Według Donalda Supera, psychologa amerykańskiego, badającego stadia życia człowieka w aspekcie przydatności zawodowej, układają się one następująco: I. Stadium wzrostu (do 14 r. życia); II. Stadium eksploracji (15-24 lat); III. Stadium stabilizacji (25-44 lat); IV. Stadium zachowania status quo (45-64 lat); V. Stadium schyłkowe (od 65 r. życia). *Vocational Development. A framework for research.* [Aut.]: D. Super [i in.]. New York 1957 s. 142.

niejszego doboru kadry dla poszczególnych przedmiotów nauczania szkolnego nie osiągamy w nauczaniu i wychowaniu młodzieży spodziewanych rezultatów. W moim przekonaniu i doświadczeniu jedną z istotnych przyczyn braku pełnego sukcesu pedagogicznego stanowi niedoceniającie, zarówno przez projektodawców reformy jak i przez znaczną liczbę jej realizatorów, niczym nie zastąpionej funkcji czytelnictwa w procesie edukacji tak jednostki, jak i całego społeczeństwa. Czytelnictwo w szkole określa się oficjalnie jako „czytelnictwo kierowane”. Na czym polega owo kierowanie? Na proponowaniu młodzieży szkolnej ustalonego, zatwierdzonego przez władze zestawu lektury? Na egzekwowaniu od uczniów znajomości ustalonych pozycji literatury pięknej? Na zobowiązaniu młodzieży szkół średnich do prenumerowania określonych tytułów czasopism literackich czy fachowych? To prawda, tak dzieje się w szkołach. Nie wyczerpuje to jednak sprawy i — co ważniejsze — nie wystarcza do ukształtowania pożądanego nawyku codziennego, wpływającego z własnej potrzeby sięgania przy każdej okazji do źródła pisanego, do komentarza, do prasy, ustawy czy normatywu. Prowadzone w szkole lekcje biblioteczne nie stanowią wystarczającej zachęty do konfrontacji kilku lub choćby dwóch tekstów na określony temat, do zwrócenia uwagi na istniejącą przecież możliwość spojrzenia na ten sam problem z kilku różnych punktów widzenia, do stwierdzenia, iż w tekstach tak literackich jak też naukowych istnieją przeróżne sposoby osiągnięcia zamierzonego celu. Nie nauczyliśmy i nie uczymy nadal umiejętności posługiwania się statystyką, która nie zawsze przemawia obiektywnie i sugerując, że liczba wyraża suchy fakt, może niekiedy wykrzywić rzeczywisty obraz zjawiska czy zagadnienia. Takie błędne szafowanie danymi cyfrowymi można spotkać w prasie, co pogłębia bałamuctwo i niedoinformowanie społeczeństwa, w tym uczącej się młodzieży.

Wpojeniem zasad i kierowaniem czytelnictwem młodzieży zajmują się bibliotekarze szkolni. Trud to bezowocny, jeżeli władze szkoły, jeżeli każdy nauczyciel przedmiotu a szczególnie wychowawca klasy, nie stworzą atmosfery sprzyjającej tej pracy. Mówi się o tym na radach pedagogicznych, wołają o tę współpracę bibliotekarze szkolni. Niekiedy taki postulat poprze dyrektor szkoły, wtedy wychowawcy klasowi poświęcają czytelnictwu jedną z pogadańek na lekcjach wychowawczych i sprawa wydaje się załatwiona. Resztę pozostawia się bibliotekarzowi.

Rzecz paradoksalna, jak wiele niechęci i uporu w poglądach, niekiedy nawet zawiści ludzkiej, nagromadziło się wokół nowej specjalności zawodowej, jaką stanowi bibliotekarz szkolny — stanowisko najbardziej skromne ze wszystkich stanowisk nauczycielskich. Od lat 60-tych zostało ono formalnie określone przez resort oświaty jako stanowisko pedagogiczne i uposażeniowo pozornie zrównane z wynagrodzeniem nauczycieli w szkole tzn. wg wykształcenia i lat pracy zawodowej. Terminu „pozornie” używam tu celowo i zgodnie z faktem, bowiem bibliotekarz

posiadający tę samą grupę uposażeniową co np. nauczyciel języka polskiego, a więc legitymujący się równym mu wykształceniem i stażem pracy, otrzymuje wprawdzie równe nauczycielskim pobory, ale musi na nie pracować prawie dwa razy dłużej (36 g. tyg.)². Uzyskane w tej sprawie wyjaśnienia niemal wszystkich szczebli administracji i nadzoru pedagogicznego nie są, moim zdaniem, ani logiczne, ani nawet zgodne z prawdą. Twierdzi się m.in., że bibliotekarz szkolny jest wprawdzie pracownikiem pedagogicznym i zgodnie z tym korzysta z uprawnień nauczycielskich, nie jest jednak pracownikiem dydaktycznym, nie przygotowuje się do lekcji, nie poświęca w domu dodatkowego czasu na rzecz szkoły, nie poprawia pisemnych prac uczniów ani nie sprawdza zeszytów domowych.

Argumentację tę charakteryzuje wyraźnie nieznanomość obowiązków bibliotekarza szkolnego, który:

a) jest pracownikiem dydaktycznym, naucza metod korzystania z różnych form piśmiennictwa, prowadzi przysposobienie czytelnicze a w nim także lekcje biblioteczne, do których trzeba przygotować konspekt jak do każdej lekcji przedmiotowej. Obmyśla i przygotowuje w domu każde zajęcie z młodzieżą, planuje metody, a w dydaktycznym planie szkoły mieści się przecież także dydaktyczny plan pracy biblioteki szkolnej;

b) udziela nie tylko młodzieży, ale i nauczycielom szkoły odpowiedzi na kwerendy biblioteczne i bibliograficzne, których opracowanie stanowi niekiedy pracę żmudną i czasochłonną, wymagającą biegłości w poruszaniu się po aparacie informacyjnym. Pozaszkolny czas bibliotekarza nie jest więc wolny od troski i prac na rzecz czytelników;

c) nie poprawia wprawdzie zadań klasowych, nie ślęczy godzinami nad stosem zeszytów uczniowskich, obowiązuje go jednak znajomość zawartości prenumerowanych przez bibliotekę czasopism dla uczniów i nauczycieli, musi więc sporo „wolnego czasu” poświęcić na tę obowiązkową lekturę, nawet jeżeli jej temat nie interesuje go, gdyż jej znajomość jest potrzebna choćby do sprawnego funkcjonowania informacji bibliotecznej i poradnictwa czytelniczego.

Zaden nauczyciel nie jest zmuszony do wypisywania, notowania i innych prac związanych z pisaniem w takim stopniu, co bibliotekarz. Przygotowanie dezyderatów zakupu, zamówienia na prenumeratę czasopism, zamówienia książek, prace rejestracyjne, inwentaryzacyjne, opracowanie katalogowe i budowa kartotek, prowadzenie pełnej dokumentacji książki, czytelnika i pracy bibliotecznej, sporządzanie wykazów ubytków, pisemne kwerendy — to przykłady obciążenia bibliotekarza pracami pisemnymi. Przypomnieć też warto, że o ile czas pracy nauczyciela mierzy się godzinami lekcyjnymi trwającymi 45 minut, bibliotekarz szkolny odpracowuje godziny zegarowe, 60-minutowe.

² Karta praw i obowiązków nauczyciela z dn. 27.04.1972. „Dz.U.” nr 16, poz. 114, art. 32. 2.

Praca w bibliotece poza interesującymi zajęciami wychowawczo-dydaktycznymi w wypożyczalni i czytelnicy obejmuje również prace organizacyjne i administrowanie biblioteką, co nie jest ani miłe, ani łatwe wobec ciągłego potykania się o skostniałe i przestarzałe, nadal jednak obowiązujące przepisy. Dodajmy do tego permanentne trudności budżetowe bibliotek szkolnych, poważne ich niedoinwestowanie i załatwianie dyżeratów bibliotecznych dopiero w ostatniej kolejności.

Jeszcze przed kilku laty istotny mankament pracy bibliotecznej w szkole, a nawet problem *sui generis*, stanowiły kwalifikacje pracowników bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Obecnie sprawa ta nie przedstawia się gorzej niż przygotowanie fachowe całej kadry nauczycielskiej i tak traktują ją wymagania stawiane wszystkim wychowawcom i nauczycielom.

Wymagania te obejmują:

a) pełne studia wyższe (dla bibliotekarzy szkolnych bibliotekoznawcze lub pedagogiczne),

b) specjalizację przedmiotową (dla bibliotekarzy nie posiadających kwalifikacji bibliotekarskich, ale z wykształceniem pedagogicznym — kursy wakacyjne wielostopniowe, studia jednolite lub egzamin kwalifikacyjny w resorcie),

c) stałe dokształcanie się i aktualizację wiedzy, zgodnie z przyjętą zasadą kształcenia ustawicznego nauczycieli.

Niestety, z chwilą wstrzymania przed laty działalności ośrodków metodycznych³, a także Sekcji Bibliotekarzy Szkolnych i Pedagogicznych przy ZNP, bibliotekarze szkolni stracili możliwość jakiegokolwiek stałego samokształcenia i doskonalenia pracy zawodowej. IKNiBO⁴, powołane do życia w miejsce wymienionych wyżej instytucji i organizacji, nie wykazały na odcinku bibliotekarstwa szkolnego żadnej praktycznej działalności, a wizytatorzy ds. bibliotek i czytelnictwa w kuratoriach oświaty i wychowania nie są w stanie prowadzić metodycznej działalności obejmującej wszystkie biblioteki szkolne. Wojewódzkim bibliotekom pedagogicznym i ich filiom terenowym zlecono wprawdzie opiekę nad księgozbiorami nauczycielskimi bibliotek szkolnych, w praktyce jednak te właśnie księgozbiory są stosunkowo niewielkie i mają zapewniać personelowi nauczającemu tylko doraźną pomoc metodyczną, a zbyt skąpa w założeniu organizacyjnym liczba pracowników WBP nie dociera z poradą instruktoryjną do wszystkich bibliotek szkolnych w województwie.

Bibliotekarzom szkolnym potrzebna jest już teraz organizacja specyficzna zajmująca się metodyką pracy każdej biblioteki szkolnej, stanowiąca ogniwo wzajemnej wymiany doświadczeń bibliotekarzy czy arenę upowszechniania nowych form pracy z książką i czasopiśmem.

³ Zarz. Mln. Ośw. i Wych. z dn. 21.12.1972. „Dz. Urz. Mln. Ośw.” 1973 nr 2, poz. 7, § 12. 1.

⁴ Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO) zob. Zarz. cytowane w przyp. 3 — § 1. 2.

Organizacja ta winna być równocześnie publiczną trybuną bibliotekarzy szkolnych.

Resort oświaty i wychowania wydaje cały szereg czasopism fachowych dla nauczycieli poszczególnych przedmiotów szkolnych⁵. Takiego właśnie odrębnego czasopisma brak bibliotekarzom szkolnym, bowiem wydawane przez SBP *Bibliotekarz*, *Poradnik Bibliotekarza* czy *Przegląd Biblioteczny* nie mogą być wystarczająco pomocne bibliotekarzowi szkolnemu — nauczycielowi i wychowawcy.

Baza lokalowa szkół naszego kraju, w tym szczególnie szkół zbiorczych oraz szkolnictwa zawodowego, rośnie w ciągu ostatnich lat, a liczba przybywających rocznie nowych budynków szkolnych przekroczyła przeciętny dla Europy wskaźnik budownictwa szkolnego. Realizujemy też z powodzeniem zasadę „Nie ma szkoły bez biblioteki szkolnej”. Czy jednak takie stwierdzenia można uznać za określające zaspokojenie potrzeb bibliotek szkolnych w zakresie ich bazy lokalowej? Są obecnie w Polsce miasta, miasteczka i wsie, gdzie odpowiedź na to pytanie może być pozytywna. Nie stanowią one jednak zjawiska reprezentatywnego dla całego kraju. Przeciętna substancja lokalowej bibliotek szkolnych pod względem metrażu powierzchni bibliotecznych, szczególnie zaś w aspekcie ich funkcjonalności i wyposażenia, nie spełnia nowoczesnych wymogów. Nawet w szkołach nowych pomieszczenia biblioteczne bywają lokalami przypadkowymi, powstałymi z konieczności realizowania wymienionej wyżej zasady, a nie z rozsądnej troski o należyte spełnianie ich funkcji dydaktyczno-wychowawczej. Bibliotekarze budowanych szkół nadal nie są dopuszczani do zespołów projektujących ich przyszłe biblioteki. Czy wobec ogromu wysiłku ekonomicznego i ogromu pracy wkładanej w budownictwo szkolne stać nas dziś na budowanie nowych, ale nie nowoczesnych pomieszczeń bibliotecznych? Czy skrócenie okresu przygotowania młodych pokoleń do samodzielnego życia może nastąpić w warunkach pomijania nowoczesnych metod pracy nad książką, czasopismem czy nowymi postaciami dokumentu bibliotecznego? Nie chodzi przecież o zwiększanie podejmowanych w tym zakresie inwestycji, ale o staranne, przezorne i fachowe ich przygotowanie nie tylko od strony architektoniczno-budowlanej, ale i w rozumieniu optymalnego funkcjonowania przyszłych bibliotek szkolnych.

Wyrażam przekonanie, że projekt budowlany każdej wznoszonej szkoły powinien zawierać następujące założenia odnośnie do pomieszczenia bibliotecznego:

a) Lokal biblioteki szkolnej składa się obowiązkowo z: magazynu zasobów bibliotecznych, wypożyczalni oraz z osobnej czytelnicy. Powierzchnia tych pomieszczeń nie może być mniejsza od zaspokajającej potrzeby czytelnicze powierzchni dla planowanej liczby uczniów szkoły;

⁵ Mowa o periodykach metodycznych typu: *Polonistyka*, *Matematyka*, *Chemia w szkole*, *Fizyka w szkole*, *Języki obce w szkole* itp.

b) Pomieszczenia biblioteczne winny posiadać niekrępujący dostęp, a jednocześnie nie mogą być usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie z lokalem o dużym nasileniu hałasu (np. sale gimnastyczne, sale muzyczne, świetlice, pracownie warsztatowe itp.);

c) Oświetlenie pomieszczeń bibliotecznych winno spełniać postulat zapewnienia użytkownikom biblioteki optymalnego oświetlenia naturalnego i sztucznego, zgodnie z przepisami bhp.;

d) Pomieszczenia biblioteki szkolnej nie mogą pełnić równocześnie innych funkcji, tzn. nie należy organizować tam stałych zajęć lekcyjnych (np. w godzinach, kiedy czytelnia biblioteczna jest nieczynna), zebrań nauczycielskich czy zajęć kółek zainteresowań.

Praktykowane dotychczas w niektórych szkołach pseudoekonomiczne zagospodarowywanie bibliotecznych pomieszczeń do innych celów zawsze przyczynia się do nie kontrolowanego rozpraszania zbiorów czytelnianych, do szybkiego ich niszczenia i nastrocza bibliotekarzom wiele dodatkowej pracy porządkowej, a także zakłóca atmosferę spokoju i systematycznej pracy, co w konsekwencji staje się nieekonomiczne i niewychowawcze.

Jedną z form dydaktyki szkolnej, określającą stopień współczesności w kształtowaniu nowoczesnego społeczeństwa, jest uczenie przez odkrywanie. Najwyraźniej metoda ta występuje we współczesnym systemie studiów wyższych, jednak aby tu mogła się sprawdzić, wdrażanie jej winno rozpocząć się już w szkole podstawowej. Terenem sprzyjającym utrwalaniu metody pracy odkrywczej, poprzez którą młody umysł dochodzi samodzielnie do poznania i stwierdzenia prawidłowości nauki, jest biblioteka szkolna, traktowana jako pomocnicza pracownia dla wszystkich nauczanych w szkole przedmiotów. Aby jednak biblioteka szkolna mogła spełnić rolę pracowni naukowej, musi odejść daleko od narzucanej jej często funkcji magazynu gotowej wiedzy, zbioru przydatnych informacji, nagromadzonych pieczołowicie i udostępnianych w miarę potrzeby. Praca bibliotekarzy szkolnych winna koncentrować się w ścisłym współdziałaniu ze wszystkimi nauczycielami szkoły, na prowokowaniu ukierunkowanej aktywności psychicznej i społecznej wychowanków szkoły, na wzbogacaniu całej ich osobowości. Funkcją nowoczesnej biblioteki szkolnej jest także pośredniczenie i przewodnictwo w kontynuacji drogi od wiedzy uzyskanej na lekcji do jej praktycznego potwierdzenia w otaczającym nas świecie. Bibliotekarz szkolny ma największe możliwości stymulowania spontanicznego procesu postrzegania i przeżywania przez młody, nie ukształtowany do końca organizm ucznia. Działania biblioteki nie wiąże ani 45-minutowa jednostka lekcyjna, ani obowiązek szczegółowego realizowania programu. W bibliotece jest miejsce na swobodne studiowanie tego, co w danej chwili frapuje ucznia-czytelnika, co wydaje mu się potrzebne i interesujące. Biblioteka wreszcie gwarantuje każdemu czytelnikowi przestrzeganie pełnej in-

tymności jego zainteresowań, tajemnicy czytelniczej, nie rezygnując równocześnie z subtelnej i pedagogicznej ich inwigilacji.

Z tych właśnie powodów biblioteki szkolne, ich problemy i działalność powinny znaleźć się w centrum uwagi społeczeństwa, władz a nade wszystko ludzi, którym powierzono troskę o wyposażenie młodych pokoleń w cechy gwarantujące ich pełną przydatność społeczną i zawodową w przyszłym, dorosłym życiu.

SEMINARIUM
NT. KSIĄŻKA I BIBLIOTEKA W SPOŁECZEŃSTWIE
(Radziejowice, 15-21.6.1980)

Projekt zorganizowania międzynarodowego seminarium na temat badań czytelnictwa powstał w czasie Światowego kongresu bibliotekarzy w Brukseli. Sekcja Teorii i Badań Bibliotekoznawczych IFLA upoważniła wówczas niżej podpisaną do przeprowadzenia rozmów z Ministerstwem Kultury i Sztuki oraz Dyrekcją Biblioteki Narodowej na temat zorganizowania spotkania w Warszawie w 1980 r. Zgodę uzyskano i w czasie następczej 44 Sesji Rady Głównej IFLA w Štrbskim Plesie w 1978 r. Sekcja wystąpiła do Rady Głównej IFLA o objęcie patronatu nad projektowanym seminarium i wstawieniem go do terminarza imprez organizowanych przez IFLA. Seminarium było pomyślane jako spotkanie specjalistów interesujących się metodologią badań czytelnictwa oraz praktycznym wdrażaniem wiedzy na ten temat w uniwersyteckich programach kształcenia bibliotekarzy. Na drugim planie znalazły się problemy związane z biblioteką jako instytucją wpływającą na upowszechnianie czytelnictwa. Organizację seminarium przyjął na siebie Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, którego problematyka naukowa od 1972 r. była prezentowana na kolejnych sesjach IFLA, w Sekcji Teorii i Badań Bibliotekoznawczych i cieszyła się dużym zainteresowaniem jej członków. Spotkanie w Warszawie miało umożliwić specjalistom zagranicznym dokładniejsze zapoznanie się z problematyką podejmowaną w Instytucie, a jego pracownikom stwarzało okazję do skonfrontowania własnych poglądów naukowych z tymi, do których doszli inni.

Po półtorarocznych przygotowaniach seminarium odbyło się w dn. 15-21 czerwca 1980 r. w Radziejowicach (koło Warszawy), pod nazwą: „Książka i biblioteka w społeczeństwie”. Wzięło w nim udział 21 osób reprezentujących 10 krajów oraz przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Sztuki, Biblioteki Narodowej, polskich ośrodków kształcących bibliotekarzy na poziomie wyższym. Wśród zagranicznych uczestników wypada wymienić Roberta Escarpita (Francja), Lwa Władimirowa (ZSRR), Paula Kaegbeina (RFN), Martina Klinga (Stany Zjednoczone), Bryana Luckhama (Wielka Brytania). W spotkaniu wziął również udział przedstawiciel znanej firmy wydawniczej Bertelsmanna — Konrad H. Tecken-

trup. W czasie seminarium wygłoszono 23 referaty, wśród nich 9 autorów polskich — pracowników Biblioteki Narodowej, w tym 6 z Instytutu Książki i Czytelnictwa. Ponieważ w planach wydawniczych Instytutu Książki i Czytelnictwa przewiduje się opublikowanie wszystkich referatów oraz streszczenie dyskusji, tu wypada wymienić tylko niektóre prace i poinformować o najistotniejszych sprawach, które przewijały się w dyskusji. Należały do nich między innymi: 1) Zagadnienia badań historii książki i czytelnictwa, 2) Teoretyczne i metodologiczne problemy badań czytelnictwa, 3) Badania nad recepcją tekstów literackich oraz kwalifikacjami czytelniczymi, 4) Wyniki najnowszych badań empirycznych w zakresie czytelnictwa, 5) Społeczne znaczenie biblioteki w udostępnianiu książki i upowszechnianiu czytelnictwa.

1. Sprawom historii książki i czytelnictwa poświęcone były trzy referaty: *Książka i biblioteka w społeczeństwie. Studia nad metodologią i czytelnictwem* (K.W. Humphreys, Wielka Brytania); *Problemy badań nad historią książki* (E. Słodkowska, Polska); *Model badań nad historią czytelnictwa* (J. Kostecki, Polska). Zawarte w nich treści oraz wypowiedzi w dyskusji dowiodły, że badania historii książki i czytelnictwa tworzą współcześnie dwa wyraźnie zróżnicowane nurty dociekań naukowych. U podstaw tego zróżnicowania leży odmiennosc w traktowaniu samego przedmiotu badań, jakim jest książka, a przede wszystkim kontekst społeczny, w którym krąży ona za pośrednictwem różnych kanałów komunikacyjnych. Tradycyjnie w polu zainteresowań historyków książki znajdowały się: powstawanie i rozwój pisma, surowce, techniki powielania tekstów (drukarstwo). W niewielkim zakresie interesowano się tymi problemami, które dotyczyły procesów czytania: kto czytał, co czytał i z jakim skutkiem, ponieważ wymagałoby to przyjęcia zupełnie innych metod badawczych, nie stosowanych dotychczas w księgoznawstwie. W wyodrębniającej się wyraźnie historii czytelnictwa głównym przedmiotem zainteresowania są teksty krążące za pośrednictwem wybranych środków przekazu oraz czytająca je zbiorowość. Historyka czytelnictwa interesują przede wszystkim mechanizmy inicjacji czytelniczej, przeobrażenia wielkości i struktury publiczności czytającej, stosunek jej do środków przekazu, jak również do bibliotek. Historyk czytelnictwa rozpatruje dostępność do książki w istniejącym systemie komunikacyjnym i na tej podstawie stara się określić charakter kultury czytelniczej jako egalitarny lub elitarny. Mechanizmy inicjacji czytelniczej, przeobrażenie wielkości i struktury publiczności, postawy wobec bibliotek i innych środków przekazu traktuje on w powiązaniu z dynamiką zmian całego społeczeństwa i jako integralną jego część. Ze względu na takie podejście badanie historii czytelnictwa uprawiane w Instytucie Książki i Czytelnictwa bliższe jest badaniom historii kultury niż badaniom historii książki uprawianym w obrębie o książce. „Można zastanawiać się — stwierdziła w swoim referacie E. Słodkowska — czy rozwój specjali-

zacji wiedzy i wypracowanie nowych metod badań nie doprowadził do rozbioru badań historii książki i czy tylko konserwatywni bibliotekarze nie zostaną przy stanowisku broniącym prowadzenia szeroko zakrojonych studiów nad książką". Niezależnie jednak od tego, czy prognoza ta okaże się trafna, czy też nie, istnieje potrzeba określenia zakresów i sprecyzowania podstaw metodologicznych badań w obu tych specjalnościach naukowych.

2. Wyodrębnienie problematyki historii książki i czytelnictwa w programie seminarium nie było gestem kurtuazyjnym ze strony organizatorów, ale wynikało z ustaleń, do których doszli autorzy badań czytelnictwa współczesnego. Wobec braku głębszej refleksji metodologicznej, niejasności pojęć stosowanych w badaniach a niejednokrotnie i braku kompetencji badawczych, uwaga referentów i dyskutantów skupiła się głównie wokół konstruowania usystematyzowanych twierdzeń w zakresie badań czytelnictwa, do których zaliczono: tradycje historyczne, krytyczną ocenę podstaw teoretycznych, wreszcie doświadczenia innych nauk w tym zakresie. Prawidłowość wnioskowania w odniesieniu do czytelnictwa powszechnego uwarunkowana jest między innymi ustaleniami na temat historycznych korzeni, których upatruje się głównie w XIX w., a zwłaszcza jego drugiej połowie. Referaty zaprezentowane w tej grupie: *Teoretyczne i metodologiczne problemy badań czytelnictwa* (J. Ankudowicz, Polska); *Metody badań czytelnictwa* (R. Escarpit, Francja); *Zachowanie czytelnicze dorosłych* (M. Kling, Stany Zjednoczone); *Prestiż książki i czytelnictwa jako rezultat radzieckiej polityki kulturalnej* (W. Stelmach, ZSRR) — wywołały bardzo żywą dyskusję. Spierano się o usytuowanie badań czytelnictwa w szerszym kontekście badań audytoriów kultury, o zakres wspólnoty z innymi naukami humanistycznymi, o metody zbierania materiałów. Bardzo wyraźnie zarysowały się różnice poglądów między przedstawicielami Instytutu Książki i Czytelnictwa opowiadającymi się za funkcjonalnym rozumieniem teorii badań a R. Escarpitem, który przedstawił opracowaną przez siebie metodę badań ilościowych, tzw. bibliometrię. Polega ona na dokonywaniu statystycznych pomiarów produkcji książek w przeszłości i współcześnie przyjmując, że liczba wydawanych tytułów określa poziom intelektualny danej społeczności, zaś liczba egzemplarzy informuje o rozmiarach czytelnictwa.

3. Spór o metodologię stanowił wstęp do zaprezentowania referatów, które zawierały refleksje dość dalekie od tradycyjnie uprawianej w badaniach czytelnictwa metody statystycznej. Referaty: *Problematyka kompetencji czytelniczych. Perspektywa typologii publiczności czytającej* (A. R. Zieliński, Polska); *Wybrane problemy uwarunkowań odbioru* (J. Karwowski, Polska); *Zachowania czytelnicze dorosłych* (M. Kling, Stany Zjednoczone) — dowodziły istotnych zmian, jakie dokonały się w kierunkach poszukiwań badawczych. Dotyczą one głównie zagadnień

recepty tekstów wraz z licznymi uwarunkowaniami, które jej towarzyszą. Czytelnictwo rozpatrywane jest w perspektywie ogólnej teorii komunikowania ze szczególnym uwzględnieniem relacji, jakie zachodzą między komunikatem a odbiorcą. W badaniach Instytutu Książki i Czytelnictwa czytanie traktowane jest nie tylko w kategoriach statystycznych, ale jako wyraz pewnych ludzkich dążeń i oczekiwań. Aby mogły one zaistnieć lub być spełnione, czytelnik (odbiorca) musi mieć odpowiednią wiedzę i doświadczenie, które umożliwią mu obcowanie z tekstem. Zespół tej wiedzy i doświadczenia A.R. Zieliński określa jako kompetencje czytelnicze. Cechy społeczno-demograficzne, które w tradycyjnie uprawianych badaniach czytelnictwa traktowane były jako główne warunki decydujące o ilościowych i jakościowych zjawiskach czytelniczych, są w badaniach kompetencji czytelniczych traktowane jako wstępne. Badania potwierdziły bowiem, że wiedza i doświadczenie czytelnicze kształtują się również pod wpływem rodziny, środowiska pracy, wykonywanego zawodu. Niemniej ważnym warunkim uczestniczenia w komunikacji społecznej za pośrednictwem tekstu są kompetencje językowe. Na zawodność upatrywania motywacji towarzyszących sięganiu po książkę w takich cechach jak płeć, status materialny, rasa wskazywał również M. Kling. Zdaniem autora, powody sięgania po książkę mogą być bardzo rozmaite. Często wynikają one z sugestii innych osób, tzw. przywódców opinii społecznej. W warunkach amerykańskich biblioteka spełnia taką funkcję wobec bardzo niewielkiej liczby osób (3%). Toteż w amerykańskich ośrodkach naukowych daje się widzieć duże zainteresowanie fizjologią i psychologią czytelnictwa. W opublikowanej bibliografii na temat badań czytelnictwa (Margaret Mann: *The reading habits of adult. A select annotated bibliography*. London 1977) wśród 609 wymienionych pozycji (od 1930 do 1975 r.) aż 29% podejmowanych tematów dotyczy zachowań czytelniczych. Większość tych prac opublikowano w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. W bibliografii tej ma 170 tytułów czasopism 27 opublikowało 60% ogólnej liczby artykułów, które dotyczyły problematyki czytelniczej. Wśród tych najaktywniejszych czasopism wymieniano polskie periodyki: *Bibliotekarza* i *Zeszyty Prasoznawcze*. Większość artykułów pojawia się czasopismach bibliotekarskich. 1/4 artykułów opublikowano w 12 nie-anglojęzycznych czasopismach: francuskich, niemieckich (RFN), polskich, skandynawskich, południowo-afrykańskich i radzieckich. W najnowszej bibliografii niemieckiej: Heinz Steinberg, Konrad H. Teckentrup: *Bibliographie Buch und Lesen* (Gütersloh 1979), która obejmuje 999 pozycji, prace autorów polskich wymieniane są 22 razy. Wybór tych pozycji jest jednak dość przypadkowy i trudno uznać je za reprezentujące polski dorobek w dziedzinie badań czytelnictwa. Największe zasługi w opracowywaniu źródeł informacji o badaniach czytelnictwa ma the International Reading Association. Założone w 1955 r. organizuje seminaria międzynarodowe na

temat badań czytelnictwa, przyczynia się do nawiązywania kontaktów między różnymi ośrodkami naukowymi, które podejmują tę problematykę. Finansuje również opracowywanie bibliografii na ten temat. Bibliografia autorstwa Sam Weintraub, Helen K. Smith, Nancy L. Roser, Michael Rowls, Walter R. Hill: *Summary of investigation relating to reading. July 1, 1978 to June 30, 1979.* (Newark 1980) obejmuje 1100 opublikowanych sprawozdań z badań czytelnictwa. Na podstawie tej bibliografii można ustalić, że najaktywniejszym ośrodkiem w tej dziedzinie był w Stanach Zjednoczonych the Center for the Study of Reading at the University of Illinois.

Powstanie międzynarodowego stowarzyszenia na temat badań czytelnictwa, wydawnictwa bibliograficzne świadczą o dużym zainteresowaniu tą problematyką wśród naukowców. W podejmowanych pracach dominują badania empiryczne, których wyniki były często cytowane w referatach i w dyskusji podczas spotkania w Radziejowicach.

4. Referaty, które informowały o wynikach badań czytelnictwa, dominowały wyraźnie w programie seminarium. Nawet wymienione poprzednio, oprócz refleksji metodologicznej zawierały informacje o ilościowych i jakościowych rozmiarach czytelnictwa. Charakter raportów z badań miały następujące referaty: *Badanie czytelnictwa w RFN i innych krajach* (H. Steinberg, Berlin Zachodni); *Korzystanie z biblioteki. Aktualne wyniki duńskich badań oraz kilka uwag metodologicznych* (O. Harbo, Dania), *Struktura literackiego smaku użytkowników węgierskich bibliotek* (Z. Balogh, I. Kamaras, Węgry); *Oczekiwania i doświadczenia czytelników* (B. Luckham, Wielka Brytania); *Stan i perspektywy czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży oraz jego badania we Francji* (D. Escarpit, Francja); *Spoleczno-zawodowe uwarunkowania kształtowania się publiczności literatury profesjonalnej* (G. Strausowa, Polska). Wyniki badań dotyczyły przeważnie czytelników bibliotek publicznych. Wyjątek stanowiły doniesienia o badaniach Gallupa w RFN i Stanach Zjednoczonych obejmujące szersze reprezentacje populacji w skali ogólnokrajowej. Polscy uczestnicy seminarium z zazdrością wysłuchali informacji o wzroście produkcji książki dla dzieci i młodzieży we Francji. W latach 1970-1977 liczba nowych tytułów zwiększyła się dwukrotnie i obecnie stanowi 40% globalnej produkcji wydawniczej. Książki dla dzieci stanowią 1/3 ogółu książek wydanych we Francji. Przybyło również bibliotek publicznych dla dzieci, co — jak się przypuszcza na podstawie wyników badań — wpłynęło na zwiększenie aktywności czytelniczej dzieci w wieku 11-13 lat, które czytają znacznie więcej książek niż ich rówieśnicy sprzed 10 lat. Badania przeprowadzone wśród dorosłych obywateli w Stanach Zjednoczonych w latach 1971-1978 dowiodły, że czas lektur powiększył się w ciągu 7 lat o 52 minuty. Nie stwierdzono istotnych różnic w czasie poświęconym na lektury wśród białej i czarnej ludności Stanów Zjednoczonych.

Obserwuje się również powiększenie społecznego zasięgu książki w Danii. Badania przeprowadzone w 1976 r. dowodzą, że 53% ogółu ludności korzysta z bibliotek publicznych. Wśród korzystających z bibliotek najaktywniejsi są czytelnicy, którzy mają średnie wykształcenie (83% w tej grupie wykształcenia). W dyskusji podnoszono mankamenty badań empirycznych w zakresie czytelnictwa. Przy dużym ich rozproszeniu i bardzo rozmaitych metodach nie są one porównywalne. Wiele wątpliwości budziły zwłaszcza stosowane powszechnie w badaniach czytelnictwa metody statystyczne. Wyniki badań przeprowadzone przez Instytut Gallupa w RFN i Stanach Zjednoczonych dały zupełnie fałszywy obraz stanu czytelnictwa w obu tych krajach. Ujawniony w tych badaniach spadek czytelnictwa nie pokrywał się z rozwojem produkcji książki, zwłaszcza niebeletrystycznej. Stąd długo przewijające się w literaturze fachowej i publicystyce kulturalnej stwierdzenia o upadku czytelnictwa w RFN. Tymczasem najnowsze badania przeprowadzone w 1978 r. informują, że w przeciętnym domu niemieckim znajduje się 186 książek i przeciętna rodzina wydaje 19 marek miesięcznie na książki, 82% ogółu dorosłych czyta 1 książkę miesięcznie, 82% ogółu młodzieży czyta 1 książkę tygodniowo.

Wniosek płynący z tych informacji jest taki, że czytelnictwo musi być rozpatrywane w szerokim kontekście uwarunkowań społecznych, wykraczających dalece poza statystykę wydawniczą i sprawozdawczość bibliotek. Pogląd ten był konsekwentnie reprezentowany przez polskich autorów referatów, którzy podkreślali, że czytelnictwo traktują jako proces komunikowania się, jako czynny udział w procesach symbolizacji, czyli wytwarzania, przekazywania, odbierania oraz interpretowania przekazów wytworzonych przez innych ludzi.

W tym układzie biblioteka jest jednym z kanałów pośredniczących w komunikowaniu się ludzi poprzez książkę.

5. Najmniej liczną grupę referatów stanowiły te, które dotyczyły realizacji programów kształcenia bibliotekarzy w zakresie wiedzy o czytelnictwie i organizacji bibliotekarstwa. Były to referaty: *Biblioteki a przekaz. Biblioteka i książka w stosunku do innych środków przekazu* (R. Usherwood, Wielka Brytania); *Model badań bibliotekoznawczych na przykładzie Uniwersytetu w Kolonii* (P. Kaekbein, RFN); *Wiedza o książce i bibliotece w programach szkół bibliotekarskich* (B. Rugas, Norwegia) oraz niżej podpisanej: *Biblioteka jako przedmiot badań naukowych*.

Na temat społecznej roli biblioteki i przypisywanych jej zadań krąży w literaturze fachowej wiele opinii, nie zawsze odpowiadających rzeczywistości jej funkcji, jaką pełni ona we współczesności. Wiele tych poglądów ukształtowało się w XIX w. i wymaga weryfikacji. Bibliotekawstwo jawi się w nich, jako instytucja niezależna wpływająca na upowszechnienie czytelnictwa, wspomagająca wszystko to, co wiąże się z kształceniem i samokształceniem, wprowadzająca do uczestnictwa w kulturze,

uczestnicząca w podnoszeniu na wyższy poziom nauki, techniki i ekonomiki poszczególnych krajów. Takie są założenia postulowane. Natomiast w rzeczywistości, jak podkreślali autorzy referatów i dyskutanci, podobnie jak środki przekazu podlega ona wpływom zewnętrznym instytucji, które bądź to są ich właścicielami, bądź sprawują nad nimi kontrolę z ramienia państwa. Nie są one wolne również od presji politycznych, zwłaszcza w sferze doboru książek i zasad ich udostępniania. W przeciwieństwie do radia i telewizji biblioteki są w dalszym ciągu silnie powiązane ze społecznościami lokalnymi, chociaż w Wielkiej Brytanii obserwuje się w ostatnich latach rozwój lokalnych stacji radiowych i telewizyjnych a szczególnie radiostacji osiedlowych. Biblioteki zgodnie ze swoimi tradycjami mają duże szanse włączenia się do nieformalnych kanałów komunikowania się ludzi, szczególnie na wsi.

Każde dobrze pomyślane seminarium powinno umożliwić dokonanie wymiany poglądów naukowych i służyć ich precyzowaniu. W Radziejowicach zarysowały się wyraźnie kierunki postępowania badawczego tak w odniesieniu do badań czytelnictwa, jak i do spraw związanych z biblioteką traktowaną jako instytucja kultury. Propozycje przedstawione przez referentów z Instytutu Książki i Czytelnictwa spotkały się z dużym zainteresowaniem i uznaniem. Dowodem tego była między innymi uchwała o wydaniu materiałów seminarium w języku polskim i angielskim.

Goście zagraniczni zwiedzili Warszawę i jej zabytki, mieli również okazję obejrzeć w Teatrze Wielkim „Halkę” Moniuszki oraz wysłuchać w Radziejowicach kwartetu smyczkowego Anny Maklakiewicz. Obrady upłynęły w serdecznej, koleżeńskej atmosferze, do czego przyczyniła się znana gościnność gospodarzy pałacu w Radziejowicach państwa Wierchowskich.

Jadwiga Kotodziejska

TERMINOLOGIA

• *Słownik terminologiczny informacji naukowej.*

Red. nac. Maria Dembowska. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo 1979, 237 s.

I

Dobrá terminologia to taka, która pełni w sposób właściwy swoją funkcję komunikatywną, a jednocześnie odpowiada wymaganiom poprawności językowej.

Dobra terminologia z zakresu informacji naukowej to taka, która obejmuje terminy (pojęcia) z wielu dziedzin nauki i praktyki stosowane w literaturze fachowej, gdyż dziedzina wiedzy, zwana „informacją naukową” oznacza nie tylko całością zagadnień teoretycznych i praktycznych związanych z działalnością informacyjną (gromadzenie, dokumentowanie, selekcja, wyszukiwanie, przetwarzanie, zapis, rozpowszechnianie, udostępnianie informacji), lecz zawiera także pojęcia z zakresu cybernetyki, filozofii, logiki, językoznawstwa, socjologii, psychologii, naukoznawstwa, prakseologii, teorii systemów, nauki organizacji i kierowania, ekonomii, statystyki, edytorstwa, reprografii, normalizacji i in.

Wobec bogactwa materiału terminologicznego z zakresu informacji naukowej opracowanie dobrego, autorytatywnego słownika z tej dziedziny jest sprawą trudną. Z inicjatywy Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej ukazał się w 1979 r. *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, obejmujący ok. 1660 haseł głównych i ok. 540 odsyłaczy wraz ze związłymi definicjami i odpowiednikami w językach: angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim. Prace nad słownikiem trwały od 1972 r., przy czym skorzystano z ok. 443 źródeł. „Zgodnie z przyjętymi założeniami, uwzględnione zostały w *Słowniku* przede wszystkim terminy określające podstawowe pojęcia z zakresu informacji naukowej (potrzeby informacyjne, cechy i rodzaje informacji, źródła informacji, proces informacyjny), następnie terminy odnoszące się do poszczególnych etapów procesu informacyjnego (gromadzenia, opracowywania, przechowywania, wyszukiwania, przekazywania informacji), wchodzących w ich skład czynności oraz stosowanych metod i narzędzi, formy źródeł i nośników informacji, wreszcie terminy związane z organizacją działalności informacyjnej, a także określenia poszczególnych grup i kategorii pracowników informacji naukowej”. Do tego zasobu terminów własnych informacji naukowej zaliczono również terminy przejęte z dziedzin najbliższej z nią spokrewnionych — bibliografii, bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa, archiwistyki, „Drugą kategorię haseł znajdujących się w *Słowniku* tworzą terminy z zakresu dziedzin związanych z informacją naukową”. „Stosunkowo liczne są zespoły haseł z zakresu logiki, językoznawstwa i informatyki”, co jest „uzasadnione znaczeniem tych dziedzin dla rozwoju teoretycznych podstaw informacji naukowej”¹. A więc założe-

¹ Powyższe cytaty ze s. 6 *Słownika*.

niem 63 osób opracowujących *Słownik* było przedstawienie szerokiego zestawu stosowanych w informacji naukowej terminów wraz z definicjami.

II

Rozwój nauki stawia przed każdą z dyscyplin wymóg wysokiego stopnia ścisłości. Rodzi to z kolei konieczność ustalenia wyraźnej klasyfikacji pojęć i uporządkowania systemów terminologicznych. Wiadomo przecież, iż we wzajemnej więzi pojęć i terminów zawarta jest wartość informacyjna terminów, ich zdolność wyrażania wiedzy nagromadzonej w danej dyscyplinie. Każdy system terminologiczny może być oceniany z trzech punktów widzenia: treści, tzn. odbicia w nim współczesnego poziomu wiedzy danej dyscypliny, budowy logicznej oraz wyrażenia językowego. I tylko uporządkowana terminologia zawiera dotychczasowe rezultaty poznania, sprzyja dalszemu rozwojowi badań, wskazuje na luki w wiedzy. Trudno mówić o uporządkowaniu systemów pojęć (terminów) w zakresie informacji naukowej; myślę, iż jesteśmy teraz na etapie usuwania i łagodzenia chaosu i niedostatków terminologicznych tej dziedziny wiedzy. A dowodem tego: *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. *Słownik* ów „przeznaczony jest zarówno dla praktyków, jak i dla pracowników naukowo-badawczych zajmujących się tą dziedziną, ma za zadanie ułatwiać porozumiewanie się pracowników informacji naukowej zatrudnionych w różnych placówkach informacyjnych...” służyć sprawnemu komunikowaniu wyników badań i przekazywaniu wiedzy, w procesach dydaktycznych” (s. 6.). Wobec tego, że nie uwzględnia on potrzeb językoznawców czy terminologów, skoncentruję się na ocenie przedstawionego zasobu terminologicznego z punktu widzenia jego obszerności, użyteczności i adekwatności definicji terminów (pojęć).

1. Pierwsze pytania, które nasuwają się użytkownikowi *Słownika*, są następujące: czy w słowniku z zakresu informacji naukowej koniecznie muszą się znaleźć pojęcia, których rozumienie nie budzi żadnych wątpliwości, np. administracja? Czy muszą się znaleźć pojęcia z zakresu językoznawstwa, typu afiks, infiks, leksem itp., skoro jest doskonale specjalistyczny *Słownik terminologii językoznawczej*², definiujący owe terminy znacznie dokładniej i bardziej zrozumiale? Z pewnością badacz, laik w zakresie językoznawstwa, rozwiązując interesujące go problemy z innej dziedziny, do których niezbędne są wyjaśnienia typu językowego, sięgnie do wydawnictwa specjalistycznego językoznawczego, a nie ograniczy się do bardziej powierzchownych wyjaśnień zawartych w *Słowniku*.

2. Autorka *Przedmowy* pisze: „Umieszczenie w *Słowniku* stosunkowo obszerne go zasobu terminów z zakresu informatyki znajduje dodatkowe uzasadnienie w braku specjalnego słownika z tej dziedziny w języku polskim” (s. 6). Istnieje wszak chociażby niezły *Leksykon informatyki* pod redakcją Petera Müllera (Warszawa 1977), którego nie uwzględniono przy opracowywaniu *Słownika*³. Czy prawdą jest też, iż *Słownik* zawiera obszerny zasób terminów z zakresu informatyki, czy raczej nie powinien zawierać ich znacznie więcej? *Słownik*, który ma być autorytatywny, nie może ograniczać się do uproszczeń. Termin „informatyka” bowiem przyjmowany jest co najmniej w dwóch znaczeniach:

- 1) m.in. w Polsce — jako zespół dyscyplin naukowych i technicznych zajmujących się przetwarzaniem danych przy użyciu środków automatycznych;
- 2) we Francji (informatique) i w ZSRR (informatika) — jako dyscyplina nauki, której podstawowym przedmiotem badań naukowych są prawidłowości procesów informacyjnych, źródła informacji i zasady optymalizacji ich wykorzystania oraz metody i środki stosowane w działalności informacyjnej.

² Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański: *Słownik terminologii językoznawczej*. Warszawa 1968.

³ Fakt ten można tłumaczyć tym, że *Słownik* został oddany do składania w czerwcu 1976 r.

Autorzy *Słownika* zastosowali też inny rodzaj uproszczeń, np. wymieniono — niejasne z jakiego punktu widzenia dobrany — termin „czas dostępu” (pojęcie z zakresu informatyki), pominięto natomiast pojęcia nie mniej ważne: czas cyklu, czas dostarczenia, czas odpowiedzi, czas opracowania, czas przebiegu, czas przełączenia, czas reakcji, czas rozruchu, czas zatrzymania. Podobnie uwzględniono „błąd drukarski”, pomijając np. błąd formalny — termin wspólny dla informatyki i logiki, mający oczywiście różne definicje.

A oto inny przykład tego rodzaju pominięć:

terminy występujące w <i>Słowniku</i> :	terminy pominięte
dane	dane stałe
dane alfanumeryczne	dane zmienne
dane cyfrowe	dane źródłowe
dane literowo-cyfrowe	
dane numeryczne	
dane wejściowe	
dane wyjściowe	

Są to tylko niektóre przykłady pominięć, gdyby wymienić bowiem wszystkie, mógłby powstać drugi słownik.

3. W *Słowniku terminologicznym informacji naukowej* pominięto m.in. ważne moim zdaniem terminy: baza danych, bibliografia bibliografii, cybernetyka, dokument naukowy, dokument nie publikowany, dokument prawny, elementy wyszukiwawcze, entropia, ewidencja księgozbioru, futurologia, konotowanie, kumulowanie danych, laser, liczba, maszyny matematyczne, metody sieciowe, miejsce pamięci, ochrona danych, odbiór informacji, opis programu, organizacja nauki, ośrodek obliczeniowy, sprzężenie zwrotne, pagina, Polska Norma, potok informacji, pracownik informacji, prakseologia, proces poznawczy, przepływ informacji, przetwarzanie informacji, reprodukcja dokumentacyjna, system programowania, system satelitarny, wartość informacji.

4. Czy nie należałoby uwzględnić takich terminów jak: biblioteka programów, biblioteka taśm magnetycznych zautomatyzowana, które znane są specjalistom-informatykom, a odnoszą się do pewnych etapów procesu informacyjnego (terminy odnoszące się do tych etapów miały być uwzględnione w *Słowniku* zgodnie z zapowiedzią *Przedmowy*, s. 6).

5. Autorzy *Słownika* proponują termin: arbitralność języka (= „brak naturalnego, a więc koniecznego związku między formą znaku a jego znaczeniem”). Być może termin: arbitralność znaków językowych jest zbyt długi, lecz został wprowadzony do lingwistyki przez F. de Saussure'a⁴ i nie ma chyba powodu, aby go zmieniać. Przez termin ów de Saussure rozumiał brak naturalnego związku (koniecznego) między formą dźwiękową znaku (wyrazu) a jego treścią (pojęciem). Ponieważ forma znaku jest wynikiem konwencji społecznej, to samo pojęcie w różnych językach jest symbolizowane przez różne kompleksy dźwiękowe.

6. Definiowanie pojęć nie jest sprawą prostą, np. etykieta: 1) symbol identyfikujący instrukcję, zapis lub ich części składowe (s. 44); 2) symbol identyfikujący jakąś grupę danych, zapis informacji lub rozkaz⁵; 3) blok zapisany przez program na nośniku danych pamięci na warstwie magnetycznej, który służy do identyfikacji oraz ochrony przed niezamierzonym zapisem. W zależności od rodzaju nośnika danych lub zadania istnieją różne rodzaje ety-

⁴ F. de Saussure: *Recueil des publications scientifiques*. Heidelberg 1922.

⁵ *Słownik informatyki polsko-angielsko-rosyjski*. Warszawa 1976 s. 28.

kiety: etykieta woluminu, początku zbioru danych, końca zbioru danych, sekcji, punktu wznowienia, formatu; są też etykiety standardowe i etykiety użytkownika⁶.

Przytaczając definicje etykiety, nie chcę oceniać, która z nich jest lepsza. Myślę, że dla użytkowników *Słownika* cenniejsza jest definicja szersza, bardziej opisowa, a tym samym dokładniejsza. Ponadto wątpliwe jest, czy w słowniku informacji naukowej występować powinny wyłącznie terminy; etykieta, etykieta płyty gramofonowej.

7. W *Słowniku* użyto 23 kwalifikatorów: archiwistyka, bibliotekarstwo, cybernetyka, edytorstwo, ekonomia, filozofia, fotografia, informatyka, informacja naukowa, techniczna i ekonomiczna, językoznawstwo, logika, metodologia badań społecznych, metodologia nauki, nauka o organizacji i kierowaniu, patentoznawstwo, poligrafia, potocznie, prakseologia, psychologia, socjologia, statystyka, technika, teoria systemów — przy czym część tylko spośród nich umieszczono jako terminy w tekście *Słownika*. Co więcej, w niektórych przypadkach ograniczono się do samych definicji, np. Językoznawstwo. W innych, oprócz podania definicji wyróżniono działy, np. w logice.

8. *Słownik* proponuje odsyłać: „nazwa abstrakcyjna zob. nazwa pozorna log”; tymczasem wg *Małej encyklopedii logiki*⁷ termin „nazwa abstrakcyjna” ma 2 znaczenia, nazwa pozorna zaś jedynie w jednym z nich znaczy tyle, co nazwa abstrakcyjna.

Analogicznie powinno być: nazwa bezprzedmiotowa zob. nazwa pusta, tymczasem w *Słowniku* występuje tylko termin: nazwa pusta.

9. *Słownik* proponuje następujące definicje pojęcia „informacja naukowa”:

1. informacja o osiągnięciach nauki;
2. informacja przeznaczona dla pracowników nauki;
3. informacja opracowana metodą naukową;
4. dziedzina wiedzy obejmująca całokształt zagadnień teoretycznych i praktycznych związanych z działalnością informacyjną.

Nie każdy czytelnik może się z nimi zgodzić. Na przykład definiowanie „informacji naukowej” jako „informacji o osiągnięciach nauki” jest co najmniej niezręczne. Ową „informację” można było zastąpić chociażby „zespołem wiadomości o stanie i osiągnięciach nauki”, jak to przedstawiono w *Encyklopedii powszechnej PWN*⁸. W punkcie 4 odesłano czytelnika do pojęcia „działalności informacyjnej” — i dalej:

„działalność informacyjna zob. informacja⁸ *inte*”;

a „informacja według 3 punktu *inte* to: „zorganizowana działalność, której zadaniem jest gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie informacji o osiągnięciach nauki, techniki i innych dziedzin życia społecznego”; tego rodzaju błąd w definiowaniu nosi nazwę „ignotum per ignotum”.

Konstanty Krzeczkowski w książce pt.: *O stanowisko nauk praktycznych* (Warszawa 1936) trafnie zdefiniował (nie używając tego terminu) naukę o informacji naukowej; stwierdził, iż istotą jej jest nie sama bezpośrednia działalność praktyczna, lecz uogólnianie tej działalności i budowa jej ram metodologicznych oraz teoretycznych (s. 51-70). Autorzy *Słownika* zaproponowali odsyłać: „nauka o informacji naukowej zob. informacja naukowa⁸”, czyli: dziedzina wiedzy obejmująca całokształt zagadnień teoretycznych i praktycznych związanych z działalnością informacyjną”; („działalność informacyjna zob. informacja⁸ *inte*”) zobacz powyżej. To, co w „nauce o informacji naukowej” jest najistotniejsze, czyli podbudowa metodologiczna i teoretyczna tej nauki, w definicji przedstawionej w *Słowniku* zniknęło.

⁶ *Leksykon informatyki* Warszawa 1977 s. 89.

⁷ *Mała encyklopedia logiki*. Wrocław 1970 s. 181.

⁸ *Encyklopedia powszechna PWN*. T. 2. Warszawa 1974 s. 281.

10. Autorzy *Słownika* zaopatrzyli polskie hasła w obce odpowiedniki, co jest bardzo korzystne, zwłaszcza dla tłumaczy literatury fachowej.

Starano się na ogół nie tłumaczyć terminów, lecz przytaczać je w postaci, w jakiej są używane w literaturze obcojęzycznej, np.

— ang. indicative abstract (analiza dokumentacyjna wskazująca),

— ang. publishing process (cykl produkcyjny książki), Nie unikano synonimów, np.:

— ang. purpose, aim, goal, objective (cel),

— ang. decoding, code translation (dekodowanie).

Nie miejsce tu na dyskusję, czy synonimia jest zjawiskiem korzystnym i potrzebnym w terminologii naukowej, lecz np. w przypadku „deskryptora szerszego”, który ma trzy odpowiedniki angielskie: higher-level descriptor, broader term, generic descriptor — należałoby chociaż wspomnieć, że najczęściej stosowany jest termin „broader term”⁹ a w przypadku „deskryptora węższego”: lower-level descriptor, narrower term, specific descriptor — termin „narrower term”¹⁰. Jeśli już przy niektórych hasłach wymieniono obcojęzyczne terminy-synonimy, należało je stosować konsekwentnie, gdyż np.

kod komputera — to nie tylko Rechnercode (niem.), lecz także: Maschinen-code, interner Code, Interncode;

kodowanie — to nie tylko Kodierung (niem.), lecz także: Codieren, Codierung, Verschlüsselung;

identyfikator — to nie tylko Bezeichner, lecz także Kennbegriff¹¹.

Niektórych hasel polskich nie opatrzono odpowiednikami obcojęzycznymi, chociaż takowe istnieją, np.:

dystrybucja — distribution (ang.)

répartition, distribution (fran.),

Distribution (niem.)

jednostki mowy — units of speech (ang.)

unités de parole (fran.)

Sprechaktseinheiten (niem.)¹²

III

Przedstawienie systemu pojęć z zakresu informacji naukowej składającego się z pojęć powiązanych ze sobą, których treść i zakresy byłyby ściśle wyznaczone — jest bardzo trudne do wykonania nawet dla wybitnych specjalistów. Wynika to z nieustannego rozwoju tej dyscypliny, z coraz to nowych interpretacji pojęć i podejść metodologicznych.

O powodzeniu osób opracowujących słownik z zakresu informacji zadecydowałyby umiejętność stworzenia uporządkowanego zasobu pojęć i terminów tej dyscypliny. Tymczasem *Słownik* jest bez „charakteru”, jakby ktoś poukładał terminy w mozaikę. Nie wystarczy chyba usunąć owe liczne niedociągnięcia i wady, aby *Słownik* uznano za dobry. Potrzebne jest — moim zdaniem — inne podejście do zasobu terminologicznego z zakresu informacji naukowej, być może, od strony zagadnień komunikacji w nauce.

Jest sprawą dla wszystkich chyba oczywistą, że ta sama informacja może mieć zupełnie inne znaczenie dla różnych adresatów. Według J. Perry’ego¹³ wynika to z niezgodności schematów myślenia. Nie ma wg niego informacji bez interpretacji, co zawarte jest w założeniu, że dzięki percepcji zachodzi powiązanie między czło-

⁹ SPINES Thesaurus. T. 1. Paris: UNESCO 1976 s. 52.

¹⁰ Tamże, s. 52.

¹¹ Leksykon informatyki... s. 171, 178, 440.

¹² Z. Gołąb, A. Heinz, W. Polański... s. 9, 269.

¹³ J. Perry: *The psychology of human communication*. London 1969.

wiekim a jego otoczeniem. Sposób przyswajania informacji zależy nie tylko od schematów poznawczych (np. schematów postrzegania koloru, słyszenia dźwięku, dotyku i ruchu, czasu i przestrzeni), lecz także od tzw. schematów emocjonalnych, związanych z różnymi typami i cechami osobowości, z upodobaniami i uprzedzeniami. Parry jest zdania, że przedmioty i wydarzenia są doświadczane za pośrednictwem schematów i że ludzie o krańcowo różnych schematach przyswajają i interpretują informacje odmiennie. Takie ujęcie zagadnień informacji znajduje odzwierciedlenie także w języku, a tym samym w terminologii. Wobec tego w słowniku informacji naukowej powinny znaleźć się również takie terminy jak np. dialog, identyfikacja, komunikacja masowa, komunikacja pośrednia, komunikacja wewnątrzgrupowa, masowe środki przekazu, osobowość, partner, percepcja, proces intelektualny, przekaz, recepcja, status społeczny, stres środowiskowy, typologia wypowiedzi, wypowiedź.

Ostatnio oberwuje się ogromny rozwój literatury dotyczącej problemów komunikowania się ludzi w nauce, problemów informacji naukowej w odmiennym, niebibliotecznym, ujęciu¹⁴.

Małgorzata Leczycka

Wörterbuch der Wissenschaftswissenschaft. Russisch-Deutsch-Englisch. Gesamtrtd.
Heinz Engelbert. Berlin: Verlag Die Wirtschaft 1979, 376 s.

Jako autorzy recenzowanej książki figurują na karcie tytułowej Heinz Engelbert (Berlin) oraz Aleksander Gawinski, Walerij Klimeniuk i Walerij Tereszczenko (Kijów), zaś jako redaktorzy: Gennadij Dobrow (Kijów) i Heinz Engelbert. Dzieło to jest więc owocem wspólnej pracy naukowców ZSRR i NRD.

Orientację w układzie słownika utrudnia brak spisu treści. Składają się na nią: Przedmowa w języku niemieckim, rosyjskim i angielskim, Wskazówki dla użytkowników wraz z wykazem skrótów w tychże językach, Zręb zasadniczy ułożony według rosyjskiego alfabetu haseł, Dwa indeksy alfabetyczne: niemiecki i angielski. Brak erraty.

Źródłem doboru haseł były publikacje radzieckie, anglo-amerykańskie i niemieckie. Wykorzystano istniejące słowniki specjalistyczne z zakresu naukoznawstwa, którego definicja nie jest jeszcze ostatecznie ustalona. Oparto się głównie na publikacjach radzieckich oraz przekładach z piśmiennictwa zachodniego na język rosyjski i na tłumaczeniach terminologii specjalnej z języka rosyjskiego na język niemiecki. Wykorzystano też dziedziny pokrewne naukoznawstwu. Za podstawę obrano przyjęte przez UNESCO dyscypliny naukowe wchodzące w zakres pojęcia nauki jako zjawiska społecznego oraz jej problemy administracyjne. Są to: 1) teoria nauki (włączając w to filozoficzne podstawy nauki i teorię poznania), 2) historia nauki, 3) różne logiczne, heurystyczne, matematyczne i cybernetyczne metody badawcze realizowane także za pomocą komputerów, 4) kierowanie badaniami naukowymi, ich planowanie i prognozowanie, 5) ekonomika nauk, 6) informatyka (rozumiana jako teoria informacji naukowej) badająca naukę w aspekcie informacyjnym, 7) socjologia nauki i psychologia twórczości. Metody matematyczne i problemy przetwarzania danych w elektronicznych maszynach cyfrowych uwzględniono jedynie wybiórczo (Przedmowa, s. 1).

Za podstawowy język — jak już powiedziano — przyjęto język rosyjski, a jego niemieckie i angielskie odpowiedniki haseł opatrywano niekiedy gwiazdką na znak,

¹⁴ Zob. np. K.D. Berlo: *The process of communication*. New York 1973. — Lin Nan: *The study of human communication*. Indianapolis 1973. — J. Lalewicz: *Komunikacja językowa i literatura*. Wrocław 1975. — K. Wakar: *Przeszkody psychologiczne w komunikowaniu się ludzi*. „Zag. Naukozn.” 1977 nr 2 s. 227-236.

że są to przekłady niedokładne, przybliżone, np. otczot administracji — * management report. Przed niemieckim terminem występują skróty oznaczające m.in. heurystykę, informatykę, prawo, cybernetykę, logikę, sterowanie i planowanie, matematykę, ekonomikę, prognostykę, analizę systemową, socjologię i teorię. Niekiedy podawano przy nich definicję tylko w języku niemieckim, innym znów razem ją opuszczano: zasady postępowania nie zostały w *Przedmowie* omówione. Po hasle rosyjskim następuje numer kolejny hasła w obrębie danej litery; stąd oznaczenie każdego hasła za pomocą odpowiedniej litery alfabetu rosyjskiego i numeru np. Abdukcija A 2.

Zasadniczą, decydującą wadą omawianego słownika naukoznawczego jest jego niekompletność hasłowa, która nie ma charakteru jakiegś świadomej selekcji, ale pochodzi z niewykorzystania — wbrew wspomnianemu w przedmowie oświadczeniu — podstawowych źródeł terminologicznych, które przytaczamy poniżej:

Tierminologiceskij słowar' po informatikie. Moskwa 1975. Na liczbę 4825 zawartych w nim łącznie hasel i odsyłaczy recenzowana książka nie ma około 1500 hasel takich jak np. kartoczka, katalogna; literatura, firmiennaja; rubrika, UDK.

F. Hetman: *Le langage de la prévision. Avec un vocabulaire francais-anglais-allemand*. Paris 1969. Nie wzięto z tej książki około 250 hasel jak np. intierpolacja; sprawnielna; futurizm; planirowanije, socyjalisticeskoje.

Ja. A. Ponomariow: *Psichologija tworcztwa*. Moskwa 1976. Brakuje z niej kilkunastu hasel jak np. psichologija tworcztwa (!); podchod, abstraktno-analitieskij; modeli intuiwnych rierzenij; stratiegija issledowania.

Bulletin Signalétique. Sciences de l'information/documentation. 1979 vol. 40 nr 10. Porównanie z tym jednym numerem daje około 100 dodatkowych hasel jak np. indieks, piermutacjonnyj; archiwistika; obrazowanije nieprierywnoje; bibliotieka, uniwersitietskaja.

Naukowiedienije. Nowaja inostrannaja literatura po obszczestwiennym naukam. Bibliograficeskij ukazatiel' 1980 nr 6. Publikacja ta ukazuje się od 1947 r., można więc było wykorzystać jej schemat klasyfikacyjny w postaci spisu treści. Porównanie z nim dało około 40 nowych hasel jak np. akademiija nauk; doktorantura; migracija naucznych kadrow; priemija, nobielewskaja.

Osobnym zagadnieniem jest sprawa włączenia do tego rodzaju słownika terminologii naukoznawczej nazw poszczególnych dyscyplin naukowych.

Inny zarzut dotyczy terminologii naukoznawczej. Tytuł książki *Dictionary of science policy studies*, sugeruje węższy zakres znaczeniowy niż oczekiwane sformułowanie „Dictionary of the science of science”, co byłoby tytułem właściwszym. Definicja informatyki jako teorii informacji naukowej skłania do podania innego znaczenia tego terminu używanego w Polsce: „zespół dyscyplin naukowych i technicznych zajmujących się przetwarzaniem danych, zwłaszcza przy użyciu środków automatycznych”. (*Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Wrocław 1979 s. 54). „Riedaktor otwietstwiennyj” to nie „chief editor” lecz „editor-in-chief”; toż odpowiednio w indeksie na s. 337. Być może, warto było podać też wersję amerykańską „general editor”.

Jeżeli chodzi o odsyłacze, to jest ich stanowczo za mało, ale i w nich są błędy, np. odsyłacz C 243 „słownik” → „słowar” jest nieudany, ponieważ „słownik” w języku rosyjskim (w odróżnieniu od języka ukraińskiego, który miał tu prawdopodobnie wpływ) nie oznacza „słownika”, lecz wykaz hasel w nim zawartych. Hasło dotyczące „słownika” C 234 nie powinno ograniczyć się do angielskiego „glossary”, ale podać też: „dictionary”, „vocabulary”, „lexicon” (zob. *Tierminologiceskij słowar' po informatikie*, poz. 1779).

Pomimo tych błędów w omawianej publikacji cieszy okazja do podkreślenia starannej szaty graficznej i oprawy oraz poręcznego formatu, a także niemal bezbłędnego składu drukarskiego.

Podsumowując: brak ok. 2000 haseł — wśród których są podstawowe terminy naukoznawcze — na 7000 haseł głównych zamieszczonych w recenzowanym *Słowniku* skłania do refleksji, że omawiany produkt współpracy dwóch krajów socjalistycznych wymaga ponownego wydania w wersji bądź poszerzonej, bądź też w wersji opartej na wyraźnie zdefiniowanych zasadach selekcji. W obecnej jego postaci może i powinien służyć jako materiał cząstkowy, pomocniczy w bibliotekach naukowych w pierwszej kolejności a także w bibliotekach prywatnych. Sam fakt ukazania się słownika naukoznawczego powinien stać się bodźcem do pomnożenia tego rodzaju prac na gruncie polskim.

Serafin Korczak-Michalewski

KSIEGOZNAWSTWO

Nikołaj Michajłowicz Sikorski: Kniga. Citatel'. Biblioteka. Sbornik knigo-vedčeskich rabot. Moskwa: Kniga 1979, 279, s. Trudy Otečestvennych Knigovedov.

Doktor nauk filologicznych prof. Nikołaj Michajłowicz Sikorski jest wybitnym teoretykiem księgoznawstwa, autorytetem w dziedzinie edytorstwa, historykiem drukarstwa. Obecnie jest dyrektorem Biblioteki Państwowej im. Lenina w Moskwie, ponadto pełni funkcję redaktora naczelnego *Knigi*.

Prezentowany tom zawiera 16 rozpraw napisanych na przestrzeni lat 1965-1977. Składa się z trzech części zawierających artykuły dotyczące bardziej szczegółowych zagadnień.

Część pierwsza *Ogólne problemy księgoznawstwa* składa się z sześciu artykułów. Należy do nich m.in. *60 lat książki radzieckiej*. Jest to przegląd rozwoju książki radzieckiej w minionym 60-leciu; ukazuje etapy rozwoju ruchu wydawniczego, charakteryzuje najważniejsze akty prawne normujące system książki w ZSRR, najwięcej uwagi poświęca roli książki w postępie naukowo-technicznym. O rozmiarach ruchu wydawniczego świadczą przytoczone liczby: w l. 1918-1975 ukazało się w ZSRR ok. 2,8 mln książek w nakładzie 45 mlrd egz.; w 1976 r. 195 wydawnictw opublikowało 84 304 książki w nakładzie 1 744 515 tys. egz. w 60 językach narodów ZSRR i 49 w językach zagranicznych (s. 8). Przed 1917 r. w Rosji ukazało się 4% światowej produkcji wydawniczej, obecnie — jej piąta część (s. 7). Poza danymi statystycznymi autor omówił rolę książki radzieckiej w społeczeństwie oraz sposoby kształtowania się kultury czytelniczej.

W artykule *400 lat drukarstwa rosyjskiego* Sikorski omawia początki drukarstwa w Rosji i porewolucyjne przemiany w społecznej funkcji książki radzieckiej. Zwraca uwagę na starania wokół podniesienia poziomu wyposażenia technicznego i estetycznego książki. Wskazuje na problem propagandy książki wymagający gruntownego opracowania.

W następnym artykule *Książka i nauka o książce* autor przedstawia m.in. podejmowane w pierwszych latach władzy radzieckiej próby zdefiniowania księgoznawstwa, określenia jego przedmiotu i struktury pozwalających na wprowadzenie tej nauki do studiów uniwersyteckich. Ważnym problemem, który mieści się w księgoznawstwie, są sprawy związane z edytorstwem, ściślej z teorią i praktyką redagowania jako swego rodzaju samodzielnej dyscypliny. Autor stwierdza, że opracowano metodologiczne podstawy edytorstwa, określono kompleks spraw ideowo-twórczych „ocena rękopisu”, zapoczątkowano prace nad problemem pracy redaktora nad kompozycją wewnętrzną dzieła, nad problemami redagowania róż-

nych rodzajów piśmiennictwa. Pozostało jednak w polu teorii i praktyki edytorstwa jeszcze sporo niejasności, sporo pytań, na które odpowiedź winno dać księgoznawstwo. Odnosi się to przede wszystkim do organizacji i metodyki pracy redaktora w wydawnictwie.

Sikorski wspólnie z A. I. Barsukiem opracował *Radzieckie księgoznawstwo na obecnym etapie i jego aktualne problemy*. Autorzy podjęli wciąż aktualne i dyskutowane problemy księgoznawstwa. Osiągnięciem współczesnego księgoznawstwa jest uściślenie niektórych fundamentalnych kategorii teoretycznych. Należą do nich: obiekt badań, kompleksowy charakter dyscypliny, wielość metod. Księgoznawstwo w takim ujęciu jest kompleksową nauką o książce i praktyce księgoznawczej. Obejmuje grupę pokrewnych dyscyplin naukowych, uogólniających historyczne i współczesne doświadczenia różnych dziedzin praktycznego księgoznawstwa. Dyscypliny te to: historia, teoria, metodyka i problemy organizacji edytorstwa, księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa, bibliografii. Wszystkie one umożliwiają badanie i funkcjonowanie książki w społeczeństwie. Łączy je wspólny przedmiot, jakim jest książka i funkcjonalna metoda pozwalająca określić rolę książki z punktu widzenia faktycznego czy potencjalnego czytelnika. Metodologiczną podstawą radzieckiego księgoznawstwa jest marksistowsko-leninowska teoria o kulturze i druku.

Zadaniem radzieckiego księgoznawstwa jest kierowanie rozwojem praktyki księgoznawczej, zapewnienie jego stałego doskonalenia, wykazywanie na każdym etapie społecznego rozwoju warunków i środków służących najbardziej efektywnemu wypełnianiu przez książkę jej społecznej funkcji. Jest ona narzędziem ideologii i polityki, wychowania i nauczania, rozwoju naukowego oraz technicznego i kulturalnego.

Intensywnemu rozwojowi księgoznawstwa radzieckiego sprzyja czasopismo *Kniga* wydawane od 1959 r. przez Wszechzwiązkową Izbę Książki. Od 4 tomu jego redaktorem naczelnym jest Sikorski; jest on równocześnie autorem artykułu w omawianym zbiorze analizującego 12 roczników czasopisma.

Z kolei Sikorski wspólnie z E. L. Niemirowskim zajmują się księgoznawstwem i jego zadaniami w świetle aktualnych problemów radzieckiej praktyki księgoznawczej.

W ostatnich latach księgoznawcy intensywnie studiują socjologiczne, pedagogiczne i psychologiczne aspekty problemu czytelnictwa w życiu współczesnego społeczeństwa. Zwrócono również uwagę na sprawy wydawnicze i rozpowszechnianie książek. W końcowym efekcie ważne są rezultaty politycznej, ideowo-wychowawczej i oświatowej pracy w społeczeństwie. Zadania komunistycznego wychowania pracujących, podniesienia ich ogólnego i zawodowego poziomu wykształcenia, rozpowszechniania politycznych i naukowych wiadomości realizowane są za pomocą różnych środków informacji masowej. Żeby ujawnić optymalne drogi rozprzestrzeniania się informacji, niezbędne jest kompleksowe studiowanie różnych form i metod jej rejestracji, rozpatrując je z punktu widzenia potencjalnego użytkownika. Znaczy to, że i problem czytelnictwa jest szerszy od tradycyjnego kręgu pytań interesujących kompleksową naukę o książce. Socjologia czytelnictwa jest częścią ogólnej socjologii kultury. Księgoznawstwo z powodzeniem wykorzystuje wyniki badań pokrewnych dyscyplin naukowych, jednakże w żadnej mierze nie stara się w całości włączyć ich do swojej sfery wpływu. Księgoznawcy radzieccy, a wśród nich również Sikorski, określają księgoznawstwo jako naukę o książce i sprawach książki. Jakie dziedziny działalności człowieka wchodzi w skład wyżej wymienionego pojęcia? Aby odpowiedzieć na to pytanie a jednocześnie zbudować logicznie uzasadnioną strukturę kompleksowej nauki o książce, Sikorski przedstawia drogę określonej „informacji” do czytelnika. Pierwsze stadium — opracowanie — polega na politycznej, ideologicznej i zawodowej ocenie

rękopisu oraz naukowej i literackiej redakcji i na przygotowaniu go do druku. Stadium następne — rejestracja — to poligraficzne (lub inne) powielenie opracowanej informacji w dostatecznie dużej liczbie egzemplarzy. Dalej następuje rozpowszechnianie, którego zadaniem jest dostarczenie informacji w optymalnie krótkim czasie, właśnie do tego odbiorcy-czytelnika, który jej potrzebuje i który na nią czeka. Powszechnie wiadomo, że poligraficzne (w szczególności książkowe) metody i formy rejestracji nie służą jednemu pokoleniu. Przed ludzkością jawi się złożone zadanie przechowywywania książek, tworząc następny etap w schemacie drogi informacji do jej potencjalnego odbiorcy.

Działalności ludzkiej związanej z powstawaniem, przygotowaniem, rozpowszechnianiem, przechowywaniem i wyszukiwaniem książki odpowiadają: działalność wydawnicza, poligrafia, księgarstwo, bibliotekarstwo i bibliografia. Tym dziedzinom działalności odpowiadają dyscypliny księgoznawcze, z których każdą można rozpatrywać z punktu widzenia historycznego (historia), współczesnego (teoria i praktyka) i przyszłościowego (prognostyka). Tak przedstawia się wg Sikorskiego struktura zespołu nauk o książce (s. 93).

Inny krąg zainteresowań Sikorskiego, któremu poświęcona jest druga część książki to: *Teoria i praktyka redagowania* — dziedzina księgoznawstwa badająca twórcze i ściśle związane z nimi produkcyjne procesy wydawania książek. Autor podkreśla rolę redaktora w tematycznym planowaniu, doborze autorów, pracy z autorami, metodyce korekty, pracach nad poprawkami wydawniczymi, nad naukowo-informacyjnym aparatem książki. Zdaniem Sikorskiego, prace redakcyjne wyraźnie wyodrębniają się w osobny zespół zagadnień teoretycznych i praktycznych, bowiem różne typy wydań wywołują potrzebę pogłębionych, uogólnionych ustaleń.

Teoria i praktyka redagowania jako samodzielna dyscyplina naukowa jest wykładana w uniwersytetach i instytutach poligraficznych. Ciągłe jeszcze kształtuje się, wzbogaca informacjami, ustala pokrewne dyscypliny, uogólnia bogate doświadczenia praktyki. Pojawienie się zawodowego redaktora naukowego — w pełnym tego słowa znaczeniu — nastąpiło po 1917 r. Szybki rozwój wydawnictw, wzrost liczby wydawanych książek i czasopism, ogromny rozmach wydawniczy spowodowały konieczność szkolenia kadr nowych redaktorów.

Kształtowanie się teorii i praktyki redagowania szło w trzech kierunkach:

- ukształtowanie językowo-stylistycznych aspektów pracy redaktora;
- uogólnienie doświadczeń redagowania;
- teoretyczne uzasadnienie procesu redakcyjnego na podstawie dyscyplin księgoznawczych oraz dziedzin pokrewnych: logiki, statystyki, psychologii, pedagogiki, teorii informacji (s. 142).

Autor rozpatruje każdy z aspektów, podkreślając wagę językowo-stylistycznej pracy redaktora. Aktywne poznanie języka rosyjskiego, problemy praktycznej stylistyki wystąpiły w latach 30-tych. Prace te są związane z wcześniejszą działalnością K. I. Bylińskiego, który sformułował podstawy literackiego redagowania i zwrócił uwagę na konieczność związku między stylem a rodzajem literackim (s. 143).

W tych artykułach, które Sikorski poświęca sprawom edytorskim i redakcyjnym, na uwagę zasługują rozważania nt. znaczenia doświadczeń redakcyjnych Lenina dla teorii i praktyki księgoznawstwa. Autor przedstawia działalność redakcyjną wybitnych pisarzy rosyjskich Kryłowa, Puszkina, Niekrasowa, Czernyszewskiego, Gorkiego i innych. Redagowanie rękopisu jest zawsze procesem twórczym, jego zadaniem jest m.in. wskazać autorowi, jak ulepszyć tekst; przy tym nierazadko ujawnia się indywidualność redaktora, jego poglądy i smak. Na teorię i praktykę redagowania składają się 3 działy:

- podstawy redagowania,

- redagowanie ogólnie,
- redagowanie różnych rodzajów literatury (s. 149).

Sam proces redagowania rękopisów o charakterze prac teoretycznych jest zdaniem Sikorskiego niedostatecznie opracowany. Winny być opracowane jasne kryteria oceny języka. Ukazują się jeszcze książki naukowe i popularnonaukowe bez indeksów, bibliografii i innych elementów aparatury naukowej i dlatego niektóre z nich nie spełniają funkcji informacyjnych.

Trzecia grupa zagadnień przedstawiona przez Sikorskiego to *Biblioteka. Czytelnik*; obejmuje ona siedem artykułów. Wśród nich znajdujemy artykuły jubileuszowe z okazji 50-lecia przekształcenia Biblioteki Publicznej Rumiancewa w Bibliotekę Państwową im. Lenina, 40-lecia ukazywania się czasopisma. W *mirie knig*.

Na szczególną uwagę zasługuje artykuł *Radzieckie bibliotekoznawstwo. Podstawy rozwoju. Niektóre zadania*. Głównie dążenie radzieckiego bibliotekoznawstwa to podniesienie poziomu teoretycznych prac badawczych i doskonalenie organizacji pracy bibliotecznej. Dyskusja na temat przedmiotu, roli i głównych zadań bibliotekoznawstwa znalazła miejsce na łamach czasopism księgoznawczych. Zdaniem Sikorskiego aktywizowała myśl twórczą, zwróciła uwagę na metodologiczne problemy bibliotekoznawstwa.

Coraz wyraźniej rysuje się społeczna sytuacja bibliotekoznawstwa. W odróżnieniu od krajów kapitalistycznych, gdzie dotychczas trwają debaty nt. tego, czy bibliotekoznawstwo jest samodzielną dyscypliną naukową, w radzieckiej klasyfikacji nauk bibliotekoznawstwo znajduje bardziej lub mniej określone miejsce. Coraz wyraźniej określa się system współzależności bibliotekoznawstwa z pokrewnymi i nawet oddalonymi dziedzinami nauki. Nierozzerwalnie połączone jest bibliotekoznawstwo z księgoznawstwem i teorią bibliografii. Pojawiają się nowe punkty widzenia i poglądy na różne aspekty pracy bibliotecznej i bibliograficznej, na istotę i treść księgoznawstwa jako nauki kompleksowej.

Niepodważalna została teza o trwałym związku i organicznej więzi tych dyscyplin. Czasami trudno jest powiedzieć, czy właściwiej jest zaliczyć ten lub inny problem naukowy lub pracę do bibliotekoznawstwa, księgoznawstwa czy teorii bibliografii. Zrozumiałe są związki z pedagogiką, psychologią, socjologią, co stwarza warunki dla wzajemnego wzbogacenia dyscypliny nie tylko konkretnymi danymi z różnych dziedzin nauki, lecz również metodami badań.

Bardziej złożone są związki bibliotekoznawstwa z informacją naukową powstałą w wyniku postępu naukowo-technicznego i szybkiego rozwoju komunikacji naukowej. Dwadzieścia lat temu toczyły się ostre dyskusje; próbowano całe dziedziny bibliotekoznawstwa włączyć do informacji naukowej. Praktyka pokazała niewłaściwość takiego postępowania, niemożliwość przekazywania tradycyjnych funkcji biblioteki poprzez informację naukową (s. 185).

Dzisiaj w najbardziej znaczących pracach radzieckich znajduje się bardziej realistyczne, naukowe podejście do rozwiązywania problemu współzależności bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Uznaje ona bibliotekoznawstwo za samodzielną, równoległą naukę. Bibliotekoznawcy widzą konieczność współpracy tych dyscyplin. Taka tendencja ma charakter perspektywiczny i odpowiada zadaniom w dziedzinie naukowej komunikacji.

Jolanta M. Fontner

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Na początku 1980 roku ukazał się — opracowany w Zakładzie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego — wybór tekstów do nauki przedmiotu „Podstawy Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej”. Skrypt ten przeznaczony był dla I roku studiów bibliotekoznawczych o tzw. profilu matematycznym. Kilka miesięcy później analogiczny podręcznik otrzymali słuchacze studiów o profilu humanistycznym, a wydawcą stał się Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu im. B. Bieruta we Wrocławiu [1]. O ile zawartość podręcznika krakowskiego zdominowana została przez informacyjną przede wszystkim funkcję instytucji gromadzących, przetwarzających i rozpowszechniających wszelkiego rodzaju dokumenty, co z kolei spowodowało zainteresowanie zagadnieniami teorii procesu komunikacji, semiotyki, badań systemowych, systemów informacyjnych itp., o tyle skrypt wrocławski reprezentuje bardziej klasyczny, tradycyjny typ bibliotekoznawstwa. W rozdziale pierwszym omówiono podstawowe problemy i kierunki rozwoju systemu bibliotecznego w Polsce. Przedstawiono funkcje współczesnej biblioteki i jej rolę w krajowym systemie informacji. Zagadnienia międzynarodowej współpracy bibliotek: m. in. ISBD(M), Uniwersalna Rejestracja Bibliograficzna, bibliotekoznawstwo porównawcze — to treść rozdziału drugiego. Kolejny rozdział poświęcony jest problemom mechanizacji i automatyzacji bibliotek — przedstawiono m. in. próby mechanizacji i automatyzacji poszczególnych procesów bibliotecznych (magazynowanie, rejestracja, kontrola wypożyczeń) oraz niektóre międzynarodowe aspekty automatyzacji bibliotek.

W dalszej części podręcznika omówiono organizację pracy w bibliotece, a także scharakteryzowano rolę działań ludzi związanych z bibliotekarstwem i problem ich właściwego przygotowania fachowego. W zakończeniu prezentowanego skryptu przedstawiony został wkład bibliotekarstwa polskiego w międzynarodowy ruch bibliotekarski.

W wyniku uchwały II Kongresu Nauki polskiej powstał plan Problemu węzłowego: Polska kultura narodowa, jej tendencje rozwojowe i percepcja. W ramach tego Problemu podjęto w 1977 r. nowy temat pod nazwą „System bibliotek publicznych w nowym podziale administracyjnym”. Praca Jadwigi Kołodziejkiej [2] stanowi próbę charakterystyki sytuacji w sieci bibliotek publicznych po zmianach administracyjnych dokonanych w 1975 r. Powstały wówczas 32 nowe wojewódzkie biblioteki publiczne i obecnie ich liczba wynosi 49. Podstawą badań przeprowadzonych w tych bibliotekach w l. 1977-1978 był kwestionariusz składający się z trzech części: 1) charakterystyka otoczenia społeczno-gospodarczego i kulturalnego poszczególnych bibliotek, 2) organizacja biblioteki wojewódzkiej, 3) problemy współpracy bibliotek publicznych z bibliotekami innych sieci. We wstępnej części opracowania autorka scharakteryzowała strukturę sieci bibliotek publicznych w l. 1945-1975: przedstawiona została działalność bibliotek powiatowych, gminnych i gromadzkich oraz ówczesny model sieci bibliotek na terenie województwa. Druga część prezentuje stan obecny bibliotek publicznych po reformie administracyjnej, wg zagadnień zawartych w kwestionariuszu.

„Biblioteka naukowa” jest jednym z wielu pojęć z dziedziny bibliotekarstwa, którym brak ścisłej, jednoznacznej definicji, a wywołujących wiele kontrowersji wśród teoretyków (patrz np. artykuł J. A. Kosińskiego w *Rocznikach Bibliotecznych* 1980 R. 23 s. 67). Oczywiście spory terminologiczne nie zahamowały rozwoju bibliotek naukowych, których liczba, zadania i zakres działania w naszym kraju sukcesywnie wzrasta. Na podstawie uchwał Rady Ministrów status prawny biblioteki naukowej uzyskały 24 placówki. Ich funkcje, zadania i typy stanowią przedmiot opracowania Leona Łosia [3]. Po szkicowym omówieniu kształtowania się pojęcia biblioteki naukowej autor charakteryzuje wybrane biblioteki europejskie

(m.in. w Bułgarii, NRD, Rumunii, Francji, Danii, ZSRR, W. Brytanii) i pozaeuropejskie (Indie, Stany Zjednoczone, Japonia). Nie jest to — co podkreśla sam autor — przegląd głównych bibliotek naukowych świata, a tylko próba przedstawienia doświadczeń niektórych krajów i zaprezentowania roli, jaką biblioteki te spełniają w rozwoju kultury i nauki danego narodu. Kolejny rozdział monografii poświęcony jest obecnej sytuacji polskich bibliotek naukowych. Charakterystyka poszczególnych bibliotek zawiera krótki rys historyczny, omawia podstawowe, dotyczące danej placówki akty prawne, prezentuje aktualną działalność instytucji. Autor, przedstawiając historyczny rozwój danej biblioteki, starał się zarazem uogólnić zmieniającą się z biegiem lat społeczną funkcję biblioteki naukowej i jej znaczenie dla narodowej nauki i kultury.

W 1974 roku, jako kolejna pozycja serii *Książki o Książce*, ukazał się tom zatytułowany *Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Kontynuację i uzupełnienie tej inicjatywy stanowią wydane obecnie *Portrety bibliotekarzy polskich* [4], prezentujące życie i działalność 23 bibliotekarzy współczesnych (wielu z nich działało już w okresie międzywojennym). Biografie zawierają wiele szczegółów i elementów osobistych, co nadaje im piętno indywidualności i pewnej intymności, a co spowodowane zostało faktem, iż autorami tych biogramów są ludzie bliscy, przyjaciele, współpracownicy prezentowanych postaci. W plejadzie zasłużonych dla polskiego bibliotekarstwa znaleźli się bibliotekarze bibliotek naukowych i powszechnych, organizatorzy działalności bibliotecznej, działacze kultury i oświaty. Wśród nich znaleźli się m.in.: Ludwik Bernacki, Waław Borowy, Mieczysław Rulikowski, Marta Burbianka, Józef Janiczek, Henryk Kołodziejcki i Konstanty Krzeczkowski.

Bibliograf, bibliotekarz, krytyk literacki, teoretyk i historyk teatru, działacz społeczny, jeden z największych ludzi „polskiej książki” — wszystkie te określenia odnoszą się do autora *Bibliografii polskiej*, Karola Jerzego Teofila Estreichera. Jego życie i bogata działalność stały się przedmiotem pracy Józefa Korpały [5]. Po krótkim wstępie szkicującym historię rodziny Estreicherów w Polsce autor monografii przedstawia lata szkolne i studenckie przyszłego ojca polskiej bibliografii, jego aktywny udział w wydarzeniach rewolucyjnych 1846 roku, pierwsze próby literackie w dziedzinie historii literatury i teatru. Z historyczną dokładnością przedstawione zostały również kolejne ważne wydarzenia w życiu Karola Estreichera (st.) — praca na stanowisku dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej, aktywny udział w procesie tworzenia Akademii Umiejętności. Fakty te nie przerywały jednak pracy nad monumentalnym dziełem, dziełem życia K. Estreichera — *Bibliografią polską*. Wiele miejsca poświęca autor prezentowanej publikacji charakterystyce tego dzieła, omawiając jego znaczenie, zawartość i poszczególne części, a przede wszystkim wyjątkowe miejsce w całym piśmiennictwie polskim.

W maju 1978 r. odbyła się w Bydgoszczy konferencja poświęcona omówieniu wyników badań nt. „Porozumienia regionalne w zakresie informacji naukowej na tle potrzeb regionu”. Główną metodą przeprowadzonych badań był kwestionariusz, a objęto nimi następujące ośrodki: Wrocław, Szczecin, Poznań, Kraków, Pomorze-Kujawy i Warszawę. Materiały z tej Konferencji ukazały się nakładem WSP w Bydgoszczy [6]. Uczestnicy omówili rodzaje usług informacyjnych, systemy współpracy placówek informacyjnych, ocenę tych systemów w oczach użytkowników. Zdzisław Szpakowski scharakteryzował współpracę rozmaitych placówek informacji na terenie Pomorza i Kujaw. Podobne opracowanie, ale na przykładzie woj. szczecińskiego, przedstawiają Teresa Jasińska i Sylwia Wróblewska. Współpracę bibliotek i ośrodków informacji w zakresie obsługi informacyjnej użytkowników w regionie wrocławskim omawia Halina Pabiszowa, zaś wielkopolskie realia tegoż zagadnienia prezentują w oddzielnych artykułach Czesław Burdziński i Halina Garnińska. Integrację instytucji kulturalnych na terenie Bydgoszczy opi-

suje Henryk Dubowik. Zawartość wydawnictwa uzupełnia protokół dyskusji przeprowadzonej na omawianej konferencji.

Ukazał się kolejny tom *Studiów o książce* [7]. Wśród szeregu interesujących materiałów na uwagę zasługuje m.in. artykuł Jerzego W. Zawiszy na temat schematu komunikacji bibliologicznej. W zaproponowanym przez autora schemacie środkiem przekazu jest książka traktowana w aspekcie księgoznawczym. Schemat ten umożliwia kompleksowe spojrzenie na całość procesu komunikacji oraz zapobiega wysuwaniu na plan pierwszy jednego tylko z elementów tego procesu, np. biblioteki w koncepcjach „bibliotekoznawców”. Rozwój i stan obecny bibliografii bibliologicznych i bibliotekoznawczych są przedmiotem artykułu Anny Żbikowskiej-Migoń. Po krótkim przedstawieniu drogi wiodącej do usamodzielnienia się bibliografii bibliologicznych i bibliotekoznawczych autorka charakteryzuje poszczególne ich rodzaje: retrospektywne bibliografie bibliologiczne, bieżące bibliografie księgo- i bibliotekoznawcze, międzynarodowe bibliografie analityczne i in. Do artykułu dołączony został wykaz wybranych bibliografii. Ponadto w przedstawianym tomie m.in.: polityka wydawnicza książki naukowej w zaborze austriackim w latach 1815-1860 w opracowaniu Anny Majkowskiej-Aleksiewicz; dzieje bibliotek wiejskich i czytelnictwa na Wileńszczyźnie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej pióra Franciszka Sielickiego; kształtowanie się funkcjonalności polskiej książki technicznej z lat 1450-1750 w rozprawie Teodora Zbierskiego; artykuł Zofii Gacy-Dąbrowskiej stanowiący przyczynek do współczesnych sporów na temat miejsca bibliotekoznawstwa w systemie nauk.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. *Bibliotekarstwo. Materiały pomocnicze do nauki przedmiotu*. Wrocław: Uniwersytet im. B. Bieruta 1980, 431 s.
2. Jadwiga Kołodziejska: *Biblioteki publiczne po reformie administracyjnej kraju*. Warszawa: Biblioteka Narodowa 1980, 144 s.
3. Leon Łoś: *Biblioteki naukowe*. Wrocław: Ossolineum 1980, 179 s. Książki o Książce.
4. *Portrety bibliotekarzy polskich*. Wrocław: Ossolineum 1980, 303 s. Książki o Książce.
5. Józef Korpała: *Karol Estreicher (st.) — twórca „Bibliografii polskiej”*. Wrocław: Ossolineum 1980, 281 s. Książki o Książce.
6. *Porozumienia regionalne w zakresie informacji naukowej na tle potrzeb regionu*. Materiały z konferencji pod red. Krystyny Wyczańskiej. Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna 1980, 125 s.
7. *Studia o książce*. T. 10. Wrocław: Ossolineum 1980, 272 s.

Jerzy Hławiczka

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI OKRĘGÓW
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
za rok 1979

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich na koniec 1979 r. liczyło 13 587 członków skupionych w 49 okręgach.

W roku sprawozdawczym liczba członków zmniejszyła się o 229 osób. Liczbę członków niższą od stanu na koniec roku 1978 wykazało 15 okręgów. Spadek ten tłumaczy się głównie dużą fluktuacją kadr bibliotecznych oraz przeprowadzoną w wielu okręgach weryfikacją kartotek członkowskich.

Okręgi podejmowały jednocześnie szeroką akcję werbowania nowych członków, nawiązując kontakty z władzami szkolnymi, ze związkami zawodowymi dla uaktywnienia tych środowisk. Dzięki temu do Stowarzyszenia zapisało się ponad 550 nowych członków. Znaczący wzrost 40-45% szeregów Stowarzyszenia zanotowano w Krakowie, Bydgoszczy, Białej Podlaskiej, Radomiu, Lesznie, Koninie i Ciechanowie.

Zgodnie z ustaleniami statutu odbyły się w wielu okręgach zjazdy sprawozdawczo-wyborcze.

Działalność merytoryczna okręgów na ogół koncentrowała się na:

- integracji środowiska bibliotekarskiego,
- podnoszeniu kwalifikacji i poziomu zawodowego bibliotekarzy,
- popularyzacji książki i bibliotek,
- aktywnym angażowaniu członków w imprezy z okazji 35-lecia PRL oraz Międzynarodowego Roku Dziecka, jak też w coroczne ogólne akcje czytelnicze,
- udziale Stowarzyszenia w akcjach kulturalno-oświatowych regionu.

Działalność tę prowadziły okręgi głównie poprzez swoje sekcje i komisje problemowe, których liczba oraz kierunki zainteresowań i pracy zależały od specyfiki i potrzeb danego terenu. Głównymi, utrwalonymi wieloletnią tradycją formami działania były sesje, sympozja problemowe, imprezy o charakterze literackim, zebrania odczytowo-dyskusyjne, seminaria oraz wycieczki szkoleniowe.

W roku sprawozdawczym okręgi zorganizowały ok. 15 sesji i seminariów problemowych, a ponadto w każdym okręgu odbyły się co najmniej 3-4 prelekcje. Znaczący był także wkład Stowarzyszenia w różne imprezy kulturalne i literackie regionu.

Bogaty program realizowały okręgi z okazji 35-lecia PRL oraz Międzynarodowego Roku Dziecka, wykorzystując specyficzne dla naszej organizacji formy pracy, rozszerzając zainteresowania i wiedzę bibliotekarzy w zakresie tej aktualnej problematyki oraz prezentując w związku z wymienionymi obchodami działalność bibliotekarstwa polskiego. Dla uczczenia 35-lecia PRL odbyły się w okręgach sesje i konferencje o różnorodnej tematyce np. „Książka i biblioteka w środowisku” (Legnica oraz inne województwa Dolnego Śląska), a także poświęcone twórczości literackiej w latach 1944-1979 (Lublin). Okręgi były współorganizatorami różnych odbywających się z tej okazji konkursów (Giełda pomysłów dla upowszechnienia najciekawszych form pracy z czytelnikiem w związku z jubileuszem PRL i MRD

— Ostrołęka), turniejów („Osiągnięcia Ziemi Radomskiej w 35-leciu PRL”, „Polska dziś i jutro” — Ciechanów), wielu różnorodnych wystaw, wieczorów poetyckich („Polska, nasza ojczyzna” — Częstochowa). Obchody 35-lecia PRL były też okazją do refleksji nad bibliotekarstwem tego okresu, np. referat kol. Ewy Pawlikowskiej „Odbudowa księgozbiorów” (Łódź), konferencje „30-lecie miejskich bibliotek publicznych: (Olsztyn), „30-lecie bibliotek publicznych” (Ostrołęka), „35-lecie bibliotek na Białostocczyźnie”, „Zbiory biblioteczne własnością społeczną” (Białystok).

W roku 1979, w Międzynarodowym Roku Dziecka, okręgi szeroko przedstawiły środowisku bibliotekarskiemu problematykę piśmiennictwa dla dzieci oraz bibliotekarstwa dziecięcego w placówkach publicznych i szkolnych. W każdym prawie okręgu odbyły się różnorodne imprezy często przygotowane we współpracy z bibliotekami. Wiele z nich stanowi poważny dorobek naukowy naszego środowiska. Szczególnie starannie zostały przygotowane sesje i konferencje, które odbyły się pod hasłami: „W kręgu literatury dziecięcej” (H. Skrobiszewska i M. Kieler, Bydgoszcz); „Literatura dla dzieci i jej miejsce i rola w kulturze narodowej” (K. Kuliczowska i S. Frycie, Elbląg); „Wychowawcze funkcje bibliotek dla dzieci” (Jelenia Góra); „Krytyka literatury dla dzieci” (z udziałem S. Wortman, M. Gutry, M. Podsiadło oraz N. Miedwiediewej z ZSSR Kielce); „O szczęście dziecka” (B. Białkowska, Konin); „Dziecko — Rodzina — Książka” (Z. Szulc, J. Andrzejewska, J. Szocki, Legnica); „Literatura i wychowanie” (Leszno); „Pisarze dzieciom w ramach Ciechanowskich Dni Literatury” (Ciechanów); „Dziecko i literatura” (K. Kuliczowska, I. Kaniowska-Lewańska, S. Frycie, Ciechanów, Siedlice); „Biblioteka najmłodszym czytelnikom” (J. Andrzejewska, P. Choryński, Z. Sierykow, Wrocław); „Biblioteki i literatura dla dzieci i młodzieży” (M. Gutry, H. Skrobiszewska, R. Waksmund, Zielona Góra).

Okręgi były też współorganizatorami całego szeregu konkursów dla dzieci jak np. „Przyjaciele naszego dzieciństwa”, „Janusz Korczak i książki” (Płock), „Książka w życiu dziecka” (Suwałki; W wyniku tego konkursu zebrano wiele baśni i legend Suwalszczyzny) oraz wystaw, m.in. ekspozycji ekslibrisów nt. „Dziecko w ekslibrisie polskim” z kolekcji B. i Cz. Erberów (Kielce), I Biennale Wydawców Książek dla Dzieci (Łomża). Sprawozdania okręgów wymieniają też wiele prelekcji i odczytów, które cieszyły się dużym zainteresowaniem pracowników bibliotek publicznych i szkolnych.

W programy obchodów Międzynarodowego Roku Dziecka okręgi włożyły wiele inwencji, dając interesujące imprezy zarówno dla środowiska bibliotekarskiego, jak też młodych czytelników.

Poza tymi kierunkowymi tematami, wokół których przede wszystkim skupiała się działalność problemowa okręgów w 1979 r., podejmowano również problematykę zawodową na sesjach oraz zebraniach dyskusyjno-referatowych, w wielu przypadkach we współpracy z innymi organizacjami, zwłaszcza z bibliotekami. Podjęmowane tematy dotyczyły najczęściej problemów teoretycznych i praktycznych bibliotekarstwa, zagadnień informacji naukowej, bibliotekarstwa współczesnego, czytelnictwa, spraw wydawniczych oraz historii książki i bibliotek. Licznie reprezentowane były też tematy społeczno-kulturalne, literackie i regionalne. A oto przykłady tematyki poszczególnych zebrań i spotkań:

Bibliotekarstwo: funkcje nowoczesnej biblioteki wyższej szkoły technicznej (Wrocław), biblioteki specjalne w systemie informacji naukowej (Kraków), miejsce bibliotek szkolnych w systemie 10-letniej szkoły średniej (Legnica), kierunki rozwoju bibliotek ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek na wsi (Łomża), model biblioteki w zreformowanej szkole średniej (Olsztyn), biblioteka w zakładzie pracy (Leszno), biblioteki szpitalne — stan i potrzeby (Wrocław), biblioteki szkolne — program rozwoju (Koszalin), mikrofilmowanie zbiorów (Wrocław), rola *Poradnika*

Bibliotekarza w doskonaleniu zawodowym (Łódź, Olsztyn), formy współpracy bibliotek publicznych i szkolnych (Leszno, Legnica), pedagogika biblioteczna H. Rądzkiej (Łódź), meble i sprzęt biblioteczny (Olsztyn), bibliotekarz i księgarz w służbie książki i czytelnika (Warszawa), 40-lecie powołania studiów pracy społeczno-oświatowej Wolnej Wszechnicy Polskiej (Warszawa);

Informacja naukowa: stan i potrzeby rozwoju informacji naukowej (Częstochowa), problemy organizacyjne informacji w dziedzinie nauk historycznych (Poznań), informacja naukowa — konferencje szkoleniowe (Lublin, Siedlce), SINTO (Łódź, Kielce), potrzeby, organizacja i efekty informacji patentowej (Koszalin), metody doboru źródeł informacyjnych dla potrzeb bibliotek (Koszalin), systemy informacyjne na świecie (Łomża), służba informacyjno-biblioteczna (Toruń), aktualne kierunki prac naukowo-badawczych z zakresu informacji (Kraków);

Czytelnictwo: książka i czytelnictwo na wsi (Wrocław), znaczenie czytelnictwa powszechnego w kulturze (Olsztyn), społeczny obieg książki niebeletrystycznej (Słupsk), rola literatury rolniczej w rozwoju nowoczesnego rolnictwa (Jelenia Góra, Piotrków Trybunalski);

Historia książki i bibliotek: nowa postać książki (Lublin), książka polska na Warmii i Mazurach (Olsztyn), z dziejów Biblioteki Narodowej (Wrocław, Olsztyn). Słownik pracowników książki polskiej (Łódź), zbiory regionalne (Łódź).

Stowarzyszenie włączało się aktywnie w organizację okolicznościowych uroczystości niektórych bibliotek jak jubileusze lub nadawanie im imion (Rzeszów, Kielce, Wałbrzych, Siedlce);

Spotkania literackie (współudział) II spotkanie z literaturą radziecką (Rzeszów), Warszawska Jesień Poezji (Płock, Siedlce), regionalne dni literatury (Ostrołęka, Piła, Płock, Siedlce), liczne spotkania autorskie i imprezy literackie poświęcone poszczególnym pisarzom (Gałczyński, Piętaś, Śpiewak) oraz zebrania dyskusyjne dotyczące zagadnień literaturoznawczych;

Bibliotekarstwo na świecie: niektóre problemy działalności bibliotek publicznych i naukowych w Czechosłowacji i NRD (Częstochowa), bibliotekarstwo dziecięce w Anglii (Elbląg), automatyzacja i mechanizacja w bibliotekach na przykładzie biblioteki Parlamentu w Japonii (Elbląg), zagadnienie organizacji zarządzania w bibliotekach amerykańskich (Warszawa), biblioteki naukowe w Austrii (Lublin). W Krakowie zorganizowano 3 odczyty gości zagranicznych poświęcone bibliotekom w Jenie, Berlinie i Torontó; w Lublinie odbyło się spotkanie z działaczem polonijnym (prof. Frank Mocha) który przedstawił problemy organizacji szkolnictwa wyższego w St. Zjedn. i miejsce w nim studiów polskich i polsko-amerykańskich.

Pierwszoplanowym zadaniem w działalności okręgów jest akcja szkoleniowa, przez którą realizuje się statutowe zadania naszej organizacji w zakresie doskonalenia zawodowego członków.

Wiele kursów i seminariów prowadzonych jest w ścisłej współpracy z bibliotekami wojewódzkimi (np. Kielce, Rzeszów, Tarnobrzeg, Konin). Okręgi biorą żywy udział w pracach szkoleniowych ośrodków Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy, jak też studiów kulturalno-oświatowych i bibliotekarskich (Krosno, Rzeszów, Kielce).

Zorganizowane zostały kursy i seminaria dla pogłębienia znajomości problematyki z zakresu służby informacyjnej (Częstochowa, Kielce, Toruń), starych druków (Kraków), zbiorów specjalnych (Warszawa), opracowania wydawnictw ciągłych (Warszawa), UKD (Sieradz), bibliotek szkolnych (Wrocław).

Dużą popularnością cieszą się od lat wycieczki szkoleniowe organizowane wspólnie z bibliotekami i radami zakładowymi. W okresie sprawozdawczym zorganizowano w 24 okręgach ponad 36 wycieczek, w tym 5 zagranicznych. Głównym ich celem było zwiedzanie bibliotek, wystaw np. w krakowskim Muzeum Narod-

wym — Polaków portret własny, Międzynarodowych Targów Książki, muzeów biograficznych. Do programów wycieczek włączono zwiedzanie obiektów turystycznych oraz tradycyjne już uczestnictwo w spektaklach teatralnych. Gospodarzami niektórych wycieczek szkoleniowych były zarządy okręgów. W okresie sprawozdawczym 13 okręgów przyjęło 19 wycieczek. Dużym powodzeniem jako miejscowości docelowe cieszyły się Włocławek i Białystok. Opole i Wałbrzych gościli grupy bibliotekarzy z Czechosłowacji.

Niektóre okręgi podejmowały działalność publicystyczną i wydawniczą bądź w niej uczestniczyły, głównie we współpracy z wojewódzkimi bibliotekami publicznymi. Przygotowane zostały różnego rodzaju publikacje: zestawienia bibliograficzne dotyczące regionu (Częstochowa, Koszalin), katalogi czasopism i wydawnictw ciągłych znajdujących się w większych bibliotekach województwa (Częstochowa, Olsztyn, Zielona Góra), katalog wystawy pt. Z prac wydawniczych członków SBP (Łódź), informatory i foldery biblioteczne (Elbląg, Radom), artykuły do prasy lokalnej i lokalnych informatorów kulturalnych o działalności poszczególnych bibliotek i o pracy Stowarzyszenia (Koszalin, Leszno, Łomża, Radom, Słupsk, Włocławek), materiały z panelowego spotkania nt. kształcenia kadr (Elbląg). *Portrety bibliotekarzy polskich* w serii *Książki o Książce* (Warszawa), ekslibrisy i listowniki (Łomża), afisze (Nowy Sącz).

W roku sprawozdawczym okręgi zanotowały dalsze rozszerzenie i pogłębienie, w specjalnie powołanych sekcjach i zespołach, prac dotyczących dziejów Stowarzyszenia; gromadzi się też materiały do dziejów bibliotek (Łódź, Zielona Góra) oraz do życiorysów bibliotekarzy, a następnie wykorzystuje się je przy opracowywaniu biogramów w czasopismach i w *Słowniku pracowników książki polskiej* (Łódź). Zorganizowano wiele spotkań dla uczczenia pamięci szczególnie zasłużonych bibliotekarzy (Warszawa).

Wiele już lat działające Konwersatorium Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej jest dalej ważnym forum dyskusyjnym. W okresie sprawozdawczym odbyło się 6 spotkań, na których referaty wygłosił kol. kol.: M. Dembowska, J. Rudnicka, H. Sawoniak, A. Sitarska, E. Ścibor i T. Zarzębski.

Sekcje bibliotek szkolnych i pedagogicznych niektórych okręgów podjęły prace nad problemami bibliotek szkolnych w związku z przygotowaniem ich do realizacji potrzeb nauczycieli i uczniów w zreformowanej szkole średniej. Sekcja Okręgu Łódzkiego zebrała materiały na temat udziału bibliotek w rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień uczniów na terenie Łodzi. Badania te zostały częściowo wykorzystane w artykule drukowanym w *Poradniku Bibliotekarza*. Sekcja Okręgu Wrocławskiego opracowała wnioski dotyczące reformy bibliotek szkolnych oraz wyniki ankiety w sprawie współpracy bibliotek szkolnych z bibliotekami publicznymi. Zorganizowano szeroką dyskusję nad modelem biblioteki szkolnej (Poznań, Warszawa, Wrocław). We Wrocławiu wystąpiono do Kuratorium z propozycją uruchomienia produkcji sprzętu dla bibliotek szkolnych w warsztatach szkół zawodowych. Sekcja w Warszawie była organizatorką dwu wycieczek szkoleniowych.

Do tradycyjnych, niezmiernie ważnych zadań zarządów okręgów należy integrowanie środowiska bibliotekarskiego. Realizacji tego celu służą wszelkie formy wzajemnego poznawania warsztatów i działalności bibliotekarskiej: zwiedzanie bibliotek, np. pod hasłem „Poznajemy biblioteki Łodzi”, różne spotkania towarzysko-dyskusyjne — czwartki bibliotekarskie (Szczecin), rozmowy o książkach (Wrocław), spotkania pod jemiolą (Wrocław), rajd w Beskidach (Bielsko-Biała), uroczystość Dnia Bibliotekarza (Jelenia Góra, Olsztyn, Toruń, Wałbrzych).

Współpraca SBP z księgarzami, z którymi ściśle łączą nas problemy zawodowe, ma już wieloletnią tradycję. Od czasu podpisania umowy o współpracy między obu Stowarzyszeniami ożywiły się też kontakty w okręgach. Za przykład mogą służyć ośrodki w Gdańsku, Opolu i Warszawie. W Gdańsku podjęto wspólną

akcję szkoleniową dla młodych bibliotekarzy i księgarzy Trójmiasta, m.in. na temat twórczości pisarzy Wybrzeża. Złożyły się na nią prelekcje, spotkania z autorami, poznawanie własnych warsztatów pracy. W Opolu po ustaleniu zasad i form współpracy pierwszą wspólną imprezą było spotkanie organizatorów czytelnictwa na Opolszczyźnie w latach 1945-1950. W Warszawie organizatorami wspólnych zebrań były zespoły historyczne obu Stowarzyszeń.

Sprawy bytowe członków i ogółu bibliotekarzy leżały także w sferze zainteresowań ogniw wojewódzkich Stowarzyszenia. Były to głównie sprawy płac i odpowiedniego rozdziału przez komisje wojewódzkie kredytów przyznawanych na podwyżki.

Zarządy okręgów przedstawiały wnioski na odznaczenia i nagrody, brały udział w komisjach rekrutacyjnych na studia wyższe. W dalszym ciągu rozwijały akcję spotkań środowiskowych z okazji jubileuszy zasłużonych działaczy Stowarzyszenia, przechodzenia ich na emeryturę, traktując tę działalność zarazem jako formę pracy wychowawczej z młodzieżą bibliotekarską, której należy ukazywać wzory dróg zawodowej działalności społecznej obywatelskiej. W niektórych okręgach zarządy występowały do władz z interwencjami w sprawach mieszkaniowych (Leszno). Zarządy okręgów w Lublinie i Olsztynie zorganizowały konferencje dyrektorów miejscowych bibliotek w celu skoordynowania poczynań w zakresie merytorycznej działalności (służba informacyjna) oraz w sprawach poprawy warunków materialnych bibliotekarzy.

Pogłębia się również współpraca Stowarzyszenia z regionalnymi towarzystwami naukowymi (Białystok, Leszno).

Okręgi brały też udział w różnych akcjach społecznych, takich jak zbiórki pieniężne na rzecz rewaloryzacji zabytków Krakowa (Bielsko-Biała), zbiórka książek dla domów dziecka z okazji Międzynarodowego Roku Dziecka (Częstochowa, Wałbrzych), uczestniczyły w czynach społecznych i imprezach z okazji Centralnych Dożynek (Piotrków Trybunalski), w pracach na terenie budowy Biblioteki Narodowej (Warszawa).

W większości okręgów działają sekcje bibliotek publicznych, naukowych, szkolnych i fachowych. Powstałe w ostatnich latach sekcje bibliotek szpitalnych także rozwinęły efektywną pracę, pomagając bibliotekarzom, często nie posiadającym odpowiednich kwalifikacji, w ich pracy (Częstochowa, Koszalin, Poznań). Należy podkreślić, że w Poznaniu powołano Sekcję Bibliotek Medycznych i Szpitalnych, która zintegrowała działalność różnych bibliotek tego typu funkcjonujących na jednym terenie.

W okręgach działają ponadto różnego typu komórki szkoleniowe, np. koło prelegentów (Kielce), sekcja odczytowa (Łódź), komisja nowoczesnych technik (Łomża), zespoły historyczno-pamiętnikarskie (Łódź, Warszawa, Zielona Góra), Koło Młodych (Szczecin), Komisja Poradnictwa Zawodowego (Warszawa), Socjalno-Zawodowego (Wrocław), Komisja Udostępniania (Wrocław).

Jednym z poważnych zadań okręgów była aktywizacja kół. Liczba ich jest różna. Najwięcej kół działa we Wrocławiu (28), w Katowicach (17), w Warszawie (14), w Radomiu (13) oraz w Kielcach, Łomży i Poznaniu (po 12). Wiele kół uruchomiono w dużych miastach — grupują one pracowników poszczególnych większych bibliotek. Koła terenowe przeważnie włączały się w ogólnopolskie i ogólnowojewódzkie akcje propagandowe, organizowały omawianie nowości wydawniczych, spotkania autorskie.

Działalność niektórych okręgów była przedmiotem kontroli władz terenowych. Na ogół oceniły one pozytywnie integracyjne funkcje SBP w miejscowym środowisku bibliotekarskim, ożywienie merytorycznych przedsięwzięć, zalecając dalsze rozszerzanie zasięgu oddziaływania Stowarzyszenia. Wyrazem takiej oceny było uhonorowanie okręgu gdańskiego Medalem Prezydenta Miasta Gdańska.

**SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH**
w okresie 25.09-18.12.1980 przedstawione
na posiedzeniu plenarnym ZG SBP dn. 18.12.1980

Działalność ZG SBP w okresie sprawozdawczym była ukierunkowana problematyką dyskusji VIII Zjazdu bibliotekarzy polskich (Poznań, 25-27.09.1980) oraz sugestiami wysuniętymi na posiedzeniu plenarnym ZG SBP 24.09.1980, które odbyło się w Nowym Tomyślu.

W okresie tym odbyły się posiedzenia Prezydium ZG SBP: dn. 14.11.1980 i dn. 18.12.1980.

I. Sprawy organizacyjne oraz ważniejsze prace i przedsięwzięcia podejmowane w okresie sprawozdawczym

Szeroki krąg zagadnień Zjazdu, który zorganizowano w 100 rocznicę Towarzystwa Czytelni Ludowych, ujęto w sformułowaniu „Biblioteki dla wszystkich”. Zjazd miał charakter naukowy, zaprezentowano na nim szereg referatów i komunikatów. Delegaci otrzymali komplet ich tekstów. Materiały ze Zjazdu (w skróconej postaci) zostaną opublikowane w *Przeglądzie Bibliotecznym* z. 3/1981.

Problemy funkcjonowania książki w społeczeństwie przesłoniły na Zjeździe tematykę historyczną i zawodową. Dokonano przeglądu aktualnych problemów bibliotek i ich roli w systemie kultury, edukacji, nauki i informacji naukowej.

Stwierdzono, że w sytuacji głębokiego kryzysu wydawniczego tym większa uwaga powinna być skierowana na rozwój bibliotek jako jedynych placówek, które zdolne są zwielokrotnić obieg poszukiwanych książek. Wiele uwagi zajęły sprawy zawodu bibliotekarza a także plac nie osiągniętych poziomu średniej krajowej. Żądano, by kompetencje zawodowe i wysoki poziom moralny stanowiły jedyne kryteria brane pod uwagę przy obsadzaniu stanowisk kierowniczych w bibliotekach. Mówiono o ciągle jeszcze niskiej randze zawodu bibliotekarza w strukturze kultury, nauki i gospodarki narodowej.

Gorąco dyskutowany był krąg zagadnień związanych ze statusem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Ta jedyna, istniejąca od ponad 60 lat, krajowa organizacja fachowa i naukowa, licząca blisko 14 000 członków stanowi zasadnicze forum współpracy bibliotekarzy, rozproszonych w różnych resortach. Jest też najważniejszym pośrednikiem wymiany doświadczeń i propagandy polskich osiągnięć przez aktywną działalność wydawniczą i uczestniczenie w pracach Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarzy. Sugerowano też potrzebę zwołania zjazdu organizacyjnego.

Wnioski wysunięte w obradach sekcji oraz na posiedzeniu plenarnym, będące reprezentatywną opinią środowiska na temat krytycznej sytuacji bibliotekarstwa polskiego, stanowią podstawę do sformułowania postulatów dotyczących sytuacji książki i bibliotek w kraju.

Informacje o Zjeździe podały telewizja i radio w dziennikach ogólnopolskich, szeroko pisała o nim prasa poznańska. Pokłosie Zjazdu omówione zostało przez członków Prezydium ZG SBP w 20-minutowej audycji radiowej III programu Polskiego Radia dn. 23.11.1980.

Na posiedzeniu plenarnym ZG SBP dn. 24.09.1980 rozważano możliwość zwołania nadzwyczajnego zjazdu lub ogólnokrajowej konferencji SBP. Nie podjęto jednak decyzji w tej sprawie, powołano natomiast Komisję Wniosków i Postulatów w składzie: Stanisław Badoń, Ryszard Bieniecki, Jan Burakowski, Czesław Burdziński, Zdzisław Daraż, Cecylia Duninowa, Julian Gałczyński, Tadeusz Kozaneccki, Stanisław Krzywicki, Franciszek Łozowski, Zofia Rogowska, Roman Sękowski.

Pierwsze posiedzenie Komisji odbyło się w Warszawie dn. 16.10.1980. Zapoznano się na nim z nadesłanymi przez okręgi materiałami i ustalono dalszy tok pracy.

Do ZG SBP wpłynęły ogółem 44 opracowania wnioskowe z okręgów, niektórych komisji, sekcji i referatów oraz kilkanaście indywidualnych opracowanych wystąpień. Łącznie zarejestrowano 1558 postulatów i wniosków — niektóre z nich miały charakter szczegółowych życzeń, gros natomiast poruszało podstawowe zagadnienia problemowe prowadzące do konstruktywnego usprawnienia działań bibliotekarskich, wydawniczych, czytelniczych i wszystkich innych związanych ze stanem kultury i gospodarki narodowej w jak najszerszym ich rozumieniu.

Ten ogromny i ważny materiał poddany został wnikliwej analizie w celu pogrupowania analogicznych i zbieżnych wniosków pochodzących z różnych okręgów i środowisk.

Dnia 14.11.1980 odbyło się w Warszawie posiedzenie Prezydium ZG SBP, na którym wraz z Komisją Wniosków i Postulatów ZG SBP, omówiono wstępną analizę wniosków i postulatów nadesłanych po VIII Zjeździe. Postanowiono, żeby komisja kontynuowała pracę i przedstawiła jej rezultaty na posiedzeniu plenarnym ZG SBP dn. 18.12.1980.

Przewidywano też rozpatrzenie spraw organizacyjnych. Praktycznie sprowadzało się to do analizy tej części wniosków zarządów okręgów, które mogły sugerować podjęcie określonych działań wynikających z poszczególnych paragrafów statutu SBP, a w szczególności jego § 20.

Analiza tych wniosków wykazała, że niektóre okręgi wystąpiły o zwołanie nadzwyczajnego krajowego zjazdu delegatów w przedmiocie: dokonania zmian statutowych (8 okręgów), wyboru nowych władz SBP (3 okręgi) oraz kontynuowania merytorycznej dyskusji podjętej na VIII Zjeździe bibliotekarzy polskich w Poznaniu (4 okręgi).

W świetle przepisów § 20 Statutu SBP nie ma wniosków z 10 zarządów okręgów, które by jednoznacznie określały przedmiot obrad przyszłego Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Delegatów SBP.

Niezależnie od tej kwestii istotną sprawą formalną jest to, że w § 20. 3 powiedziano „w Nadzwyczajnym Zjeździe Delegatów biorą udział delegaci wybrani na ostatni zwyczajny Krajowy Zjazd Delegatów oraz zaproszeni goście”.

W bieżącej sytuacji odnowy wskazane jest zastanowienie się nad tym, czy ma być zwołany nadzwyczajny krajowy zjazd delegatów SBP z uprzednio wybranymi delegatami, czy raczej zwyczajny w ramach skróconej kadencji, z nowo wybranymi delegatami okręgów.

Sprawę tę powinno się rozstrzygnąć na posiedzeniu plenarnym ZG SBP dn. 18.12.1980. Jest to sprawa szczególnie istotna dla określenia przyszłego statusu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Dnia 18.12.1980 Prezydium ZG SBP postanowiło na posiedzeniu plenarnym wystąpić z wnioskiem o zwołanie w trybie nadzwyczajnym zwyczajnego krajowego zjazdu organizacyjnego SBP w Warszawie do końca 1981 r. z wybranymi nowymi delegatami okręgów.

Sygnalizowane uprzednio uczestnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Komitecie Porozumiewawczym Stowarzyszeń Twórczych i Naukowych coraz bardziej się aktywizuje.

ZG SBP upowszechnił w okręgach ankietę o stanie kultury, którą przygotował Komitet Porozumiewawczy. Oczekuje się od niej koletywnej oceny sytuacji w kulturze oraz wysunięcia postulatów naprawy istniejącego stanu.

W posiedzeniu Prezydium ZG SBP (dn. 14.11.1980) wziął udział sekretarz Komitetu Porozumiewawczego Związków Twórczych i Naukowych dr Andrzej Zakrzewski, który w szerszej wypowiedzi przedstawił genezę Komitetu, udział ZG SBP jako stałego członka założyciela, zamierzenia przygotowywania ekspertyz

z zakresu najbardziej żywotnych dla kraju dziedzin nauki, kultury, gospodarki narodowej. Są one już zapoczątkowane i będą przygotowywane w przyszłości w ramach swobodnej dyskusji środowisk twórczych i naukowych współdziałających z grupą „Doświadczenia i Przyszłość”.

Do odnotowania jest także fakt, że dn. 29.10.1980 odbyło się w Szczecinie ogólnopolskie spotkanie bibliotekarzy zorganizowane pod auspicjami NSZZ „Solidarność”. W trakcie spotkania powołany został Komitet Założycielski Ogólnopolskiej Międzybibliotecznej Komisji Porozumiewawczej przy NSZZ „Solidarność”. W spotkaniu tym z ramienia ZG SBP brała udział I wiceprzewodnicząca Janina Cygańska. Wspólnie ze Stanisławem Krzywickim referowała ona na posiedzeniu Prezydium ZG SBP swój udział w tym spotkaniu.

Na posiedzeniu Prezydium ZG SBP dn. 14.11.1980 po dyskusji o aktualnych sprawach bibliotecznych Prezydium określiło swoje stanowisko wobec sytuacji w kraju.

Prezydium ZG SBP podejmowało aktywne działanie w sprawie poprawy sytuacji płacowej bibliotekarzy różnych sieci. Dnia 5.10.1980 wystąpiono w tej sprawie do ministra kultury i sztuki i do ministra pracy, płac i spraw socjalnych powołując się na p. 8 porozumienia Komisji Rządowej i Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku. Postulowano dokonanie w pierwszej kolejności do-
raznej zmiany płac bibliotekarzy ze względu na to, że średnia płaca bibliotekarza była do połowy 1980 r. niższa o ponad 1500 zł od średniej krajowej. Wskazano na konieczność przygotowania nowej siatki płac w celu wyrównania dysproporcji wynikających z zanizonych od lat stawek bibliotekarskich.

Prezydium ZG SBP przekazywało do środków masowego przekazu informacje o bieżącej działalności Stowarzyszenia.

Zarząd Główny wystąpił do Prezesa Głównego Urzędu Cel z protestem przeciwko powtarzającym się praktykom zatrzymywania i konfiskowania przez urzędy celne zagranicznych przesyłek materiałów bibliotecznych adresowanych do bibliotek krajowych.

W związku z przesyłanym przez Komitet Porozumiewawczy Stowarzyszeń Twórczych i Naukowych projektem ustawy o kontroli publikacji i widowisk Prezydium ZG SBP zaakceptowało w zasadzie ten projekt postulując zwolnienie bibliotek naukowych i publicznych od uzyskiwania zezwoleń na scenariusze organizowanych przez biblioteki wystaw oraz na druki towarzyszące wystawom (art. 15).

II. Sprawy wydawnicze

Z całą satysfakcją należy stwierdzić, że utrzymuje się, przywrócona na początku bieżącej kadencji, rytmiczność ukazywania się naszych czasopism. *Przegląd Biblioteczny* w roku bieżącym nie jest jeszcze drukowany w pełnym (7500) nakładzie, lecz w wysokości 6130 egz. Na 1981 r. zostało zatwierdzone zlecenie wydawnicze na 7500 egz. jednorazowego nakładu *Przeglądu Bibliotecznego*, przesłane przez Biuro Wydawnictw i Bibliotekę PAN Wydawnictwu Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu do realizacji w planie wydawniczym Polskiej Akademii Nauk.

W okresie sprawozdawczym ukazały się następujące pozycje zwarte:

1. A. Lenczowski: *Organizacja i technika udostępniania zbiorów bibliotecznych* (objętość 55 ark. wyd.; 6000 egz.),
2. *Literatura piękna 1975/1976* — praca zbiorowa (objętość 43 ark. wyd.; 5500 egz.),
3. *Informator Bibliotekarza i Księgarza 1981* (objętość 13 ark. wyd.; 9700 egz.).

Na realizacji planu wydawniczego Stowarzyszenia nadal ciążyą elementy przypadkowości wynikające przede wszystkim z niedostatecznego zaopatrzenia w pa-

pier, braku stałego przydziału mocy produkcyjnych w przemyśle poligraficznym na użytek naszego wydawnictwa, opieszalności niektórych autorów w wywiązywaniu się z terminowego dostarczania maszynopisów.

W produkcji znajdują się następujące tytuły wydawnictw zwartych:

1. J. Pelcowa: Polskie normy bibliograficzne 1975-1978 (21 ark. wyd.; 3500 egz.),
2. J. Wołosz: Organizacja biblioteki i kierowanie jej działalnością (7,5 ark. wyd.; 6000 egz.) + dodatkowo 6000 egz. w kooperacji z Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy.

Bieżące rozpowszechnianie publikacji periodycznych i pozycji zwartych Stowarzyszenia nie natrafiło na trudności i nie pozostawiło remanentów.

III. Sprawy finansowe

Zasoby finansowe wykazują saldo dodatkowe. Regularnie wpływają kwoty z tytułu przedpłat za prenumeratę *Poradnika Bibliotekarza i Bibliotekarza* oraz z tytułu bieżącego rozpowszechniania wydawnictw zwartych.

W okresie sprawozdawczym zakończono rozliczenie finansowe związane z organizacją VIII Zjazdu bibliotekarzy polskich w Poznaniu. Faktycznie poniesione koszty zmieściły się w przyjętym przed Zjazdem preliminarzu i wynosiły ca 650 000 zł.

IV. Działalność niektórych ogniw Stowarzyszenia

Panująca w kraju atmosfera odnowy i dyskusji znalazła również odbicie w pracach niektórych sekcji, komisji i referatów. Obok wniosków i postulatów okręgów wpłynęły postulaty z Sekcji Bibliotek Fachowych (przygotowane wspólnie z Sekcją Bibliotek Naukowych), Sekcji Bibliotek Muzycznych, Sekcji Bibliotek Publicznych i Związkowych, Sekcji Bibliotek Szpitalnych, Komisji Statystycznej, Referatu ds. Socjalnych i Bytowych oraz Komisji Informacji Naukowej.

Postulaty te można ująć w 3 grupach:

1. sprawy dotyczące statusu SBP,
2. sprawy ogólnobibliotekarskie,
3. sprawy socjalno-bytowe.

Wśród najważniejszych postulatów, dotyczących działalności Stowarzyszenia, należy wymienić propozycje dotyczące zmian w Statucie SBP, m.in. zmianę zasad ordynacji wyborczej, ograniczenie udziału w określonych instancjach do dwóch kolejnych kadencji, powoływanie prezydentów spośród członków wybranych w głosowaniu tajnym, zapewnienie reprezentacji we władzach wszystkich środowisk.

Postulowano podjęcie konkretnych kroków w kierunku zaktywizowania działalności wszystkich środowisk bibliotekarskich, a zwłaszcza młodych bibliotekarzy (np. przez tworzenie kół młodych).

Proponowano efektywniejsze niż dotychczas współdziałanie z instytucjami organizacyjnymi kształcenia i doskonalenia zawodowe, rozszerzenie działalności wydawniczej, koordynowanie działalności zespołów, sekcji i komisji.

W drugiej grupie postulatów na pierwszym miejscu domagano się powołania międzyresortowego organu, nadzorującego działalność całej sieci bibliotecznej i koordynującego całokształt polityki bibliotecznej. Proponuje się reorganizację Państwowej Rady Bibliotecznej w kierunku zapewnienia reprezentacji interesów różnych typów bibliotek. Wyszukano również sugestie dotyczące wprowadzenia zasady obieralności do innych organów, reprezentujących bibliotekarzy, jak np. Komisji ds. Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej MNSWiT.

Jednym z najpoważniejszych postulatów, wysuwanych już od dłuższego czasu, jest sprawa zintensyfikowania działań, które doprowadziły do uznania *Programu*

rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r. jako krajowego programu działania oraz przyspieszenia jego realizacji.

Inne wnioski dotyczyły spraw związanych z właściwym zaopatrzeniem bibliotek w wydawnictwa krajowe i zagraniczne, budownictwa bibliotecznego, sprzętu bibliotecznego, polityki gromadzenia i opracowania, rozwoju działalności informacyjnej, koordynowania prac bibliotekoznawczych i informacyjnych, skodyfikowania przepisów prawnych dotyczących bibliotekarstwa.

Wśród zagadnień socjalno-bytowych przeważają postulaty dotyczące sporządzenia nowej siatki płac, preferującej wykształcenie i staż pracy, ale jednocześnie ułatwiającej awans młodym bibliotekarzom.

Proponowano zmiany w przyznawaniu dodatków za pracę w warunkach szkodliwych i uciążliwych dla zdrowia, dodatku zmianowego, dodatku za stopnie naukowe, za znajomość języków obcych, gratyfikacji jubileuszowych i in.

Sekcja Bibliotek Naukowych przygotowała badania ankietowe, których celem jest ustalenie form usług informacyjnych bibliotek w środowisku łódzkim, przeprowadziła sondaż w warszawskim środowisku bibliotekarskim, na podstawie którego ustalono 22 tematy prac magisterskich, związane głównie z organizacją zbiorów źródeł informacji oraz działalnością informacyjną bibliotek. Prace te zostały podjęte przez magistrantów Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego.

Sekcja Bibliotek Publicznych i Związkowych przygotowuje konferencję naukową nt. organizacji i działalności bibliotek publicznych w dużych miastach. Dnia 7.11.1980 odbyło się kolejne posiedzenie Sekcji, na którym zwrócono się, za pośrednictwem Prezydium ZG do Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku, z prośbą o współudział w zorganizowaniu konferencji — zapewnienie noclegów, sali konferencyjnej, możliwości powielania materiałów i przyjęcie na siebie obowiązku współgospodarza konferencji. Przewiduje się wygłoszenie 5 referatów.

Sekcja widzi również konieczność energicznego zajęcia się sprawami bibliotek związkowych, co ma specjalne znaczenie przy obecnych zmianach w ruchu związkowym. Proponuje zwrócenie się w tej sprawie do Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz w trybie doraźnym do wojewodów, wojewódzkich bibliotek publicznych, z prośbą o objęcie tych bibliotek właściwą opieką i stworzenie warunków dalszego funkcjonowania księgozbiorów związkowych.

Komisja Racjonalizacji i Mechanizacji Pracy Bibliotecznej przygotowuje ogólnopolskie seminarium naukowe nt. Analiza systemowa bibliotek, które odbędzie się w Janowicach w dn. 23-28.02.1981. Celem konferencji jest rozpoznanie i upowszechnianie metod badań systemowych w bibliotekach naukowych. Uczestnikami konferencji mają być pracownicy bibliotek naukowych ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek centralnych. W programie konferencji przewidziano wygłoszenie 11 referatów.

Komisja Współpracy Międzynarodowej zajmowała się opieką nad gośćmi zagranicznymi uczestniczącymi w VIII Zjeździe bibliotekarzy polskich, realizowała kwerendy nadsyłane z zagranicy, opracowywała ankiety dotyczące działalności SBP zgłaszane przez redaktorów wydawnictw informacyjnych, współdziałała z odpowiednimi sekcjami i komisjami w sprawach związanych ze współpracą międzynarodową, przygotowała plan wyjazdów zagranicznych przedstawicieli SBP na 1981 r.

Komisja Wydawnicza odbyła kolejne posiedzenie dn. 24.10.1980. Przedmiotem obrad były zagadnienia związane z aktualną sytuacją wydawnictw Stowarzyszenia, podstawowymi problemami i trudnościami występującymi w działalności wydawniczej, ustaleniem planów wydawniczych na lata 1981-1982.

Obok pozycji, które były już poprzednio przedmiotem rozważań wydawni-

czych, omawiano propozycję pilnego wydania przepisów katalogowania alfabetycznego książek. Po konsultacji z autorką przepisów Marią Lenartowicz planuje się wydanie tej pozycji w jak najszybszym terminie w 3 częściach.

Cz. 1 Opis — 10 ark. wyd. termin przygotowania do druku 31.03.1981; Cz. 2 Hasło — 10 ark. wyd. termin — 31.12.1981; Cz. 3 Szeregowanie — 5 ark. wyd. termin — 31.12.1982.

Za opublikowaniem przepisów w częściach, a zwłaszcza części 1 przemawiają takie argumenty, że:

— mogą one być wprowadzone w bibliotekach od razu, bez żadnych przygotowań i zmian w dotychczasowych katalogach bibliotecznych,

— zastosowanie ich zapewni jednolitość opisów sporządzonych w bibliotekach z opisami *Przewodnika Bibliograficznego* i centralnie drukowanych kart katalogowych,

— projekt odpowiedniej Polskiej Normy jest już gotowy, norma ta będzie prawdopodobnie obowiązywała od 1.01.1982; przepisy stanowią rozwinięcie postanowień normy i dlatego powinny się ukazać możliwie w tym samym czasie,

— znajomość przepisów ułatwi prace przygotowawcze nad automatyzacją katalogów w tych bibliotekach, które takie próby podejmą.

Wymagać będzie rozważenia tryb wprowadzenia w życie przepisów jako ogólnobowiązujących w kraju.

Inne agendy ZG SBP prowadziły działalność związaną z bieżącą pracą ich zakresu działania.

STANOWISKO ZG SBP W SPRAWIE RUCHU ZWIĄZKOWEGO

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich podziela wraz z całym narodem szacunek i satysfakcję, których źródłem jest prawomocne orzeczenie Sądu Najwyższego w sprawie rejestracji NSZZ „Solidarność”.

Z decyzją tą, którą uznajemy za formę ostatecznego zatwierdzenia porozumień: gdańskiego, jastrzębskiego i szczecińskiego wiążemy nadzieje na osłabienie w najbliższej przyszłości istniejących w społeczeństwie napięć oraz na powstanie warunków służących normalizacji życia w naszym kraju. W trudnej i skomplikowanej sytuacji nekającego go kryzysu powrót do normalności uważamy za najpilniejszą potrzebę i podstawowy warunek odnowy. Cały należny szacunek i głęboką wdzięczność żywimy dla tych, którzy ten proces odnowy zapoczątkowali otwierając zarazem największą, bezprecedensową w dziejach najnowszych szansę naprawy Rzeczypospolitej wspólnymi siłami całego narodu.

Popieramy z całą mocą przekonania nowy ruch związkowy, pragnąc widzieć w nim partnerską siłę w rozwiązywaniu problemów kraju poprzez dialog oraz gwarancję autentycznego odrodzenia się zasad demokracji we wszystkich dziedzinach i na wszystkich szczeblach życia społecznego.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, jako organizacja samorządna o przeszło 60-letniej tradycji w działalności społecznej, upatruje w ogólnonarodowym ruchu odnowy także wielką szansę ujawnienia się i wykorzystania dla pożytku całej naszej wspólnoty wielkich zasobów energii, zapału i wiary ludzi, którzy swe posłannictwo zawodowe wiążą z udostępnianiem książki w bibliotekach wszystkich stopni i sieci — publicznych, naukowych, fachowych, szkolnych, szpitalnych, związkowych. Kilkudziesięcioletnia kadra, która odbudowała i rozwinęła działalność placówek bibliotecznych w Polsce w pełni świadoma jest faktu, że stanowią one czynnik warunkujący i dynamizujący postęp kraju we wszystkich dziedzinach jego życia — zarówno w sferze kultury, jak nauki, oświaty, techniki, gospodarki.

Niestety, tej niepodważalnej roli bibliotek nie odpowiada ich stan rzeczywistości. Bibliotekarstwo nasze przeżywa obecnie głęboki regres spowodowany uporczywym spychaniem jego potrzeb na margines planów gospodarczych i skumulowaniem się skutków wieloletnich zaniedbań.

Zgodnie z postulatami naszego środowiska żądamy:

- zwiększenia w planie narodowym środków na działalność bibliotek oraz na ich modernizację,
- pełnej dostępności książek i czasopism dla czytelników — podniesienia kompromitującej dziś wysokości nakładów, uruchomienia funduszków na zakup publikacji zagranicznych niezbędnych w bibliotekach naukowych,
- ograniczenia cenzury, której negatywny wpływ zaznaczył się również w publikacjach wydawanych przez SBP,
- zorganizowania prawdziwego systemu zarządzania bibliotekami, koordynującego działalność całej sieci bibliotecznej w kraju,
- przywrócenia jedynie słusznej zasady kwalifikacji ogólnych i fachowych jako podstawy w bibliotecznej polityce kadrowej,
- właściwego wynagrodzenia pracowników bibliotek, którzy jako grupa zawodowa znaleźli się na najniższym szczeblu drabiny społecznej i płacowej, znacznie poniżej średniej krajowej,
- uznania potrzeby integracji środowiska pracowników bibliotek i ośrodków informacji naukowej,
- uznania funkcji doradczej i opiniującej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy podejmowaniu postanowień wchodzących w zakres polityki bibliotecznej kraju.

O spełnienie tych głównych i znacznej liczby szczegółowych postulatów bibliotekarze walczyć będą nieustępliwie.

Niedoinwestowane, pracujące w ciasnocie, pozbawione podstawowego sprzętu technicznego oraz zaplecza konserwatorskiego, dotkliwie porażone w ostatnich latach kryzysem książki, biblioteki nasze zmagają się z trudnościami nie do przecięcia bez zasadniczych zmian w polityce kulturalnej, która wymaga diametralnie innego, zgodnego z potrzebami społecznymi ustawienia w centralnych planach budżetowych.

Jesteśmy przekonani, że w wyniku dotychczasowych porozumień, w ramach przekształcających się struktur zostaną pełniej niż dotychczas zagwarantowane interesy zawodowe bibliotekarzy i pracowników informacji.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, będąc organizacją fachową i naukową, nie pretenduje do pełnienia funkcji związku zawodowego, natomiast nadal stać będzie na straży integracji środowiska bibliotekarskiego oraz obrony interesów zawodu i deklaruje wolę aktywnej współpracy ze wszystkimi związkami zawodowymi, a przede wszystkim NSZZ „Solidarność” we wszystkich kwestiach dotyczących bibliotek i bibliotekarzy ze szczególnym powiązaniem naszej działalności ze związkami twórczymi i naukowymi w kraju i za granicą.

Pełny rozwój działalności merytorycznej i organizacyjnej wiąże SBP ze zwiększoną aktywnością bibliotekarzy młodych, przychodzących do naszego zawodu, pragnących zaznaczyć w SBP swój autentyczny, twórczy wkład.

PROTOKÓŁ
POSIEDZENIA PLENARNEGO ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP
(Warszawa 18.12.1980)

Porządek dzienny:

- I. Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego
- II. Omówienie postulatów i wniosków

III. Sprawy organizacyjne

IV. Wolne wnioski

Na początku obrad obecni uczcili minutą ciszy pamięć poległych podczas wypadków grudniowych 1970 roku na Wybrzeżu. Następnie przewodniczący prof. Witold Stankiewicz powitał przedstawiciela MKiS naczelnika Lucjana Bilińskiego, przedstawiciela Wydziału Kultury KC PZPR tow. Józefa Prusia, członków Zarządu i zaproszonych gości oraz złożył gratulacje kol. Alojzemu Tujakowskiemu, który został wybrany na przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu, kol. Józefowi Czerniemu, który został przewodniczącym Zarządu Okręgu SBP w Krakowie i kol. Iraidzie Gromek, wybranej na przewodniczącą Zarządu Okręgu SBP w Przemyślu. Przewodniczący przedstawił też nowego dyrektora Biura ZG dr Barbarę Drewniewską i podziękował za współpracę byłemu dyrektorowi Biura mgr Władysławie Wasilewskiej.

Od poprzedniego posiedzenia plenarnego upłynęły 3 miesiące, wypełnione intensywną pracą — opracowaniem wniosków okręgów. Dziś SBP jest gotowe zaprezentować całość wniosków zjazdowi SBP i IX Zjazdowi PZPR. Sprawy kultury powinny w nich znaleźć właściwe miejsce. Nasze Stowarzyszenie uczestniczy w odnowie jako najbardziej kompetentny czynnik w ujmowaniu całokształtu spraw bibliotecznych. W ostatnim komunikacie zaprezentowano też stanowisko SBP wobec procesów odnowy. Nawiązaliśmy współpracę z Komitetem Porozumiewawczym Stowarzyszeń Twórczych i Naukowych. Na listopadowym posiedzeniu Prezydium ZG SBP dr Andrzej Zakrzewski zapoznał nas z działalnością Komitetu, projektami raportów konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość”. Brałismsy udział w ostatnim zebraniu Komitetu i obiecalismsy naszą pomoc. Kol. Jerzy Maj (BN) został wybrany na przewodniczącego Tymczasowej Międzybibliotecznej Komisji Porozumiewawczej regionu „Mazowsze” NSZZ „Solidarność”.

Ad I. Sekretarz generalny L. Łoś poinformował, że rozesłano sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego i że co dwa miesiące są wydawane komunikaty. Na plenarnym posiedzeniu w Nowym Tomysłu podjęto uchwałę, żeby nie zwolynwać nadzwyczajnego zjazdu SBP. Jednakże 11 okręgów pragnie zjazdu; proponowana tematyka jest zróżnicowana. Dzisiaj Prezydium podjęło decyzję o zorganizowaniu zjazdu zwyczajnego w trybie nadzwyczajnym (w dniach 12-13.03.1981) z wyborem delegatów (w proporcji: 1 delegat na 100 członków) oraz władz okręgów. Na posiedzeniu Prezydium dn. 14.11.1980 określono stanowisko SBP w najważniejszych sprawach. Komitet Porozumiewawczy Stowarzyszeń Twórczych i Naukowych jest ciałem społecznym bez fundusów. Związek Polskich Artystów Plastyków zadeklarował składkę 5000 zł miesięcznie, SBP proponuje kwotę 3000 zł. SBP bierze od dawna udział w dyskusjach o sprawach placowych bibliotekarzy. Uczestniczy w pracach nad ustawą o cenzurze, nad raportem o stanie kultury. Na posiedzenia plenarne ZG SBP są zapraszani przedstawiciele komisji, sekcji, referatów SBP.

Ad II. Kol. T. Kozanecki zreferował przebieg prac Komisji Wnioskowej. Wpłynęły 1663 wnioski i postulaty: z okręgów — 1551, z sekcji — 102, z Sekcji Bibliotekarskiej ZNP — 10. Reprezentują one opinie 327 instytucji i innych jednostek. Nie przysłały wniosków 3 okręgi: Krosno, Skierniewice i Tarnobrzeg. Otrzymany materiał został opracowany przez poszczególnych kolegów:

1. Polityka biblioteczna. Polityka kulturalna (Tadeusz Kozanecki)
2. Warunki działania bibliotek i informacji naukowej. Zagadnienia ogólne. Poszczególne sieci (Cecylia Duninowa, Ryszard Bieniecki)
3. Baza lokalowa bibliotek (Zdzisław Daraż)
4. Wyposażenie i sprzęt biblioteczny (Z. Daraż)
5. Sytuacja książki polskiej. Polityka wydawnicza (Roman Sękowski)

6. Zbiory biblioteczne i ich dostępność (Julian Galczyński, Stanisław Krzywicki)
 7. Status bibliotekarza. Kwalifikacje zawodowe (Stanisław Badoń, Czesław Burdziński, Franiszek Łozowski)

8. Zatrudnienie i płace. Warunki socjalno-bytowe. Emeryci. (S. Badoń. Cz. Burdziński, F. Łozowski)

9. Kształcenie i doskonalenie zawodowe (Jan Burakowski)

10. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (Zofia Rogowska)

Po zredagowaniu całości tekst końcowy zostanie przekazany Komisji Programowej Zjazdu. Wyraźna jest duża różnorodność materiału, są wnioski, które budzą wątpliwości.

Dyskusja toczyła się równolegle nad punktami 1 i 2 porządku obrad. Poruszono w niej:

- sprawę terminu Zjazdu (Izabela Nagórska, Hanna Zasadowa); za termin optymalny uznano pierwszy tydzień kwietnia (R. Sękowski);
- sprawę stosunku liczby delegatów do liczby członków SBP (R. Sękowski, W. Stankiewicz); przyjęto, że 1 delegat ma reprezentować 75 członków (Stanisław Badoń, Marian Filipkowski, Józef Czerni), co stanowi ok. 220 delegatów; można przewidzieć mniej przedstawicieli oficjalnych (S. Badoń);
- konieczność dobrego przygotowania Zjazdu pod względem programowym (B. Sordyłowa).

Z innych spraw poruszono:

- ocenę działalności SBP: jego program pracy nie był zły, lecz nie było warunków jego realizacji (W. Wasilewska). Ponadto Zarząd Główny nie może pracować za całe Stowarzyszenie, aktywny powinien być każdy okręg. W okręgu olsztyńskim dzięki współpracy z władzami przybyło lokali bibliotecznych, modernizuje się dawne pomieszczenia; wzrosła też liczba bibliotekarzy z wyższym wykształceniem (M. Filipkowski). Kol. J. Czerni, jako przedstawiciel okręgu krakowskiego, wyraził pogląd, że celem zjazdu powinno być odrodzenie SBP, uaktywnienie członków. Stwierdził, że w Zarządzie Głównym nikt się niczego nie dorobił, za dużo jest jednak dyrektorów, zależnych od pewnych układów. Jesteśmy zbyt grzeczni. Jedną z przyczyn naszej „grzeczności” jest zależność finansowa od MKiS. Jeżeli dotacja nas wiąże, to trzeba się jej rzec. Bibliotekarze uważają, że trzeba powołać Krajową Radę Biblioteczną, podlegającą bezpośrednio Komisji Sejmowej. Potrzebni są w niej fachowcy, a nie „aktywiści”;
- konieczność zredagowania wniosków i postulatów zgłoszonych do Komisji Wnioskowej i ogłoszenia ich w *Przeglądzie Bibliotecznym* (B. Sordyłowa).

Uzyskano też informacje, że dokumentacja VIII Zjazdu bibliotekarzy polskich ukaże się w nrze 3/81 *Przeglądu Bibliotecznego* (B. Sordyłowa).

W dalszym ciągu zgłoszono postulat, aby zawód bibliotekarski nabrał bardziej bojowego charakteru, (M. Filipkowski). Trudność w realizacji tego postulatu stanowi fakt, że w zawodzie naszym większość stanowią kobiety, nadmiernie obciążone obowiązkami. Ważniejsze jest szkolenie i wychowanie bibliotekarzy oraz sprawa moralności zawodowej. Za mało jest aktywistów, za mało pomysłodawców. Potrzebni są nam przede wszystkim fachowcy (I. Nagórska).

Dużo uwagi poświęcono sprawom wydawniczym.

Kol. Jadwiga Kołodziejska oświadczyła, że na s. 10 rozesłanego sprawozdania sprawy wydawnicze są omówione niedostatecznie. Wydawnictwo SBP jest w stadium zaniku, inaczej mówiąc — upadku. Narzędziem do spełnienia postulatów są wydawnictwa zwarte i czasopisma. *Przegląd Biblioteczny* dzięki współpracy z Polską Akademią Nauk ma powiększony nakład. W sprawozdaniu pominięto *Bibliotekarza* i *Poradnik Bibliotekarza*. Los *Bibliotekarza* jest trudny; dwa lata temu ograniczono jego częstotliwość i objętość. Dyskusantka zapytała, co Zarząd Główny zrobił w tej sprawie. Były podobno kłopoty z cenzurą. Dyskusantka

oświadczyła, że ich nie miała. Mamy własną cenzurę wewnętrzną. Nr 1/81 *Bibliotekarza* poświęcony jest SBP. Zawiera wiele nowych i kontrowersyjnych myśli, ale na 50 stronach maszynopisu trudno zamieścić więcej aniżeli 2 artykuły i kilka drobniejszych.

Kol. Barbara Sordylowa stwierdziła, że widoczny jest brak perspektywicznego planu wydawniczego druków zwartych. Plan powinien być ambitniejszy, konieczne jest np. nowe opracowanie i opublikowanie podręcznika w rodzaju *Bibliotekarstwa naukowego*.

Kol. W. Wasilewska zauważyła, że w postulatach jest mowa o nowych podręcznikach, czasopismach, jednakże nie ma na nie papieru. Na druki zwarte otrzymujemy limit 5 ton, a kiedyś było ich kilkanaście. Zarząd powinien starać się o podniesienie przydziału papieru. W redakcji *Poradnika Bibliotekarza* pracują zaledwie dwie osoby; komitet redakcyjny ma charakter społeczny. Teksta redakcyjna jest pełna artykułów, które nie nadają się do druku — są tak źle napisane. Redakcja nie otrzymuje żadnych uwag lub głosów z pretensjami — może to jednak tylko kwestia odbiorcy.

Wyrażono opinię, że *Poradnik Bibliotekarza* jest czasopismem cenionym przez bibliotekarzy szkolnych, lecz nakład jego jest za niski (Elżbieta Sawicka). Natomiast M. Filipkowski stwierdził, że *Bibliotekarz* nie ma wyraźnego oblicza, więc nie byłoby tragedią, gdyby przestał wychodzić.

Do spraw wydawniczych powrócono w dalszej części dyskusji. Przewodniczący Komisji Wydawniczej Janusz Albin stwierdził, że wydawnictwa są istotnym elementem działalności SBP, a tymczasem liczba pozycji książkowych zmniejsza się z roku na rok. Część spraw jest niezależna od nas, jak np. papier. Na posiedzeniu Państwowej Rady Bibliotecznej mówiono o dalszych ograniczeniach przydziału papieru. Zarząd Główny musi podjąć starania o polepszenie tej sytuacji, a MKiS powinno w tym pomóc. Sprawy zależne od nas to przede wszystkim plan wydawniczy, którego nie mamy. Pozostało z lat ubiegłych kilka prac, które teraz są wydawane. Komisja Wydawnicza zbiera sugestie do planu, ale propozycje wydawniczych jest mało. Działalność wydawnicza jest finansowo samowystarczalna.

Kol. Cygańska, nawiązując do wypowiedzi kol. J. Kołodziejkiej, poinformowała, że w sprawie *Bibliotekarza* Zarząd Główny pisał jeszcze przed wakacjami do Naczelnego Zarządu Wydawnictw, wiceministra J. Fajkowskiego i dyrektora E. Palińskiego. Nie jest jasne, jaką „cenzurę wewnętrzną” miała na myśli kol. J. Kołodziejka. Prezydium SBP nigdy nie ingerowało. Decyzją z 1977 r. *Bibliotekarz* miał być kwartalnikiem, ale odwołanie Zarządu spowodowało wydawanie go jako dwumiesięcznika. Przyznana liczba stron na jeden numer nie jest wykorzystywana.

Kol. L. Łoś potwierdził, że sprawy wydawnicze są niezwykle istotne dla działalności Stowarzyszenia. W obecnej kadencji jako pierwszą uruchomiliśmy Komisję Wydawniczą. Tym sprawom zostało poświęcone jedno posiedzenie Prezydium. *Bibliotekarz* ma zezwolenie na 12 ark. wyd. rocznie, ale ani w 1979 r., ani obecnie ten limit nie został wykorzystany.

Ad III. Przewodniczący kol. W. Stankiewicz odczytał projekt uchwały Zarządu Głównego (ostateczny tekst uchwały przytoczono po dyskusji).

Dyskusja odbywała się nad poszczególnymi punktami projektu uchwały.

Skład Komisji Statutowej został przyjęty przy 1 głosie wstrzymującym się (na ogólną liczbę 69 obecnych). Natomiast skład Komisji Programowej wywołał ożywioną dyskusję. Zapropionowani członkowie Komisji: A. Tujakowski (przez Z. Darażę) i J. Kołodziejka (przez S. Kormanę) odmówili. Kontrowersyjna ze względu na emocjonalność była kandydatura J. Czerniego (J. Burakowski, Z. Daraż — przeciw, M. Filipkowski, T. Kozanecki — za). Były głosy przeciw dużej liczbie dyrektorów w Komisji (S. Badoń), ale także i takie, które uważały stano-

wisko członka Komisji Programowej za odpowiednie dla kogoś, kto chce działać, niezależnie od jego funkcji służbowej. Ostatecznie do Komisji Programowej wybranych zostało w jawnym głosowaniu 9 osób (zob. tekst uchwały).

W związku z dalszym tekstem projektu uchwały poruszono następujące sprawy:

— postawiono wniosek o skreślenie zdania, dotyczącego zasady niewybieralności członków władz na delegatów (S. Korman); wniosek został przyjęty przy 10 głosach sprzeciwu;

— uzyskano informację, że nowy regulamin wyborów jest w opracowaniu (J. Kołodziejska, L. Łoś) oraz że Statut nie przewiduje oddzielnego wyboru przewodniczących zarządów okręgów i Zarządu Głównego SBP (H. Zasadowa, J. Kołodziejska, J. Cygańska); zgłoszono postulat tajności i demokratyczności wyborów (S. Korman);

— omówiono sprawę przekazania pieniędzy dla Komitetu Porozumiewawczego Stowarzyszeń Twórczych i Naukowych; wniosek przeszedł przy 2 głosach przeciwnych i 11 wstrzymujących się. Wkład SBP w wysokości 3000 zł pochodzi ze składek członkowskich (T. Kozanecki);

— poruszono sprawę dotowania SBP przez MKiS (J. Czerni, L. Biliński, W. Stankiewicz);

— uzyskano informację od H. Uniejewskiej jako przewodniczącej Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych, że w przyszłym roku prawdopodobnie nie będą napływały czasopisma z II obszaru płatniczego, gdyż zagranicznym kontrahentem nie wpłacono zaliczki. Jedyne wyjście to pismo Centrum INTE do premiera PRL. Kol. H. Uniejewska zaproponowała podjęcie uchwały w tej sprawie. Zaproponowała też utworzenie Sekcji Bibliotek Specjalnych przy SBP, gdyż nie wierzy w dalsze istnienie Komisji Informacji Naukowej;

— poinformowano o działalności Komisji Bibliotekarskiej przy NSZZ „Solidarność” w Szczecinie: w pierwszym etapie działalnością Komisji objęte były biblioteki publiczne okręgu szczecińskiego i inne biblioteki publiczne. Na konferencji dn. 29.10.1980 przybyło ok. 100 przedstawicieli z 40 województw. Poruszone były m.in. sprawy uposażeń, prohibitów, cenzury, nagród jubileuszowych. Komisja ta wyłoni stałą podkomisję, która będzie się zajmować przede wszystkim sprawami pracowniczymi bibliotekarzy. Jest dużo w tym gronie młodych bibliotekarzy. Do Komisji weszło po dwóch przedstawicieli z siedmiu ośrodków (S. Krzywicki).

Sekretarz generalny powiadomił obecnych, że Prezydium SBP ma być przyjęte przez Kolegium Ministra Kultury i Sztuki.

Reasumując dyskusję przewodniczący podziękował okręgom za nadesłane wnioski i postulaty, Stwierdził, że Zarząd przywiązuje ogromną wagę do prac Komisji Programowej. Przy wyborze delegatów konieczne jest szersze uwzględnienie młodszych pracowników bibliotek. Winni oni — współpracując z pokoleniem średnim i starszym — wciągać się do aktywnej działalności i wnosić swój własny wkład w dalszy rozwój Stowarzyszenia. Nie należy jednak ulegać demagogicznym głosom występującym przeciw działaczom SBP, którzy piastują w bibliotekach stanowiska kierownicze. Podział taki jest bowiem fałszywy i szkodliwy społecznie. Należy wybierać do władz ludzi oddanych SBP, kompetentnych, rozumiejących ducha odnowy życia społecznego w kraju i gotowych oddać swoje umiejętności, talenty i czas dla pracy społecznej w SBP.

Na zakończenie przewodniczący złożył obecnym życzenia świąteczne i noworoczne pod hasłem „Niech odnowa zapanuje”.

UCHWAŁA
PLENARNEGO POSIEDZENIA ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP
podjęta dnia 18 grudnia 1980 w Warszawie

Zgodnie z postanowieniami § 17 Statutu SBP oraz postulatami niektórych okręgów Zarząd Główny postanawia zwołać w trybie nadzwyczajnym do końca kwietnia 1981 r. Krajowy zjazd delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, którego wstępny porządek obrad będzie obejmował sprawozdanie Zarządu Głównego Stowarzyszenia, zmianę Statutu, przyjęcie programu oraz wybór nowych władz.

Materiały na Zjazd zostaną przesłane delegatom i innym uczestnikom Zjazdu w statutowym terminie, łącznie ze szczegółowym porządkiem obrad.

Zgodnie z § 18 Statutu SBP zostaje powołana Komisja Statutowa w składzie:

1. Halina Pabiszowa
2. Roman Sękowski
3. Hanna Zasadowa

oraz Komisja Programowa w składzie:

1. Ryszard Bieniecki
2. Janina Cygańska
3. Józef Czerni
4. Cecylia Duninowa
5. Marian Filipkowski
6. Maria Hudymowa
7. Jadwiga Jakubowska
8. Tadeusz Kozanecki
9. Izabella Nagórska

Zgodnie z § 33 Statutu SBP zarządy okręgów zobowiązane są do zorganizowania sprawozdawczo-wyborczych zjazdów okręgowych najpóźniej do dnia 28.02.1981. Na zjeździe należy dokonać wyboru władz oraz delegatów na Krajowy zjazd delegatów w proporcji 1 na 75 członków wg stanu na dzień 31.12.1980.

Zjazdy okręgowe mogą się odbywać zgodnie z ustaleniami § 31-35 Statutu Stowarzyszenia albo przy udziale ogółu członków, albo poprzez delegatów wybranych w kołach wg wskaźnika 1 na 5 członków zgodnie ze stanem na dzień 31.12.1980.

Zarządy okręgów zobowiązane są do przesłania do Zarządu Głównego SBP wykazu do dn. 5.03.1981.

ANNA KOTARSKA
(1910-1980)

Należała do nielicznych w Polsce znawców dawnej książki. Emerytowany starszy kustosz dyplomowany w Bibliotece Narodowej. Zmarła 21 czerwca 1980 r. Pozostawiła po sobie niezapełnioną pustkę. Stratę tę odczuliśmy boleśnie nie tylko my, Jej koledzy, ale wielu ciężko doświadczonych przez los: niewidomym udzielała swego wzroku, starym opuszczonym ludziom swej opieki, niejednokrotnie oszczędzając im ostatniej goryczy — śmierci w osamotnieniu.

Pisanie wspomnień o bliskich, co odeszli, należy do zadań trudnych. Dla autorki tych słów tym trudniejsze, że Zmarła była jej najbliższą towarzyszką pracy przez bez mała ćwierćwiecze, przyjaciółką, niezawodną w troskach, szczerze oddaną w dniach sukcesów i radości, których nieraz bywała współtwórczynią.

Nasi drodzy zmarli żyją na tej ziemi tak długo, jak długo żyje ich pamięć w naszych sercach. Chciałoby się więc uchronić ich od losu przemijania i podaj nikły cień utrwalić wedle naszych skromnych możliwości.

Jakkolwiek łączyły mnie z Anną Kotarską bliskie i długotrwałe związki zawodowe i uczuciowe, to — pragnęłabym z góry się zastrzec — nie ma w tym wspomnieniu nic z panegiryzmu pośmiertnego, epitafijnego. Obawiam się nawet, czy mój szkic odda prawdziwie niezwykle zjawisko, powszechnie nazywane u nas Panią Hanią.

Gdy zgłosiła się do pracy w Bibliotece Narodowej w końcu 1950 r., szczęśliwy los (a raczej urzędujący wówczas zastępca dyrektora, za co wszyscy w Zakładzie Starych Druków błogosławią jego pamięć po dzień dzisiejszy) skierował Ją do naszej „komórki”. A był to czas, którego nasi młodzi Koledzy chyba nie potrafią sobie wyobrazić.

Pierwsze pięciolecie powojenne nie wypełniło jeszcze ogromnych strat w kulturze i nauce, w księgozbiorach i ludziach. Brak pracowników z fachowym przygotowaniem utrudniał należytą organizację warsztatów bibliotecznych. A mgr Kotarska reprezentowała szczególne umiejętności i wykształcenie. Te walory — prawdę powiedziawszy — predystynowały ją przede wszystkim do Działu Rękopisów, tak się jednak złożyło, że ówczesny kierownik dr Bahdan Horodyski już skompletował sobie zespół, natomiast potrzeby Działu Starych Druków, całkowicie zdewastowanego w czasie i po powstaniu warszawskim, były ogromne, tym większe, że oprócz zadań wewnętrznych miał do spełnienia bardzo rozległe ogólnokra-

jowe po przyłączeniu od początku 1950 r. Oddziału Dawnej Książki, przeniesionego z Naczelnej Dyrekcji Bibliotek w Ministerstwie Oświaty.

Aby nakreślić sylwetkę tej znakomitej bibliotekarki, wypadnie zacząć od zwykłych danych życiorysowych.

Anna Kotarska, córka Zygmunta i Aleksandry z Michałowskich urodziła się 8 listopada 1910 r. w Petersburgu, w rodzinie inteligentkiej. Szkołą średnią ukończyła w Jarosławiu w 1930 r., studiowała historię na Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując dyplom magisterski w 1937 r. Pod kierunkiem wybitnego badacza i pedagoga, prof. Marcelego Handelsmana napisała pracę dyplomową: „Wpływ kobiet na obrady Sejmu Czteroletniego”.

Już w czasie studiów uniwersyteckich najwidoczniej wykrystalizował się kierunek przyszłego życiowego przeznaczenia, bowiem absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego wyjechała na 3 lata do Rzymu, gdzie przeszła roczny kurs bibliotekarski oraz dwuletnią szkołę paleografii i dyplomatyki łącznie z archiwistyką. Studia te uzupełniła półroczna praktyka w Bibliotece Watykańskiej. Dyplom, podpisany przez kardynała Mercatiego, w dostojnej łacinie potwierdził, iż kandydatka: „per biennium diligenter frequentaverit et coram Nobis... praescriptum doctrinae specimen rite exhibuerit, ita ut legitimis suffragiis magna cum laude probatum extiterit, ipsum Palaeographum et Archivarium declaramus. Ex Archivo Secreto Vaticano, die XXIV Iunii MCMXXXIX”.

Dyplomantka zdołała jeszcze w sierpniu powrócić do kraju.

A jak doszło do zdobycia powyższych kwalifikacji — to dość charakterystyczne i dla samej osoby i dla sytuacji polskiej inteligencji z XIX i początku XX w.

Wielodzietna rodzina państwa Kotarskich nie opływała w dostatki, umożliwiające jednej z córek studia włoskie. Wprawdzie w Rzymie wuj Pani Hani, Józef Michałowski był kierownikiem Stacji Naukowej PAU, ale nasza późniejsza koleżanka musiała utrzymać się samodzielnie, toteż wypróbowanym śladem panien bez majątku — bohaterki powieści Orzeszkowej czy Prusa — przyjęła posadę guwernantki w polskiej rodzinie osiadłej w Rzymie. Tak więc na jej — trudno powiedzieć — „normalny” dzień składały się intensywne studia i niemałe obowiązki. Dodatkowym profitem tego trylecia stała się biegła znajomość języka włoskiego oraz dobra łaciny, obok opanowanej uprzednio francuszczyzny. Niewątpliwie uzdolnienia lingwistyczne pozwalały jej ponadto porozumieć się po niemiecku, czytać po angielsku. Po latach, kiedy jako stypendystka odwiedziła Rzym, zanotowała w dzienniczku nie bez satysfakcji, iż jakiś referat wygłoszony po łacinie „zupełnie dobrze rozumiałam”.

W czasie okupacji uczyła na tajnych kompletach szkolnych i dawała lekcje języków obcych, jednocześnie biorąc udział jako żołnierz AK w pracach konspiracyjnych pod pseudonimem „Anana”. Podczas powstania pracowała w organizacji Pomoc Żołnierska, była ranna. Odwagę i poświęcenie tej drobnej, szczupłutkiej kobiety potwierdził Brązowy Krzyż z Mieczami.

Jej dzieje zawodowe rozpoczęły się od Centralnej Biblioteki Wojskowej (1.7.1945 — 1.1.1946 oraz 1.6.1947 — 1.2.1948) z przerwami wypełnionymi pracą w Polimexie, gdzie także zajmowała się biblioteką. W CBW dwa razy prowadziła wykłady z zakresu bibliotekoznawstwa dla kierowników księgozbiorów wojskowych. Od 1947 r. była członkiem Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, a następnie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

W Bibliotece Narodowej przepracowała na stanowisku zastępcy kierownika Zakładu Starych Druków od 1.1.1951 do 31.3.1973; po przejściu na emeryturę nie zerwała kontaktu z instytucją, do której była głęboko przywiązana mimo zachodzących także i tutaj od czasu do czasu różnych „wypaczeń” w okresach „błędnów” i o której dobre imię walczyła wszystkimi dostępnymi sobie środkami. Wykonywała różne zadania niemal do ostatnich dni przed pójściem do szpitala, z któ-

rego już do nas nie powróciła, służąc swym doświadczeniem i młodym kolegom i nowej kierownicze Zakładu, doc. dr hab. Paulinie Buchwald-Pelcowej.

W czasie swej pracy przeszła kolejne szczeble „kariery” zawodowej: od kustosa przez kustosa dyplomowanego (1.6.1966) do starszego kustosa dyplomowanego (1.1.1972).

Trud bibliotekarski nagradza się w Polsce Ludowej godnie, choć raczej skromnie (gdzie tam nam marzyć o randze społecznej choćby księgarzy!), toteż i Anna Kotarska została odznaczona w 1972 r. Złotym Krzyżem Zasługi, a w 1978 r., kiedy Biblioteka Narodowa święciła swoje 50-lecie, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, po drodze zaś jeszcze Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury.

Tyle informacji kronikarskich, lecz niepodobna pominąć ważniejszego od nich, głębszego podtekstu.

Jak mówiłam, lata pięćdziesiąte w Zakładzie Starych Druków były okresem burzliwym, wypełnionym po brzegi pracami organizacyjnymi. Kierowniczka z racji swych obowiązków o zasięgu ogólnokrajowym przebywała bardzo często w terenie, toteż znaczna część zajęć wewnątrz naszej instytucji spadała na barki, bynajmniej nie Herkulesowe, Pani Hani. Okres ten obfitował w rozmaite rocznice oraz imprezy w skali krajowej i międzynarodowej, m.in. gigantyczne wystawy w rodzaju „Odrodzenie w Polsce” (1953), albo „Arianie w Polsce” (w Warszawie i w Pradze) itd. itd. Nasz personel był stosunkowo niewielki, żyliśmy więc od czasu do czasu jak na wulkanie. Podobne sytuacje zdarzały się i później (wystawa książki polskiej w Antwerpii czy obchody 500-lecia sztuki drukarskiej w Polsce). W najbardziej awaryjnych momentach energia, cierpliwość i pogoda tej drobnej osoby wyprowadzała nas często z sytuacji zdawało się nie do opanowania.

Trudno dzisiaj nawet wydzielić tzw. „zakres czynności” Anny Kotarskiej. Była wszędzie: raz jako kierownik działu opracowania, kiedy indziej — informacji i udostępniania, a właściwie była czynna na wszystkich odcinkach, także w tzw. Ośrodku Opieki nad Dawną Książką, fungującym w naszym Zakładzie. Za jedno z odpowiedzialniejszych jej zadań trzeba uznać kształcenie młodych kandydatów na „starodruczników”.

W 1965 r., kiedy mieliśmy jako tako skompletowany zespół doskonałych pracowników, lecz jeszcze niezbyt doświadczonych, zorganizowałam dla nich systematyczny kurs z zakresu dawnej książki. Później uzupełniało się zasób wiadomości na zebraniach referatowych, natomiast w następnych latach młodszych kolegów wprowadzała w arkaną wiedzę starodrucznej przeważnie sama Anna Kotarska. A że czyniła to z właściwą sobie życzliwością i taktem, pozyskiwała na całe życie szacunek i oddanie ich serc.

Ponadto wpała wiedzę o dawnej książce na różnych kursach: w Bibliotece Narodowej i międzybibliotecznych, dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych, także w SBP, podczas najrozmaitszych praktyk: studentom bibliotekoznawstwa czy kolegom zatrudnionym przy starych drukach w innych placówkach.

Nie sposób pominąć jeszcze jednej sfery Jej działania. Sama przeszła kurs konserwacji zabytków papierowych dla bibliotekarzy. Tę skromną z natury wiedzę wzbogaciła podczas pobytu stypendialnego we Włoszech, gdzie odwiedziła Istituto del Patologia del Libro, pracownie przy Bibliotece Watykańskiej i w Grottaferata oraz przy Bibliotece Laurenziana we Florencji. Z przyjemnością zanotowała, iż po Istituto oprowadzała ją panna Gallo, córka założyciela tej instytucji o światowej renomie, natomiast w Grottaferata — bazylianin spod Lwowa.

Ów epizod włoski trwający dwa miesiące przyniósł także inne korzyści naszej dyscyplinie. Krytyczna penetracja objęła kilkanaście bibliotek w Rzymie, Florencji, Wenecji ze szczególnym uwzględnieniem metod opracowania, wystawiennic-

twą, konserwacji zbiorów. Negatywne spostrzeżenia dotyczyły ówczesnego stanu Centro del Cataloge Unico w Rzymie, do którego doświadczeń przywiązywałam dużą wagę ze względu na prowadzone u nas, choć w mniejszej skali, przedsięwzięcie.

Do równie ważnych i czasochłonnych punktów tej wyprawy należało przeglądanie katalogów i wynotowywanie poloników dla centralnego katalogu starych druków Biblioteki Narodowej. Eksplorację przeprowadzono głównie w bibliotekach rzymskich: Vallicelliana, Angelica, Casanatense, a także w słynnych zbiorach Emeryka Czapskiego; zdaniem naszej koleżanki ten znakomity kolekcjoner (głównie kartografii) „nie zna się na drukach”.

Czytając zachowany z tamtych czasów dzienniczek, nie sposób oprzeć się wzruszeniu: wyczerpująca, całodzienna praca, fatalne odżywianie się (jak to wśród naszych stypendystów) powodowały częste westchnienia: „jestem już b. zmęczona”, „kawa nie pomaga, oczy b. bołą”, „od jutra zacznę się lepiej odżywiać”, po czym znów powtarzał się „obiad na skwerku” itd. Ale bywały i drobne satysfakcje: wielka życzliwość tamtejszych kolegów z dyrektorką Biblioteka Nazionale prof. Laurą de Felice Olivieri na czele oraz propozycja pracy w FAO.

W tym czynnym życiu nie brak też dorobku naukowego, to jednak, co zostało utrwalone drukiem, wypada raczej skromnie. Ścisłejsze zainteresowania naukowe skupiały się głównie na piśmiennictwie polskim XVII w. W pewnej mierze była to rzecz przypadku, ale również zadziałał system organizacyjny zastosowany w Zakładzie (podział zbiorów i katalogów wedle wieków); mieliśmy tedy kolegów specjalizujących się w XVI czy XVIII stuleciu. Pani Hania wybrała to środkowe, bo i pierwsze jej poważniejsze zetknięcie się z materiałami przysposabianymi do druku dotyczyło tego właśnie okresu chronologicznego. Pomagała mianowicie prof. Kazimierzowi Budzykowi w przeprowadzeniu trudnej i żmudnej korekty jego książki: *Bibliografia konstytucji sejmowych XVII wieku w Polsce* (Wrocław 1952).

I tak już pozostało, tym bardziej że predyspozycje umysłowości raczej analitycznej kierowały ją głównie ku pracom bibliograficznym.

Dzięki inicjatywie znakomitego organizatora warsztatu naukowego w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, prof. Lecha Szczuckiego Anna Kotarska ogłosiła w *Archiwum Filozofii i Myśli Społecznej* (1963 T. 9) *Bibliografię reformacji za lata 1945-1960* (piśmiennictwo polskie). Pokrewna praca w języku francuskim została włączona do zbiorowego wydawnictwa ukazującego się w Lejdzie: *Bibliographie de la Réforme 1450-1648*. Jej tom 5 został poświęcony m.in. Polsce (*Pologne...*, 1965).

Autorka nie rozstała się z tą tematyką, przygotowywała jej kontynuację niemal do ostatnich miesięcy życia, w miarę wszakże postępującej choroby — coraz wolniej. Pozostała więc kartoteka, dość zaawansowana materiałowo, zasługująca na wykończenie.

Aktywność wydawnicza Kotarskiej mogła rozwinąć się znacznie szerzej, lecz — trzeba to przyznać — nie szczęściło się jej pod tym względem, niemal od początków „kariery” naukowej. Nie doszło mianowicie do wydania w *Bibliotece Pisarzy Polskich* (serii IBL-owskiej) tomu przygotowywanego przez Karola Badeckiego „Polskie paszkwile sowizdrzalskie (jezuitów na heretyków) 1611-1624”. Zadanie Kotarskiej, współredaktorki tomu, polegało m.in. na rozwiązaniu anonimów typograficznych. Atoli autor zmarł 10.2.1953. Po latach analogiczny temat podjął Zbigniew Nowak (*Kontrreformacyjna satyra obyczajową w Polsce XVII wieku*. Gdańsk 1968).

Lansowany także w IBL-u projekt poprawionej reedycji cennej bibliografii Badeckiego: *Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku* (Lwów 1925) z dużym współudziałem Kotarskiej również nie doszedł do skutku, tymczasem jednak podjęła ona szereg prac przygotowawczych. Jako niewielki odprysk tych penetracji

ukazał się w *Pamiętniku Literackim*, (1952 R. 43 z. 3/4 s. 1036-1039) przyczynkę: *Pieśni o Lisowczykach*.

Gdy cały świat, w szczególności słowiański, święcił pamięć Jana Amosa Komenskigo w l. 1956-1957, zasypywani byliśmy różnymi kwerendami. Anna Kotarska z właściwą sobie systematycznością sporządziła dużą kartotekę prac wielkiego pedagoga, podając sigła polskich bibliotek (920 egzemplarzy). Stanowiła ona nieocenioną pomoc przy wystawach, informacjach itd. Lecz znów nie stało czasu czy możliwości na ostateczne jej wykończenie, natomiast ten sam temat, rozszerzony tylko o materiał rękopiśmienny przygotowała W. Osińska: *Jan Amos Komenský w Polsce. Repertorium prac...* (Wrocław 1972). Wiadomości zaś zebrane przez Kotarską pozwoliły jej zamieścić recenzję pracy V. Dokoupila *Soupis Komenskeho Universitni knihovny w Brně w „Zentralblatt für Bibliotheksvesen”* (1958 Jg. 72 H. 2/3 s. 159-160).

Nie zrealizowane pozostały także ambitne plany dotyczące dziejów kultury staropolskiej, chociaż miały wszelkie szanse na opublikowanie. W latach 50-tych zamówiłam dla serii IBL-owskiej: *Książka w Dawnej Kulturze Polskiej* wydanie katalogu biblioteki założonej na przełomie XVI i XVII w. w Baranowie przez „Panów Leszczyńskich” (by posłużyć się tytułem pięknej powieści Hanny Malewskiej). Inny obszerny, interesujący temat: „Mecenat literacki za czasów Władysława IV w świetle dedykacji” (także dla IBL-u) został wstrzymany na etapie materiałowym. Obydwie prace autorka przekazała swym młodym koleżankom-wychowankom. Może zdołają je doprowadzić do szczęśliwego zakończenia. Na marginesie trudno powstrzymać się od refleksji, iż perfekcjonizm bywa niekiedy tak samo zgubny jak brak należytej samokontroli. Drugim hamulcem przedsięwzięć naukowych stała się z biegiem lat coraz bardziej absorbująca działalność charytatywna. W rezultacie w dorobku Kotarskiej można jeszcze wymienić omówienie cennego, a w Polsce mało znanego periodyku bibliologicznego, wydawanego we Florencji: *La Bibliofilia 1899-1967 (Rocznik Biblioteki Narodowej 1968 T. 4)* oraz kilka haseł do EWOK-u. Dzieliła się także swą wiedzą z zakresu konserwacji na łamach *Przeglądu Bibliotecznego* oraz *Poradnika Bibliotekarza*.

Spoglądając na ten stosunkowo niewielki plon przekazany drukiem, niepodobna oprzeć się żalowi — niewątpliwie Anna Kotarska mogła rozwinąć się jako dobry historyk. Pisała z dużą kulturą: jej wypowiedzi cechowała klarowna forma, język prosty i potoczny. Jednakże główną treścią tego życia stało się — działanie i służenie innym. Nasza Pani Kustosze podejmowała się każdej najbardziej żmudnej i „czarnej” roboty, gdy przynaglały okoliczności, czy to przy centralnym katalogu inkunabułów przed oddaniem go do druku, czy przy żmudnych korektach prac kolegów, także piszącej te słowa. A w międzyczasie katalogowała, wykładała, uczyła, instruowała w czasie wizytowania działów starych druków w kraju, brała udział w różnych komisjach, reprezentowała itd. itd. Zdawało się, że pod kruchą powłoką cielesną kryją się niewyczerpane zasoby siły i energii obok dobroci i pogody.

Dla uzupełnienia tego nieudolnego szkicu portretowego nie sposób pominąć religijności Anny Kotarskiej i jej aktywnego udziału w życiu Kościoła, którego nakazy starała się spełniać z nadadkiem: miłuj bliźniego twego więcej niż siebie samego. Jednakże nigdy nie demonstrowała swych przekonań, dyskretna i tolerancyjna. Jeśli niekiedy dostrzegała wśród nas zło, zawiść, intrygi — jak to niemal wszędzie się zdarza — umiała je wytknąć, w taki sposób jednak, że zyskiwała szacunek a nawet przyjaźń skarconego.

Nie było też w niej nic ze zgrzebnej mniszki. Głowa zawsze jak gdyby prosto od fryzjera, delikatny makijaż, pełna prostoty elegancja czyniły ją „wdzięczną ku wejrzeniu”.

Jej przeszło 25 lat życia złączonych z losami Biblioteki Narodowej to także szmat historii naszej Instytucji, której dodawała chwały.

Ukształtowały tę oddaną ludziom i pracy osobowość pierwiastki kultury śródziemnomorskiej oraz dary, jakimi biedna nasza ziemia ojczysta obdziela najlepsze swe dzieci: ofiarność, tolerancja, męstwo.

Alodia Kawecka-Gryczowa

HELENA LIPSKA (1892-1980)¹

Dnia 26 września odeszła na zawsze z naszego grona Helena Lipska, emerytowany kustosz, wieloletni i zasłużony pracownik Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki PAN w Krakowie, znany i ceniony bibliotekarz, nauczyciel i wychowwca kilku pokoleń bibliotekarzy polskich, a szczególnie krakowskich.

Helena z Gałków Lipska urodziła się dn. 27 września 1892 r. w Krakowie, z ktgrym związała się na trwałe do końca życia. W 1912 r. otrzymała tu świadectwo dojrzałości w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim, a w następnym roku złożyła egzamin dojrzałości w Gimnazjum św. Anny. Studiowała potem na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego filologię klasyczną, archeologię i nauki pomocnicze historii uzyskując w 1920 r. absolutorium².

W latach 1913-1914 należała do Polskich Drużyn Strzeleckich i prowadziła Archiwum Oddziału Krakowskiego. W czasie pierwszej wojny światowej pracowała też jako sanitariuszka, popularna wśród chorych siostra „Warno”, w szpitalu wojskowym.

W latach 1917-1921 była sekretarką i bibliotekarką Polskiego Archiwum Wojskowego, mieszczącego się przy Polskiej Akademii Umiejętności³. Równocześnie, w latach 1919-1920 pracowała jako wolontariuszka w Bibliotece Uniwersytetu Ludowego im. A. Mickiewicza. Były to jej pierwsze kontakty z pracą bibliotekarską, którą kierowała na terenie Uniwersytetu Ludowego Helena Radlińska, dobrze znany społecznik, teoretyk i praktyk bibliotekarstwa. W 1920 r. Helena Lipska przeszła do pracy w dziale rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności, na krótko tylko, ponieważ już w sierpniu tego roku rozpoczęła pracę w Bibliotece Jagiellońskiej. W tym też roku poślubiła dra Jacka Lipskiego, również bibliotekarza.

Pracę w Bibliotece Jagiellońskiej rozpoczęła za dyrekcji Fryderyka Papęgo w gronie wybitnych specjalistów, będąc pierwszą kobietą zatrudnioną na etacie. Wiedzę zawodową zdobywała i pogłębiała pod kierunkiem Aleksandra Birkenmajera, którego ogromnie ceniła i zawsze uważała się za jego uczennicę. Posiadła gruntowną wiedzę teoretyczną i wszechstronne opanowanie techniki pracy bibliotecznej, które pozwoliły jej objąć w 1926 r. kierownictwo Działu Opracowania Druków Polskich, a potem cały Oddział Biura Katalogowego; tak się wówczas nazywał dział Biblioteki, w którym katalogowano druki zwarte i wydawnictwa ciągłe, polskie i obce.

¹ Z Heleną Lipską projektowany był wywiad dla Przeglądu Bibliotecznego w ramach cyklu: Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego — świadkowie sześćdziesięciu lat.

² Z. Weislo: Helena Lipska, „Biał. Bibl. Jag.” 1974 R. 24 s. 149-154.

³ J. Semkowiczowa: Polskie Archiwum Wojskowe, „Archeon” 1966 T. 45 s. 70

Odtąd cały okres ponad 50-ciu lat pracy bibliotekarskiej poświęciła zagadnieniom opracowania alfabetycznego druków. Działalność Heleny Lipskiej w zakresie spraw związanych z opracowaniem alfabetycznym wyszła poza ramy Biblioteki. W okresie międzywojennym, gdy aktualna stała się sprawa opracowania ogólnopolskiej instrukcji katalogowania alfabetycznego, jako wybitna specjalistka w tej dziedzinie opiniowała materiały do przyszłej instrukcji i uczestniczyła w pracach redakcyjnych.

Lata 1939-1940 to okres intensywnych przygotowań (pomlary, czyszczenie księgozbioru itd.) do przeprowadzki zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej ze starego pomieszczenia przy ul. św. Anny do nowego gmachu „Jagiellonki” przy al. Mickiewicza 22. W przygotowaniach tych Helena Lipska bierze czynny udział jako kierownik jednej z ekip przygotowujących a następnie realizujących tę gigantyczną i już w warunkach wojennych organizowaną przeprowadzkę⁴.

W 1939 r., w tym gorącym dla Biblioteki okresie, były równocześnie czynione przygotowania do otwarcia nowego gmachu i mającego się w nim odbyć w 1940 r. V Zjazdu bibliotekarzy polskich. W Komitecie organizacyjnym Helena Lipska pełniła funkcję sekretarza generalnego⁵. Wybuch wojny, niestety, zniweczył cały wkład pracy organizacyjnej związanej z przygotowaniem do Zjazdu⁶.

Okres wojny i okupacji przetrwała wraz z kolegami (pod czujnym okiem administracji niemieckiej) w zmienionych warunkach w Bibliotece przemianowanej przez okupanta na Staatsbibliothek Krakau.

Po II wojnie światowej z całym zapałem i energią przystąpiła do organizowania Oddziału Opracowania Alfabetycznego, do porządkowania zabezpieczonych zbiorów książkowych, bibliotek zdeponowanych w Bibliotece Jagiellońskiej, wydatnie przyczyniając się do inwentaryzacji i melioracji tych zbiorów. Zgromadziła i opracowała bogaty księgozbiór podręczny Biura Katalogowego, w którym znalazły się informatory, słowniki, katalogi, bibliografie, książki z zakresu księgoznawstwa i bibliotekarstwa, tworząc dobrze wyposażony warsztat pracy dla bibliotekarzy i bibliografów.

Uczestnicząc z całym oddaniem i pasją w organizowaniu pracy niemal od podstaw we własnej Bibliotece, nie traciła z pola widzenia problemów całościowych bibliotekarstwa polskiego jak: rozwój bibliotek po zniszczeniach wojennych, zabezpieczanie opuszczonych zbiorów bibliotecznych oraz bibliotek podworskich, zagadnienia bibliograficzne, szkolenie bibliotekarzy. Włączając się w nurt tych spraw brała udział w wielu naradach w ścisłym gronie specjalistów i w konferencjach ogólnokrajowych. W 1949 r. m.in. wystąpiła z referatem na konferencji ogólnopolskiej, której tematem był „Obecny stan bibliografii i zagadnienia bibliograficzne w Polsce oraz przewidywane drogi rozwoju tego zagadnienia”.

W 1953 r. po zmianach reorganizacyjnych w Bibliotece Jagiellońskiej, w ocenie Heleny Lipskiej nie kwalifikujących się do przyjęcia, podjęła trudną decyzję opuszczenia Biblioteki Jagiellońskiej, której poświęciła swoje najlepsze a zarazem najtrudniejsze lata, i w styczniu 1954 r. przeszła do Biblioteki PAN. Również i w tej Bibliotece kierowała Działem Opracowania Wydawnictw aż do przejścia na emeryturę w 1966 r. Potem do 1977 r., pracując tutaj w skróconym wymiarze godzin, zajmowała się głównie pracą naukową.

W działalności Heleny Lipskiej osobne miejsce zajmuje szkolenie młodej kadry bibliotekarzy, w pierwszym rzędzie w macierzystej Bibliotece, następnie poza jej murami. Szkoliła ustawicznie, ucząc tej podstawowej umiejętności bibliotekarskiej, jaką jest sporządzanie opisów bibliograficznych i katalogowych. Wykładała rów-

⁴ E. Kuntze: *Dzieje Biblioteki Jagiellońskiej pod okupacją niemiecką w okresie od I IX 1939 do 18 I 1945*. „Biał. Bibl. Jag.” 1975 R. 25 s. 10.

⁵ S. Kaszyński: *O Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich. (Działalność Okręgu w Krakowie)*. Kraków 1977 s. 4.

⁶ Z okazji przewidzianego w 1940 r. otwarcia nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej i V Zjazdu bibliotekarzy polskich przygotowywano specjalną wystawę i przewodnik po bibliotekach okręgu krakowskiego.

nież na kursach dla bibliotekarzy i służby technicznej (magazynierów). Szkolenie uważała za swoje powołanie i jak się nieraz zwierzała, bardzo je lubiła. Jako kierowniczka Biura Katalogowego i bezpośrednia opiekunka szkolenia posiadała rzadki talent pedagogiczny przekazywania swojej wiedzy i doświadczeń, była urodzonym pedagogiem, cechowała ją cierpliwość, wyrozumiałość, dobroć, łagodność, była przy tym jednak bardzo wymagająca. Oprócz umiejętności technicznych związanych z katalogowaniem, uczyła umiłowania zawodu, poszanowania książki, zachęcała młodszych kolegów do stałego samokształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych, do angażowania się w prace Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Jeśli chodzi o działalność dydaktyczną poza Biblioteką Jagiellońską, to w 1934/35 r. prowadziła wykłady z bibliotekarstwa na kursach dla bibliotekarzy naukowych i oświatowych. W 1945 r. kierowała kursem dla asystentów wyższych uczelni krakowskich, a w 1946/47 r. rocznym kursem dla bibliotekarzy bibliotek naukowych, gdzie wykładała bibliografię i zasady katalogowania. W latach 1946-1952 prowadziła wykłady z zakresu bibliotekarstwa w Wyższej Szkole Nauk Społecznych, w latach 1948-1951 wykładała bibliografię w Liceum Bibliotekarsko-Księgarskim. Uczestniczyła w organizowaniu bibliotek różnego typu, których po wojnie na terenie Krakowa powstało wiele (zakładowe, świetlicowe, szkolne). Przyszłych bibliotekarzy, także z innych bibliotek, przygotowywała teoretycznie i przede wszystkim praktycznie, szkoląc w ramach praktyk w Biurze Katalogowym Biblioteki Jagiellońskiej.

Inną ważną stroną działalności Heleny Lipskiej była praca naukowa i publicystyczna w zakresie bibliografii, bibliotekoznawstwa i bibliofilstwa. Współpracowała z takimi pismami jak: *Silva Rerum*, *Rocznik Krakowski*, *Przewodnik Bibliograficzny*, *Przegląd Biblioteczny*, *Przegląd Historii Sztuki*, *Biuletyn Państwowego Instytutu Książki*, *Bibliotekarz*, *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, *Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie*, *Roczniki Biblioteczne* i in. W czasopiśmie tych zamieszczała swe prace bibliograficzne i artykuły na tematy zawodowe i bibliofilskie oraz prace naukowe. Szereg przez nią opracowanych biogramów zamieściły: *Polski słownik biograficzny*, *Encyklopedia wiedzy o książce* i *Słownik pracowników książki polskiej*. Bibliografia prac Heleny Lipskiej obejmuje ponad 70 pozycji.

Inspirowała i prowadziła wiele zespołowych prac bibliograficznych wykonywanych przez pracowników Biblioteki Jagiellońskiej, a potem Biblioteki PAN, m.in. w latach 1928-1931 — zbieranie i przygotowanie materiałów do „Bibliografii polskiej za lata 1901-1925”, przygotowywanej do druku przez Jana Muszkowskiego, a mającej się ukazać jako wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Zebrane materiały, częściowo opracowane redakcyjnie, uległy, niestety, zniszczeniu podczas działań wojennych w Warszawie w 1939 r. W latach 1946-1952 kierowała kopiowaniem katalogu starych druków Biblioteki Jagiellońskiej dla Katalogu Centralnego Biblioteki Narodowej oraz pracami bibliograficznymi dla Ośrodka Badań Pedagogicznych w Warszawie.

Jeszcze w okresie międzywojennym rozpoczęła, wspólnie z powołanym przez siebie zespołem, zbieranie materiałów do bibliografii Biblioteki Jagiellońskiej. Wojna przerwała te prace, po jej zakończeniu Helena Lipska na nowo podjęła gromadzenie materiałów. Zebrany, ale nie opracowany materiał zachował się w formie kartoteki. Od 1961 r. współpracowała przy zapoczątkowanej przez Kazimierę Tatarowicz bibliografii Uniwersytetu Jagiellońskiego⁷.

Praca zawodowa, dydaktyczna, naukowa i publicystyczna nie wyczerpuje całości działalności Heleny Lipskiej, która zawsze z wielką pasją oddawała się

⁷ H. Lipska, K. Tatarowicz: *Bibliografia piśmiennictwa do dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków 1967.

także pracy społecznej. Odnaczając się niezwykłą wrażliwością na potrzeby poszczególnego człowieka a zwłaszcza czujnością na sprawy kraju, zawsze była gotowa włączyć się do akcji, którą narzucała aktualna sytuacja. Dla przykładu można wymienić sprawę Spisza i Orawy. W Narodowym Komitecie Obrony Spisza, Orawy, Czacy i Podhala w latach 1919-1920 pełniła obowiązki sekretarki. W latach 1932-1939 działała jako wiceprzewodnicząca okręgu krakowskiego w Organizacji Przystosowania Kobiet do Obrony Kraju, publikując artykuły i wygłaszając pogadanki radiowe na temat obronności.

W okresie okupacji hitlerowskiej poza oficjalną pracą w „Staatsbibliothek” Helena Lipska ma też swoją piękną kartę w działalności konspiracyjnej. Wiadomo, że działalność Jej skierowana była w dwóch kierunkach: pracowała w akcji pomocy Żydom pod pseud. Agata i Pomocy Żołnierzowi pod pseud. Halszka i Lena. W mieszkaniu Jej odbywały się wykłady z przystosobienia wojskowego „peżetek”. Organizowane też były odczyty z zakresu historii, na które przychodziło dość liczne grono słuchaczy. Kolportowała prasę podziemną, a przede wszystkim służyła pomocą w zaopatrywaniu polskiego środowiska naukowego w książki⁸.

Od momentu powstania w Krakowie Związku Bibliotekarzy Polskich, przemianowanego potem na Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich a następnie na Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, była zawsze czynnym jego członkiem. Wielokrotnie wchodziła w skład zarządu koła krakowskiego pełniąc różne funkcje. Wygłaszała referaty, uczestniczyła w sympozjach i zjazdach bibliotekarzy.

Od 1926 r. była także aktywnym członkiem Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków m. Krakowa, swego rodzinnego miasta, które prawdziwie miłowała.

W 1925 r. po śmierci męża Jacka Lipskiego, członka Towarzystwa Miłośników Książki, została zaproszona na członka, potem wchodziła w skład Kapituły Białego Kruka, nosząc imię Kapitułki. Tu najlepiej mogła dać wyraz swojemu umiłowaniu książki wygłaszając odczyty, organizując wystawy, współredagując *Silva Rerum*. Po reorganizacji TMK na Towarzystwo Przyjaciół Książki Helena Lipska nadal brała czynny udział w pracach Towarzystwa, służąc swoim wieloletnim doświadczeniem i wiedzą, początkowo w pracach zarządu, potem już tylko poprzez uczestnictwo w zebraniach. Zgromadziła i zabezpieczyła sporo materiałów do historii TMK w Krakowie, ale przede wszystkim wiele faktów z działalności przechowała w pamięci, toteż w ostatnich latach życia skoncentrowała się na opracowaniu historii Towarzystwa. O TMK wygłaszała odczyty nie tylko w Krakowie w Towarzystwie Przyjaciół Książki czy w Bibliotece Jagiellońskiej⁹, ale także wyjeżdżała na zaproszenia oddziałów TPK w Katowicach i Wrocławiu.

Pracowała do ostatnich chwil swego życia. Oczekiwała na mające się ukazać wydawnictwo *Silva Rerum*, do którego napisała artykuł *Rola Towarzystwa Miłośników Książki w kulturze Krakowa*. Sama jeszcze zrobiła korektę artykułu, ale już nie było jej dane ujrzeć to z trudem reaktywowane wydawnictwo bibliofilskie.

Swym długim i bardzo pracowitym życiem w służbie polskiej książki i ukochanego Krakowa na trwałe weszła do historii tego miasta i krakowskiego środowiska bibliotekarskiego.

Wyrazem uznania za zasługi dla kultury i pracy społecznej było nadanie Jej odznaki Orderu Białego Kruka, której posiadaniem chlubią się tylko nieliczni bibliofile i złotej odznaki „Za pracę społeczną dla miasta Krakowa”. Posiadała też honorową odznakę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz godność członka honorowego Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków m. Krakowa.

⁸ Informacje prof. dr Krytyny Pieradzkiej, która w domu H. Lipskiej m.in. wygłosiła odczyt na temat Lirii Curzona, i dr Aleksandry Mianowskiej, pseud. Kama, której H. Lipska była podkomendną. *Pomoc Żołnierzowi „peżetki!”* — oddział kobiecy, formacja AK podległa Biuru Informacji i Propagandy w Warszawie.

⁹ H. Lipska: *Kontakty Bibliotek Jagiellońskiej z Towarzystwem Miłośników Książki*. Maszynopis. Odczyt wygłoszony na zebraniu naukowym BJ dn. 5.12.1972.

Za zasługi położone w obronie niepodległości kraju w I wojnie światowej Helena Lipska otrzymała Krzyż Walecznych, Krzyż Niepodległości oraz Krzyż Polskiej Organizacji Wojskowej.

W pamięci tych, którzy mieli szczęście Ją znać i z Nią współpracować, pozostanie jako Człowiek mądry, prawy i bardzo dobry.

Zofia Wcisło

ANTONI ŻABKO-POTOPOWICZ
(1895-1980)

Dnia 26 kwietnia 1980 zmarł dr Antoni Żabko-Potopowicz, profesor Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, oddany tej uczelni przez 60 lat, znany ekonomista, historyk rolnictwa i leśnictwa. Nie byłoby jednak uzasadnione zamieszczenie na tym miejscu wspomnienia o wybitnym naukowcu i pedagogu, gdyby nie był on także związany z bibliotekarstwem, dokumentacją i informacją naukową.

Urodził się w 1895 r. na krańcach dawnej Rzeczypospolitej, w majątku Oczeza-Rudnia nad Dnieprem. Ojciec jego Karol i matka Maria (również z Żabko-Potopowiczów) dali swemu jedynakowi staranne wykształcenie, a bogata rodzinna biblioteka, oddziedziczona po przyjacielu dziada, Karaimie senatorze Elliszewiczu, rozbudziła wielostronne zainteresowania ekonomiczne, polityczne i historyczne. Na razie uczył się w domu, w 1912 r. ukończył gimnazjum klasyczne w Moskwie. Ojciec marząc, że syn obejmie po nim majątek, wybrał dla niego studia rolnicze w najlepszym ówczesnie Instytucie Rolniczym w Lipsku. A. Żabko-Potopowicz nawiązał tam wiele znajomości i przyjaźni. Zetknął się z postępowymi prądami w Związku Nieskorporowanych Studentów.

Dalsze studia przerwała I wojna światowa, powrócił więc do domu, gdzie — chroniąc się przed wojskiem — wstąpił do „Siewieropomoszczi”, instytucji zajmującej się aprowizacją armii. Jeździł po różnych rejonach Rosji, wykorzystując swoje wiadomości agronomiczne. Ostatecznie nie uniknął wojska, ale nie zdążył wziąć czynnego udziału w wojnie. Rewolucja Październikowa, wypadki polityczne, a w ich następstwie przejmowanie majątków obszarniczych, zmieniły całkowicie losy rodziny Żabko-Potopowiczów. W końcu 1918 r. przeniosła się ona z Mohylowszczyzny do Warszawy. Ojciec po stracie całego zasobu pieniędzy (dewaluacja), objął administrację majątku Jaszuny koło Wilna. Antonim zaopiekował się kolega ojca, ówczesny rektor SGGW prof. Józef Mikułowski-Pomorski. Za jego radą ponowił on w 1919 r. najpierw zawodowe, a następnie specjalne studia w zakresie polityki agrarnej na Wydziale Rolniczym SGGW. W latach 1925 r. uzyskał dyplom inżyniera (zrównany później z magisterium) rolnika. W tym czasie wykorzystywał dobrą znajomość języków obcych i współpracował z reporterem agencji World Associated Press.

Ponieważ w 1922 r. matka Antoniego odziedziczyła dość niespodziewanie znaczny majątek i w całości przekazała go synowi, uzyskał on niezależność materialną i mógł bez reszty poświęcić się pracy naukowej, a głównie pogłębianiu wiadomości z zakresu historii i szeroko pojętej polityki agrarnej. Opiekę nad jego studiami objął Zdzisław Ludkiewicz, profesor polityki agrarnej w SGGW, gdzie

A. Żabko-Potopowicz uzyskał w 1929 r. doktorat a w 1932 r. habilitował się. W 1930 r. zawarł związek małżeński z Marią Ponomariewą.

Mimo wielu nęcących propozycji objęcia wysokich stanowisk w centralnych urzędach państwowych wybrał pracę naukową i pozostanie w SGGW. Współpracował głównie z profesorami Zdzisławem Ludkiewiczem i Władysławem Grabskim. Powierzali oni młodszemu koledze poważne obowiązki naukowe: kontrolę prac magisterskich, konsultacje oraz opiekę nad biblioteką zakładu. W swoich *Zapiskach do autobiografii* profesor napisał: „Profesor Ludkiewicz był z ramienia Senatu Akademickiego dyrektorem biblioteki uczelni, a kierowniczką bezpośrednią — p. Jadwiga Hausbrandt (...) Zaznajomili mnie z pracą biblioteczną, która z biegiem czasu stała się obok pracy naukowej, jednym z podstawowych moich zainteresowań.”¹

Pod koniec lat 20-tych dr Żabko-Potopowicz, skierowany przez prof. Ludkiewicza, zajął się warunkami zatrudnienia polskich pracowników rolnych, osiadłych po I wojnie światowej w Szwecji. Podróż naukowa do Szwecji zapoczątkowała inne wyjazdy zagraniczne służbowe i prywatne. Zwiedził Danię, Francję, Austrię, Niemcy, Szwajcarię, Czechosłowację, Bułgarię, Węgry, Jugosławię, Turcję i Włochy. Zdobywał doświadczenia, zbierał materiały do swoich coraz liczniejszych publikacji książkowych i artykułów, doskonalili znajomość języków obcych, dużo pracował w bibliotekach. Na tle studiów nad stanem rolnictwa w różnych krajach Europy i Ameryki stale wzrastało Jego zainteresowanie stosunkami agrarnymi w Polsce. Pisał wiele. Publikował artykuły w *Rolnictwie*, *Ekonomiście*, *Rocznikach Socjologii Wsi*. Brał czynny udział w pracach Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków, działał w Kole Oświaty Rolniczej i był członkiem korespondentem Warszawskiego Towarzystwa Naukowego. W 1939 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego.

Nadeszła II wojna światowa. Gmach SGGW zajęło wojsko niemieckie, pozostawiając tylko część budynku na filię Instytutu w Puławach, do którego włączono SGGW. Tutaj za zgodą okupantów działał prof. Wacław Dąbrowski (maż wybitnej bibliotekarki Wandy Dąbrowskiej). Robił on wszystko, aby chronić zarówno pracowników, jak i dobytek uczelni. Antoni Potopowicz pisze: „Do Instytutu Puławskiego została włączona Biblioteka SGGW. Na szczęście sprawa Biblioteki SGGW znalazła się w ręku przydzielonego do Puław wiedeńczyka — profesora Frauendorfera, który orzekł, że do końca działań wojennych nie należy wprowadzać żadnych zmian — księgozbiór pozostał więc nie rozparcelowany”². Pod koniec wojny część księgozbioru (głównie z zakresu leśnictwa) wraz z odpowiadającymi jej katalogami została wywieziona. Udało się te książki prawie w całości rewindykować.

Prof. Potopowicz brał udział w pracach podziemia wojskowego, a jednocześnie pracował w tajnej SGGW. Prowadził wykłady, kończył zaległe sprawy magistrantów, poprawiał i opiniował prace wykonywane w tajnym Uniwersytecie Zachodnim, działającym na terenie Warszawy. Natomiast „oficjalnie” był pracownikiem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. W wolnych chwilach bardzo gorliwie korzystał, chociaż było to zakazane, z Biblioteki SGH, nad którą pieczę sprawował wtedy prof. Andrzej Grodek oraz z Biblioteki SGGW.

Powstanie Warszawskie przetrwał z żoną w swoim mieszkaniu przy ul. Polnej, w domu, w którym mieszkała również Maria Dąbrowska. Po obozie w Pruszkowie znalazł się w górzyszej Żegocinie, a po przejściu frontu — w Krakowie, skąd z grupą profesorów i innych pracowników SGGW pojechał do majątku uczelni w Skierniewicach. Po powrocie do Warszawy i po pierwszych trudach

¹ A. Żabko-Potopowicz: *Zapiski do autobiografii*. „Kwart. Hist. Nauki” 1980 nr 1 s. 9.

² Tamże, s. 15.

koczowniczego życia w gmachu Szkoły zamieszkał w tzw. domu profesorskim przy ul. Kieleckiej 46 i tu mieszkał już do śmierci.

Od razu włączył się, jak wielu innych, w nurt spraw odradzającej się SGGW. Pomagał pierwszemu powojennemu rektorowi prof. Franciszkowi Staffowi i organizował pracę w swoim, prowizorycznie jeszcze ulokowanym zakładzie. W maju 1946 r. uczelnia wznowiła swą działalność. Profesor wykładał politykę ekonomiczną wraz ze skarbowością oraz ekonomię polityczną. Wtedy także na zlecenie Senatu Akademickiego objął opieką Bibliotekę Główną. Zaczęła się więc bardzo ścisła więź z zagadnieniami bibliotecznymi. Był przede wszystkim doradcą i reprezentantem Biblioteki, ale troszczył się także o dobór księgozbioru i interesował się wszystkimi nurtującymi ją problemami.

O nawale prac, jakimi zajmował się w tym okresie, mówi on sam: „Byłem autorem paru broszur, traktujących o naszym rolnictwie (...) W 1948 r. wydałem jako kierownik Zakładu tom drugi *Prac Zakładu Polityki Ekonomicznej* (praca zbiorowa). Byłem członkiem redakcji (sekretarz naukowy) *Księgi pamiątkowej SGGW 1906–1936* oraz w późniejszych latach współredaktorem (...) *Księgi pamiątkowej SGGW 1906–1956*. Jeszcze w 1945 r. wszedłem do Komitetu, zajmującego się sprawą Ziemi Odzyskanych (...) Wziąłem czynny udział w opracowywaniu wydawnictwa *Gospodarstwo wiejskie na Ziemiach Odzyskanych*.⁷³ Nadal także pracował w Towarzystwie Ekonomistów. W *Ekonomiście* ukazywały się jego liczne artykuły. Poza tym był doradcą w Departamencie Rolnym Centralnego Urzędu Planowania.

W 1950 r. decyzja Ministra Szkolnictwa Wyższego spowodowała, że Profesor jako bezpartyjny nie mógł pełnić dotychczasowych funkcji naukowych i dydaktycznych i musiał opuścić SGGW. Został wtedy zatrudniony jako kierownik działu biblioteki i informacji i wydawnictw naukowych w nowo powstałym Instytucie Ekonomii Rolnej. Znajomość problematyki bibliotekarskiej i języków obcych była mu znów bardzo pomocna. I tak do końca życia pozostał tu Profesor najpierw jako pracownik etatowy, a później jako konsultant. Przede wszystkim zajmował się sporządzaniem serwisu bibliograficznego z ponad 400 bieżących czasopism polskich i zagranicznych oraz opracowań dotyczących problemów ekonomiczno-rolniczych. Ustalał także zakres zbiorów bibliotecznych, czuwał nad zakupami i sprawdził ich klasyfikację.

Prawie równolegle współpracował z Centralną Biblioteką Rolniczą i jako doradca brał udział w jej organizowaniu oraz określaniu profilu. Był stałym członkiem Rady Naukowej CBR. Do 1980 r. współpracował przy przygotowywaniu analiz dokumentacyjnych.

Poza tym nie zrywał kontaktów z Polskim Towarzystwem Ekonomicznym, chociaż były one w tym czasie znacznie luźniejsze. Natomiast na trwałe związał się z Polskim Towarzystwem Leśnym, gdzie działał głównie w Komisji Historii Leśnictwa, którą od 1956 r. kierował. Było to dość nowe zainteresowanie, podjął więc studia w zakresie historii i ekonomiki tego zagadnienia. Zaczął publikować artykuły w *Sylwaniu*.

Trudno w tak krótkim wspomnieniu wymienić wszystkie instytucje, komitety, komisje i towarzystwa, w których Profesor działał ze szczególnym zaangażowaniem i entuzjazmem. Nie sposób jednak nie wspomnieć o kierowaniu pracami nad sporządzaniem analiz dokumentacyjnych dla *World Agricultural and Sociological Abstracts*. W wydawnictwach Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN brał niezwykle czynny udział do ostatnich chwil swego życia.

Nadszedł rok 1956 a z nim zmiana stosunku władz do wielu naukowców. Profesor powrócił do SGGW i na własną prośbę objął Zakład Historii Leśnictwa.

Od 1958 r. poza prowadzeniem Zakładu powierzono mu kierownictwo Biblio-

⁷³ Tamże, s. 17.

teki Głównej. Nowy dyrektor zajął się przede wszystkim ustawieniem Biblioteki jako międzywydziałowego zakładu uczelni, a także jako ważnej placówki w systemie rolniczych bibliotek naukowych, podległych trzem ministerstwom: Szkolnictwa Wyższego, Rolnictwa oraz Leśnictwa. Wspólnie z dyrektorem Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu Janem Morawskim i kustoszem tej biblioteki Janem Pasierskim zapoczątkował współpracę bibliotek rolniczych w ramach Komisji Koordynacyjnej. Chodziło o zakres gromadzenia zbiorów w pewnym systemie specjalizacji oraz o ujednoczenie organizacji pracy bibliotecznej. Coroczne zebrania przedstawicieli tych bibliotek były forum wymiany doświadczeń i ustalania jednakowych kierunków działania. Komisja ta, oparta na trochę innych zasadach, działa do chwili obecnej.

W latach 1958-1965, kiedy Profesor kierował Biblioteką Główną SGGW, powiększyła ona znacznie swoje zbiory, szczególnie jeśli chodzi o wydawnictwa zagraniczne. W Senackiej Komisji Bibliotecznej, której był członkiem, przygotowywał i opiniował wnioski importowe składane przez wszystkie wydziały uczelni, robiąc to z rzadką precyzją i znawstwem. Pozostał konsultantem tej Komisji prawie do końca swego życia.

Poza wymienionymi obowiązkami miał Profesor jeszcze szereg innych; jednym z poważniejszych była redakcja *Serii Historycznej Zeszytów Naukowych SGGW-AR*. Seria ta właściwie przestała się ukazywać wraz ze śmiercią jej redaktora — w każdym razie nie w tej postaci.

Niezwykła była pracowitość Profesora i jego zadziwiająca dyscyplina wewnętrzna. Ilość obowiązków, które mu narzucano i które sam sobie narzucał, przekraczała możliwości jednego człowieka, ale nie Profesora. Umiał tak ułożyć swój dzień pracy, że na wszystko był czas i o niczym nie zdarzyło Mu się zapomnieć. Stawiał duże wymagania zarówno sobie jak i swoim współpracownikom, ale jednocześnie był wyrozumiały, życzliwy, zawsze uprzejmy, wręcz kurtuazyjny. Był znany z dyplomacji przy załatwianiu spraw konfliktowych.

W 1965 r. przeszedł na emeryturę, nie znaczy to jednak, że przestał pracować. przeciwnie — pozostał nadal, co prawda na innych zasadach, w Bibliotece Głównej SGGW, CBR, a przede wszystkim w Instytucie Ekonomiki Rolnej. Nie przerwał, a może nawet zwiększył swoją działalność w wymienionych powyżej towarzystwach, komitetach i komisjach. Dopiero pogarszający się stan zdrowia przerwał tę działalność na kilka zaledwie tygodni przed śmiercią.

Za swoją długoletnią i tak niezwykłą przez jej różnorodność pracę zawodową i społeczną otrzymał wiele odznaczeń, między innymi: Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski, Oficerski i w ostatnim roku Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Medal 30-lecia PRL, Złotą Odznakę Honorową za Zasługi dla SGGW, Złotą Odznakę PTL, Odznakę Honorową PTE, za działalność bibliotekarską Honorową Odznakę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, którego członkiem był ponad 20 lat, Odznakę za zasługi dla Kielecczyny. Był także laureatem nagród PAN oraz PTE im. Oskara Langego.

Nie mam możliwości omówić na tym miejscu wyczerpujące dorobku naukowego Prof. Antoniego Zabko-Potopowicza. Zainteresowanych jego postacią odsyłam do Jego *Zapisków do autobiografii*.

Zofia Piotrowska

KRONIKA KRAJOWA

Z PRAC PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

Dnia 17.12.1980 pod przewodnictwem wiceministra kultury i sztuki dra Józefa Fajkowskiego odbyło się posiedzenie Prezydium a następnie plenum PRB. Prezydium zajęło się następującymi zagadnieniami: 1) założeniami nowej koncepcji bibliografii regionalnej, 2) realizacją planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych, 3) informacją o stopniu realizacji wniosków i postulatów zgłoszonych przez środowisko bibliotekarskie, przede wszystkim, przez biblioteki publiczne, pod adresem Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Państwowej Rady Bibliotecznej. Wnioski dotyczyły: a) polityki bibliotecznej i zarządzania bibliotekami, b) gromadzenia i udostępniania zbiorów, c) działalności punktów bibliotecznych, d) lokali bibliotecznych i ich wyposażenia, e) spraw pracowniczych; praw i obowiązków bibliotekarza, f) spraw płacowych. Na posiedzeniu plenarnym poruszono następujące sprawy: 1) program rozwoju bibliotek na wsi w latach 1981-85, 2) polityka wydawnicza w 1981 r. Ponadto powtórzone zostały informacje przekazane na posiedzeniu Prezydium (punkty 2 i 3).

Dnia 17.11.1980 odbyło się posiedzenie Sekcji Zbiorów Bibliotecznych Państwowej Rady Bibliotecznej, na którym zajęto się następującymi sprawami: 1) przyjęciem propozycji nowego formularza rewersu wypożyczeń międzybibliotecznych, 2) informacją Departamentu Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej MKiS o pracach nad zarządzeniem dotyczącym egzemplarza obowiązkowego i nad zmianą zarządzenia nr 120 MKiS o ograniczeniach w udostępnianiu niektórych materiałów bibliotecznych, 3) informacją o postępie prac nad przepisami katalogowania książek, 4) zakupami materiałów bibliotecznych poza siecią księgarską przez biblioteki publiczne.

Z DZIAŁALNOŚCI ZWIĄZKÓW ZAWODOWYCH ZRZESZAJĄCYCH BIBLIOTEKARZY

Bibliotekarze zrzeszeni w NSZZ „Solidarność” przejawiają dużą aktywność. Dnia 29.10.1980 w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Szczecinie odbyło się ogólnopolskie spotkanie bibliotekarzy-członków NSZZ „Solidarność”, w którym wzięło udział 100 osób (w tym 72 przedstawicieli bibliotek publicznych, 26 przedstawicieli bibliotek wyższych uczelni, Polskiej Akademii Nauk i ośrodków informacji oraz zaproszeni goście: przedstawiciel ZG SBP i przedstawiciel WDK w Szczecinie). Zebrani wyłonili Tymczasowy Komitet Założycielski Ogólnopolskiej Międzybibliotecznej Komisji Porozumiewawczej przy NSZZ „Solidarność”. W skład Komitetu Założycielskiego weszło po dwóch delegatów (jeden z bibliotek publicznych, drugi z naukowych) z siedmiu okręgów pokrywających

swoim zasięgiem całą Polskę (Elbląg, Gdańsk, Katowice, Kraków, Szczecin, Warszawa, Wrocław). Przewodniczącym Komitetu Założycielskiego został mgr Przemysław Fenrych z WIMBP w Szczecinie. Do zadań Komitetu należy: 1) zorganizowanie w lutym 1981 r. wyborów do Ogólnopolskiej Międzybibliotecznej Komisji Porozumiewawczej przy NSZZ „Solidarność”, 2) reprezentowanie bibliotekarzy zrzeszonych w NSZZ „Solidarność” we wszystkich prowadzonych obecnie rozmowach na tematy płacowe, 3) reprezentowanie bibliotekarzy zrzeszonych w NSZZ „Solidarność” we wszystkich sprawach ważnych i nie cierpiących zwłoki, 4) informowanie środowiska bibliotekarskiego o sprawach związkowych. Na spotkaniu w Szczecinie zebrani dyskutowali na tematy aktualne, jak: płace, dostęp do publikacji, sprawy cenzury, polityka wydawnicza. Wnioski i postulaty zostaną przekazane przyszłej Ogólnopolskiej Międzybibliotecznej Komisji Porozumiewawczej przy NSZZ „Solidarność”. Już w listopadzie 1980 r. Tymczasowy Komitet przeprowadził rozmowy i przekazał opinie na tematy płacowe w MKiS i w MNSWIT. W związku z rządowym projektem wprowadzenia wolnych sobót Komitet wystosował na ręce prezesa Rady Ministrów Józefa Pińkowskiego list z postulatem wprowadzenia w bibliotekach 5-dniowego tygodnia pracy przy 7-godzinnym dniu pracy oraz zachowania prawa do urlopu w dotychczasowym wymiarze. Wybrani członkowie Komitetu uczestniczyli w rozmowach Komisji Pracowników Kultury i Sztuki z Komisją Rządową, które odbywały się w połowie listopada w Urzędzie Wojewódzkim w Gdańsku, a członkowie Komitetu Tymczasowego z Gdańska, Elbląga i Wrocławia brali udział w strajku okupacyjnym pracowników kultury i sztuki należących do NSZZ „Solidarność”.

W dniach 12-13.10.1980 odbyła się w Warszawie sprawozdawczo-wyborcza Krajowa Konferencja Sekcji Nauki ZNP, na której przyjęto wnioski dla XIII Krajowego Zjazdu Delegatów ZNP o przekształcenie ZNP w samorządny ZNP zrzeszający na zasadach federacyjnych pracowników oświaty i wychowania oraz pracowników szkół wyższych i instytucji naukowych. W dniach 14-15.10.1980 obradował XIII Zjazd ZNP mający charakter zjazdu nadzwyczajnego, który zatwierdził federacyjną strukturę związku, składającego się z 2 autonomicznych związków: ZNP Pracowników Oświaty i Wychowania oraz ZNP Pracowników Szkół Wyższych i Instytucji Naukowych. Wybrany dn.13.10.1980 Tymczasowy Zarząd Sekcji Nauki ZNP stał się Zarządem Głównym ZNP Prac. Szkół Wyższych i Inst. Naukowych. Do Tymczasowego Zarządu Związku spośród bibliotekarzy i dokumentalistów wybrano kol. kol.: Marię Bączek (CINTE), Wiesławę Gmiterek (UMCS), Romanę Steczowicz (Biblioteka PAN w W-wie), Hannę Uniejewską (SGPIS). Kol. Steczowicz weszła w skład Prezydium zarządu. Zgodnie z nowym statutem Związku zarząd podjął decyzję o utworzeniu Sekcji Bibliotekarzy i Dokumentalistów. Wybory zarządu Sekcji przewidziano na styczeń 1981 r., do tego czasu kontynuowała działalność Komisja Pracowników Informacji Naukowej. Dnia 17.9.1980 na spotkaniu Prezydium Zarządu ZNP z ministrem NSWIT prof. Januszem Górskim przekazano: 1) doraźne postulaty płacowe, 2) dezyderat przygotowania w resorcie nowej tabeli płac dla pracowników bibliotek naukowych i dokumentalistów, 3) postulaty dotyczące organizacji i warunków rozwoju bibliotek. Dnia 14.11.1980 odbyło się ostatnie zebranie Komisji Pracowników Informacji Naukowej, w którym udział wzięli przedstawiciele większych rad oddziałowych ZNP w bibliotekach oraz — jako goście — członkowie KPIN, którzy wstąpili do NSZZ „Solidarność” a także przedstawiciele Tymczasowego Komitetu Założycielskiego Ogólnopolskiej Międzybibliotecznej Komisji Porozumiewawczej tego Związku. Na zebraniu poruszono następujące sprawy: 1) aktualną sytuację płacową, na podstawie wniosków powołanego dla tej sprawy zespołu, 2) projekt nowej tabeli płac opracowanej przez środowisko Politechniki Warszawskiej, 3) projektowane zmiany wymiaru dodatku za szkodliwe warunki pracy, 4) przedłożenie Sejmowej Komisji Nauki

i Oświaty propozycji rozpatrzenia stanu i potrzeb bibliotek naukowych i placówek dokumentacji. Komisja Pracowników Informacji Naukowej kontynuowała prace nad opiniowaniem projektu nowelizacji zarządzenia nr 52 MNSWiT w sprawie niektórych dodatków; w rezultacie uzyskano zgodę na podwyżkę dodatku za znajomość języków obcych oraz możliwość zaliczania do wysługi lat stażu w zawodach pokrewnych. Komisja domagała się również zmiany zasad przyznawania dodatków i kwalifikacji szkodliwości warunków pracy występujących w bibliotekach. Przygotowano również wystąpienie ZNP Pracowników Szkół Wyższych i Instytucji Naukowych do Komisji Sejmowej, wskazując tematy wymagające pilnie rozważenia i interwencji poselskich.

KONFERENCJA DYREKTORÓW BIBLIOTEK GŁÓWNYCH AKADEMII I WYŻSZYCH SZKÓŁ MUZYCZNYCH

W dniach 3-4.10.1980 odbyło się w Łodzi spotkanie przedstawicieli bibliotek głównych akademii i wyższych szkół muzycznych, na którym ustalono ostateczne brzmienie jednolitego tekstu statutu i regulaminu tych bibliotek. Zapadły również postanowienia dotyczące rozszerzenia współpracy bibliotek uczelni muzycznych, przygotowania do druku bibliografii prac magisterskich z zakresu teorii muzyki i z zakresu wychowania muzycznego. Opracowano postulaty dotyczące usprawnienia działalności bibliotek uczelni muzycznych w celu przedłożenia ich Ministerstwu Kultury i Sztuki oraz poszczególnym rektorom uczelni muzycznych.

POSIEDZENIE DYREKTORÓW BIBLIOTEK CENTRALNYCH

Dnia 17.10.1980 odbyło się w Warszawie spotkanie Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych w sprawie egzemplarza obowiązkowego dla bibliotek centralnych. Dyskutowano możliwości otrzymywania egzemplarza obowiązkowego sprofilowanego w zależności od specjalizacji danej biblioteki, co jednak byłoby trudne do realizacji. Ze względu na różnice poglądów postanowiono, że wnioski w tej sprawie zostaną opracowane na piśmie i przesłane do Centrum INTE.

POSIEDZENIE ZESPOŁU DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZEGO BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Dnia 4.11.1980 odbyło się w Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki posiedzenie Zespołu, na którym omawiano plan pracy na bieżący rok akademicki.

MIĘDZYNARODOWA NARADA BIBLIOTEK EKONOMICZNYCH

W dniach 4-7.11.1980 w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie Centralna Biblioteka Ekonomiczna (Biblioteka SGPiS) zorganizowała II międzynarodową naradę przedstawicieli centralnych bibliotek ekonomicznych europejskich krajów RWPG. Tematem spotkania była współpraca bibliotek społeczno-ekonomicznych w poszczególnych krajach w celu optymalnego zaspokojenia potrzeb użytkowników. W naradzie uczestniczyły 24 osoby, przedstawiciele bibliotek z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Węgier i ZSRR. Zebrani wysłuchali

sprawozdania z realizacji postanowień I Międzynarodowej Narady w 1976 r. w Bratysławie. Referat „Budowa sieci dziedzinowej bibliotek ekonomicznych” wygłosiła dr Hanna Uniejewska, dyrektor Biblioteki SGPiS — Centralna Biblioteka Ekonomiczna. Następnie wystąpili przedstawiciele wszystkich bibliotek uczestniczących w naradzie. Na zakończenie uchwalono wnioski dotyczące wielo- i dwustronnej współpracy bibliotek ekonomicznych krajów RWPG. Postanowiono również opracować informator o bibliotekach ekonomicznych europejskich krajów RWPG; pracę nad tą publikacją powierzono Bibliotece SGPiS.

OBRADY BIBLIOTEKOZNAWCÓW

W dniach 18-20.11.1980 w Kozubniku na Śląsku odbyła się kolejna konferencja z cyklu „Szkoła Bibliotekoznawców”, zorganizowana przez Zakład Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego. Obrady dotyczyły trzech zagadnień: 1) informacji naukowej i dydaktycznej, 2) kształcenia studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, 3) kształcenia użytkowników informacji naukowej.

PRACE NAD PRZEPISAMI KATALOGOWANIA KSIĄŻEK

Dnia 4.12.1980 odbyło się zebranie przedstawicieli Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Biblioteki Narodowej i Biblioteki PAN w Warszawie na temat organizacji prac nad przepisami katalogowania alfabetycznego książek, które przygotowuje mgr Maria Lenartowicz z Biblioteki PAN w Warszawie.

POSIEDZENIE NA TEMAT IMPORTU WYDAWNICTW CIĄGLYCH

Dnia 13.12.1980 odbyło się w Warszawie wspólne posiedzenie Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych i Międzyresortowej Komisji ds. Importu Wydawnictw z Krajów II Obszaru Płatniczego. Przedstawiciel RSW „Prasa-Książka-Ruch” poinformował zebranych o trudnej sytuacji w imporcie z krajów II obszaru płatniczego.

KRONIKA ZAGRANICZNA

AUTOMATYZACJA BIBLIOGRAFII NARODOWYCH

Symposium na ten temat zorganizowała w dn. 14-19.10.1980 Biblioteka Państwowa (Státni Knihovna) w Pradze przy poparciu UNESCO. Uczestniczyli w nim przedstawiciele Bułgarii, Czechosłowacji, Danii, Kuby, NRD, Polski, RFN, Rumunii, Szwajcarii, Węgier, Wielkiej Brytanii, Włoch i ZSRR. Polskę reprezentowali: I zastępca dyrektora Biblioteki Narodowej Radosław Cybulski oraz kierownik Ośrodka Przetwarzania Danych BN Czesław Wrzesień, który wygłosił referat pt. Organizacja bibliograficznego opracowania dokumentów w systemie informatycznym Biblioteki Narodowej.

Symposium stanowiło forum wymiany informacji o aktualnym stanie prac nad automatyzacją bibliografii narodowych. Wygłoszono na nim 10 referatów.

Wnioski ze spotkania dotyczą współpracy międzynarodowej w zakresie opracowania i języków informacyjnych bieżących bibliografii narodowych, normalizacji, typologii dokumentów, wyposażenia narodowych central bibliograficznych w sprzęt elektroniczny oraz przygotowania kadr.

R. Cybulski: *Sprawozdanie z podróży służbowej do Czechostowacji w dniach 13-19.10.1980*

INFORMACJA W DZIEDZINIE NAUK SPOŁECZNYCH

W dniach 15-16.08.1960, w ramach 40 Kongresu FID w Kopenhadze odbyło się pierwsze posiedzenie Komitetu FID Informacja i Dokumentacja w Naukach Społecznych (FID Social Science Information and Documentation — FID/SD). Udział w nim wzięli przedstawiciele Finlandii, Holandii, Japonii, Kanady, Norwegii, RFN, Stanów Zjednoczonych, Węgier i Wielkiej Brytanii. Dyskutowano nad referatami poświęconymi problemom informacji w naukach społecznych oraz nad programem działania Komitetu. Postanowiono przygotować wykaz międzynarodowych organizacji pozarządowych, zajmujących się informacją i dokumentacją w naukach społecznych, podjąć porównawcze badania informacyjnych potrzeb decydentów i dróg zaspokajania tych potrzeb, badanie organizacji zajmujących się informacją w naukach społecznych komercyjnie bądź niedochodowo i wyniki tych badań opublikować. Plan wydawniczy Komitetu przewiduje także serię: *Studia w Dziedzinie Informacji i Dokumentacji w Naukach Społecznych (Studies in Social Science Information and Documentation)*. Stwierdzono również, że jednym z głównych zadań Komitetu powinno być zacieśnienie współpracy z organizacjami międzynarodowymi. Następne spotkanie Komitetu FID/SD odbędzie się w 1981 r. w Jugosławii.

FID News Bulletin 1980 Vol. 30 nr 10 s. 82-83

EUROPEJSKIE STOWARZYSZENIE DOSTAWCÓW SPRZĘTU INFORMACYJNEGO

European Information Providers Association (EURIPA) zostało powołane w celu planowania i popierania przemysłu urządzeń elektronicznych służących gromadzeniu, przetwarzaniu i rozpowszechnianiu informacji. Potrzebę zorganizowania takiego Stowarzyszenia po raz pierwszy wysunęło Zgromadzenie Europejskie (European Community) w czerwcu 1979 r., a jego koncepcję i zadania sformułowano w listopadzie tego samego roku podczas spotkania producentów urządzeń informatycznych. Komitet złożony z przedstawicieli Belgii, Francji, Holandii, RFN, W. Brytanii i Włoch doprowadził do formalnego założenia Stowarzyszenia dn. 7.5.1980. Podczas pierwszego posiedzenia Generalnego Zgromadzenia EURIPA dn. 16.6.1980 stwierdzono, że organizacja ta powinna zająć się sprawą niezależności producentów od ingerencji rządów, gromadzeniem danych o stanie przemysłu informatycznego oraz popieraniem producentów europejskich.

Prace nad zdefiniowaniem koncepcji przemysłu zostaną przedstawione podczas seminarium EURIPA w styczniu 1981 r.

FID News Bulletin 1980 Vol. 30 nr 10 s. 84

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY I PRACOWNIKÓW INFORMACJI W SZKOŁACH WYŻSZYCH

Międzynarodowa narada na ten temat odbyła się w dn. 3-5.11.1980; została zorganizowana przez katedrę informacji naukowej i bibliotekarstwa wydziału filozoficznego Uniwersytetu Karola w Pradze. Wzięli w niej udział przedstawiciele wydziałów bibliotekarstwa i informacji naukowej szkół wyższych Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Węgier i ZSRR. Polskę reprezentowali: Anna Czekaewska-Jędrusik (Warszawa), Stanisław Jerzy Gruczyński (Wrocław).

Referaty, a następnie dyskusje dotyczyły następujących problemów:

- koncepcja i struktura kształcenia na poziomie wyższym pracowników informacji naukowej i bibliotekarstwa,
- metodologiczne i dydaktyczne zagadnienia kształcenia w szkołach wyższych pracowników informacji naukowej i bibliotekarzy,
- zagadnienia specjalne, jak: prace dyplomowe i doktorskie, kształcenie podypłomowe, udział studentów w pracach naukowych itp.

Teoretické a metodologické otázky vysokoškolské výchovy knihovníků a vědecko-informačních pracovníků. Program. Praha 1980

INFOTERRA — MIĘDZYNARODOWA SIEĆ INFORMACJI O ŚRODOWISKU

Zgodnie z zaleceniem konferencji ONZ na temat środowiska ludzkiego (Sztokholm, czerwiec 1972) został utworzony Program Ochrony Środowiska (United Nations Environment Programme — UNEP, 1972). INFOTERRA, system działający od 1977 r. w ramach UNEP, zajmuje się wymianą informacji i ochronie ziemi. Jako światowa zdecentralizowana sieć przekazywania informacji INFOTERRA ułatwia organizacjom i użytkownikom indywidualnym lokalizowanie informacji naukowej, technicznej i decyzyjnej na temat ochrony środowiska. Składa się z biur koordynacyjnego w Nairobi (Kenia) oraz sieci narodowych ośrodków informacyjnych. Te ośrodki identyfikują narodowe źródła informacji o środowisku i przekazują dane do *INFOTERRA International Directory of Sources*, (rocznika 1979—) z półrocznymi suplementami. Od 1976 r. ukazuje się również kwartalnik *UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter*. Paris 1976.

Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration 1980 Vol. 2 nr 2 s. 142-143

MIĘDZYNARODOWA NARADA SPECJALISTÓW PAŃSTW SOCJALISTYCZNYCH NA TEMAT BADAŃ W DZIEDZINIE CZYTELNICTWA I KORZYSTANIA Z BIBLIOTEK

Organizatorem narady, która odbyła się w Berlinie (NRD), był Centralny Instytut Bibliotekarstwa (Zentralinstitut für Bibliothekswesen). Tematem narady były „Główne kierunki i metody badań marksistowsko-leninowskich w dziedzinie czytelnictwa i korzystania z bibliotek oraz współpracy między państwami socjalistycznymi”. Udział w niej wzięli przedstawiciele Bułgarii, Czechosłowacji, Kuby, NRD, Polski, Węgier i ZSRR. Delegacja Polski (pracownicy Instytutu Książki i Czytelnictwa BN) wystąpiła z następującymi referatami: Biblioteka jako instytucja kultury (Jadwiga Kołodziejaska), Czytelnictwo powszechne. Problemy, stan, uwarunkowania (Janusz Ankudowicz), Model badań nad dziejami lektur (Janusz Kostecki).

W zaleceniach przyjętych na zakończenie narady postanowiono prowadzić we wszystkich państwach uczestniczących badania nad wspólnym tematem: Dynamika czytelnictwa. Biblioteka Lenina podjęła się wydania pierwszej publikacji, w której znajdują się wyniki badań nad czytelnictwem pt. Stan i tendencje czytelnictwa w państwach socjalistycznych. Następna narada na ten temat odbędzie się w Moskwie w 1983 r. Zaproponowano także zorganizowanie konferencji poświęconej czytelnictwu dzieci i młodzieży w Bułgarii w 1985 r.

Internationale Beratung der Spezialisten sozialistischer Länder für Forschung auf dem Gebiet des Lesens und der Bibliotheksbenutzung. Berlin 1980. Institut für Bibliothekswesen

Empfehlungen der internationalen Beratung der sozialistischen Länder für Forschung auf dem Gebiet des Lesens und der Bibliotheksbenutzung vom 18 bis 21 November 1980 in Berlin (DDR). Maszynopis s. 4

AMERYKAŃSKI OŚRODEK INFORMACJI O UKD

Ośrodek powstał przy Szkole Bibliotekarstwa i Służb Informacyjnych Uniwersytetu Maryland (Stany Zjednoczone). Uznano bowiem, że UKD jest systemem klasyfikacji najbardziej na świecie rozpowszechnionym a popieranym i rozwijanym przez FID. Wyszukiwanie w tym systemie jest zautomatyzowane, jego aktualizację zapewniają specjaliści na całym świecie, a tabele UKD wydane są dla poszczególnych dziedzin wiedzy w ponad 20 językach.

Ośrodek będzie współpracował z Narodowym Komitetem Stanów Zjednoczonych ds. FID (US National Committee for the FID) i Narodową Radą Badań (National Research Council) przy Narodowej Akademii Nauk (National Academy of Sciences); kierować nim będzie Grupa Doradcza UKD. Będzie on gromadził tabele UKD w języku angielskim oraz wydania w innych językach, wydawał *Extensions and Corrections* i inne materiały dotyczące rozwoju i wykorzystania UKD. Specjaliści ze wszystkich krajów mogą kierować do Ośrodka propozycje dotyczące zmian w klasyfikacji i wszelkie inne uwagi, będzie on pełnił bowiem także rolę centrum przekazującego informacje na temat UKD.

Adres: US Information Center for the UDC. Dr. Hans H. Wellisch, College of Library and Information Services, University of Maryland, College Park, MD 20742.

Information Retrieval and Library Automation 1980 Vol. 16 nr 5 s. 1

PIERWSZA KARTOGRAFICZNA BAZA DANYCH DOSTĘPNA W TRYBIE ON-LINE

W Bibliotece Kongresu do zautomatyzowanego katalogu dostępnego w trybie on-line włączona została baza danych zawierająca materiały kartograficzne (drukowane i rękopiśmienne mapy pojedyncze, atlasy, serie kartograficzne, globusy itp.) we wszystkich językach. Baza danych zawiera ponad 64 000 zapisów (pozycje skatalogowane i przekatalogowane po 1968 r.) i wzrasta o ok. 7000 poz. rocznie. To ważne, jak podkreśla się, wydarzenie ułatwia pracownikom i czytelnikom dostęp do zbiorów map z każdego miejsca, gdzie znajduje się terminal. Jest to również rozwiązanie prototypowe poprzedzające włączenie do centralnego katalogu zautomatyzowanego innych zbiorów specjalnych.

Library of Congress Information Bulletin 1980 Vol. 39 nr 42 s. 416

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

- Bibliografia Krakowa za rok 1974*. Oprac. Teresa Biełkowska, Zdzisława Vogel. Kraków: Miejska Biblioteka Publiczna w Krakowie 1980.
- Le Biblioteche. Quaderni di lavoro 1. Sull'informazione e sui servizi*. Saggi di Vilma Alberani, Ralph Elasinghame e Mary Jo Lynch, André Cossette. Firenze: Giunta Regionale Toscana. La nuova Italia 1980.
- The Library of Congress. Card and Gift Catalog 1980-1981*. Washington: Library of Congress, Information Office.

Wydawnictwa ciągłe

- Čitateľ* 1980 R. 29 čis. 10-12.
- ECSSID Bulletin* 1979 Vol. 1 nr 1980 Vol. 2 nr 1(2).
- Jahrbuch der Deutschen Bücherei* 1980 Jg. 16.
- Kněžnice a Vedecké Informácie* 1980 R. 12 čis. 5-6.
- Księgarz* 1980 R. 26 nr 3.
- Mitteilungen aus dem Wissenschaftlichen Bibliothekswesen der Deutschen Demokratischen Republik* 1980 Jg. 18 H. 7/8, 9.

AUTORZY

- Andrzej BIAŁECKI, mgr** — Zakład Bibliotekoznawstwa i Inform. Nauk WSP
w Zielonej Górze
- Jolanta M. FONTNER, mgr** — Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi
- Jerzy HŁAWICZKA, mgr** — Biblioteka PAN w Warszawie
- Alodia KAWECKA-GRYCZOWA, prof.** — Biblioteka Narodowa
- Zofia KOLANOWSKA, mgr** — Biblioteka Narodowa
- Jadwiga KOŁODZIEJSKA, doc. dr hab.** — Biblioteka Narodowa
- Serafin KORCZAK-MICHALEWSKI, mgr** — Biblioteka PAN w Warszawie
- Małgorzata LECZYCKA, mgr** — OIN PAN, Warszawa
- Zofia PIOTROWSKA, mgr** — Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej
- Jadwiga PRZYGOCKA, dr** — Instytut Zachodni, Poznań
- Marla RUTOWSKA, dr** — Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej
- Jadwiga SCEGIELNIAK-WENDE mgr**
- Kronikę krajową oprac.:**
- Hanna ZASADOWA, mgr** — Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
- Kronikę zagraniczną oprac.:**
- Mirosława KOCIĘCKA, mgr** — Biblioteka Narodowa
- Tłumaczenia angielskie:**
- Ewa SZEWCZYK**

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja Przeglądu Bibliotecznego uprzejmie prosi Autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów:

Artykuł nie powinien przekraczać 15 stron maszynopisu formatu A₄ wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami. Tekst maszynopisu winien być pisany z podwójnym odstępem między wierszami (ok. 30 wierszy na stronie, margines ok. 5 cm).

Maszynopis artykułu należy dostarczać w 3 egz. Inne materiały jak recenzje, sprawozdania itp. — 2 egz. Materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych, ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście.

Przypisy należy umieszczać na osobnych stronach na końcu tekstu. Opis w przypisie winien składać się z: imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron na których znajduje się cytowany fragment. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać: imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, strony (od — do), lub stronę cytowanego fragmentu.

Każdy artykuł winien być zaopatrzony w streszczenie autorskie na ok. 1/2 strony maszynopisu.

Autorzy proszeni są o podawanie (prócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, adresu prywatnego, numeru telefonu.

Przegląd drukuje tylko materiały oryginalne. Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu.

Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz wprowadzania zmian.

Przegląd Biblioteczny

z. 1/1981

Errata

---

str.	wiersz	jest	powinno być
1	6 g.	Źródło	Źródła
2	2 d.	Jausz	Janusz
5	10 g.	rzeczowej	naukowej
32	28 g.	Zastosowałem	Zastosowałam
88	1 g.	dostosowanego	stosowanego
120	29 g.	akceptuje	akcentuje

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo. Wrocław 1981.
Nakład: 6000 egz. Objętość: ark. wyd. 13,30; ark. druk. 7,63 + wkł.
2,25 ark. A₁ — 13. Papier druk. sat. kl. IV, 70 g, 70 X 100. Oddano
do składania 30 I 1981. Podpisano do druku 6 VIII 1981. Druk
ukończono we wrześniu 1981. Wrocławskie Zakłady Graficzne,
Wrocław ul. Olawska 11. Zam. nr 72/81. S-13 Cena zł 30.—

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY
Warunki prenumeraty

•
Prenumeratę załatwia RSW „Książka-Prasa-Ruch”

Cena prenumeraty rocznej zł 120.—
Cena prenumeraty półrocznej zł 60.—

Sprzedaż numerów bieżących i archiwalnych:
— w Księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw
Naukowych PAN; płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym.

• **Adres: OR PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa**
konto 1065-420 VI O. NBP Warszawa